

Budsjett og økonomiplan 2017-2020

Vedtatt i Telemark fylkesting 7. desember – sak 121/16

TELEMARK
fylkeskommune

Innhold

Innhold	2
1. Vedtak i fylkestinget	4
2. Fylkesrådmannens prioriteringer i budsjettet	16
3. Nøkkeltall	19
4. Målstyring	20
4.1. Samfunnsmessige hovedmål	21
4.2. Interne fellesmål for organisasjonen	21
4.3. Sektormål	26
5. Hovedtall og økonomiske rammevilkår	27
5.1. Driftsrammer 2017-2020	27
5.2. Finansiering av driften	29
5.3. Rammer gitt i statsbudsjettet	30
5.4. Lønn, pensjon og prisvekst	32
5.5. Gjeld og finansutgifter	33
6. Investeringsprogram	37
6.1. Endringer i investeringsprogrammet	37
6.2. Finansiering av investeringer	38
6.3. Prioriterte investeringstiltak	39
6.4. Investeringstiltak maskiner og utstyr	40
6.5. Investering fylkesveger	41
6.6. Investering bygg	44
7. Politisk styring og ledelse	46
7.1. Økonomisk ramme	47
8. Administrasjon og fellestjenester	48
8.1. Økonomisk ramme	49
8.2. Måleindikatorer	52
8.3. Prioriterte satsingsområder og tiltak	52
9. Videregående opplæring	54
9.1. Økonomisk ramme	55
9.2. Måleindikatorer	60

9.3. Prioriterte satsingsområder og tiltak	60
10. Tannhelse	62
10.1. Økonomisk ramme	63
10.2. Måleindikatorer	65
10.3. Prioriterte satsingsområder og tiltak	65
11. Regional utvikling	67
11.1. Økonomisk ramme	68
11.2. Måleindikatorer	74
11.3. Prioriterte satsingsområder og tiltak	75
12. Areal og transport	78
12.1. Økonomisk ramme	79
12.2. Måleindikatorer	84
12.3. Prioriterte satsingsområder og tiltak	86
13. Tabellvedlegg	88

I. Vedtak i fylkestinget

MELDING OM FERDIG BEHANDLET SAK

Arkivsak-dok. 16/05736
 Arkivkode
 Sakshandsamar Ailin Aastvedt

Handsama av	Møtedato	Saknr
1 Hovudutval for administrasjonssaker	27.10.2016	39/16
2 Hovudutval for samferdsel	07.11.2016	46/16
3 Hovudutval for næringsutvikling	09.11.2016	63/16
4 Hovudutval for kompetanse	09.11.2016	51/16
5 Hovudutval for kultur	11.11.2016	67/16
6 Fylkesutvalet	23.11.2016	140/16
7 Fylkestinget	07.12.2016	121/16

Budsjett og økonomiplan 2017-2020

Fylkestinget har handsama saken i møte 07.12.2016 sak 121/16

Møtehandsaming

Representanten Knut Morten Johansen (Frp) fremma følgjande forslag:

Fremskrittspartiet – Alternativt budsjett 2017

Inndekning	Sum	Kommentarer
Tunellsikringsfondet	30 000 000,00	Settes inn i rammen for samferdsel
Udisponert disp.fond	50 000 000,00	Penger som ikke er bundet opp
Bufferfond renter	10 000 000,00	Sannsynlig med en liten renteøkning neste år
Reduksjon av netto driftsresultat til 2,5%	33 000 000,00	Reduksjon fra 3,8% til 2,5
Tiltak svevestøv	1 000 000,00	Reduseres naturlig gjennom Bypakka
Samlet	124 000 000,00	

Prioriteringer

REGIONAL UTVIKLING

Telemarkskanalen	5 000 000,00	Drift og vedlikehold
Kommunale næringsfond	10 000 000,00	Primært med tanke på Fensfeltet

KOMPETANSE

Videregående opplæring	9 000 000,00	Økt kvalitet og redusere merforbruket
Kvitsund Gymnas	300 000,00	Tilskudd til drift
Toppidrettsgymnaset	1 000 000,00	Indirekte støtte til flere lag og foreninger
TAF (Teknisk allmennfag) Porsgrunn	800 000,00	Inn i økonomiplanen

Opprettholde sommer/høstskole	700 000,00	Videreføre tilbudet
Stimuleringstilbud, lærlingebedrifter	1 000 000,00	Tilskudd for å sikre flere lærlingebedrifter
VTVG «Liverpool-linje»	100 000,00	Støtte vellykket prosjekt i Vest-Telemark

SAMFERDSEL

Vedlikehold fylkesvei/tunellsikring	93 600 000,00	Etterslepet er på 2,8 milliarder
Ferjetilbudet i Kragerø.	1 300 000,00	Opprettholdes som i dag
Opprettholde kanalbussen	200 000,00	
Bedret/tryggere skoleskyss	1 000 000,00	For elever med behov

Samlet	124 000 000,00
---------------	-----------------------

Representanten Olav Kasland (V) fremma følgjande forslag:

Telemark Venstre – Alternativt budsjett 2017**Regional utvikling:**

(Reversering av kutt i kultur (2018-2020) kr. 1.000.000,-)

Kommunale næringsfond	kr. 6.000.000,-
Telemarkskanalen	kr. 3.000.000,-

Kompetanse:

Videregående skole	kr. 9.000.000,-
Teknisk allmenfag (TAF)	kr. 800.000,-
Stimuleringstilskutt, lærlingebedrifter	kr. 1.000.000,-
Opprettholde sommer/ høstskole	kr. 700.000,-
Kvitsund Gymnas	kr. 300.000,-

Samferdsel:

Off.kommunikasjon (utenfor Grenlandspakken)	kr. 8.000.000,-
Vedlikehold fylkesveier	kr. 21.200.000,-
Samlet	kr. 50.000.000,-

Inndekning:

Til fri disponering for fylkestinget	kr. 11.000.000,-
Udisponerte disp. fond.	kr. 39.000.000,-
Samlet	kr. 50.000.000,-

Representanten Tone Elisabeth Berge Hansen (Ap) fremma følgjande forslag til vedtak på vegne av Ap, Krf, SV og R:

Forslag til endringer sammenlignes med fylkesrådmannens innstilling				
	2017	2018	2019	Tall i 1000 kr 2020
	Auka utg./ red. innt.	Auka utg./ red. innt.	Auka utg./ red. innt.	Auka utg./ red. innt.
Styring/adm og fellestjenester				
Auke til 40 lærlingar i året	1 250	2 500	2 500	2 500
KOMPETANSE				
Til kompetanseutvalgets disp.	1 500			
Sommerskole	500	500	500	500
Landslinje Notodden VGS		1 000	2 000	2 000
KULTUR				
Ekstra tilskudd Telemarkskanalen	5 000			
Frivillighetsmelding	500			
Prøveprosjekt regionalkontor olympiatoppen(OLT)	500	750	750	
Auke partnerskapsavtaler	250	250	250	250
Flytte hovedkontor Telemarkskanalen til Ulefoss **	150	150	150	150
NÆRING				
Til næringsutvalgets disp.	6 000			
SAMFERDSEL				
Auka ramme til kollektiv	8 000			
Auka ramme til veg	6 400			
Aksjon skoleveg	2 000			
Kragerø fjordbåtselskap *	1 100			
Overført fylkestingets disp.fond	750			100
SUM økte utgifter	33 900	5 150	6 150	5 500
Saldering				
Flytte tiltaksmidler klimaplan frå drift til fondsavsetning		1 000	1 000	1 000
Ta ut meir av effektiviseringspotensiale i administrasjon		1 000	2 000	2 000
Redusere pensjon og lønnsavsetning	5 000	2 500	2 500	2 500
Utsette ny rente/avdragsmetode til 2018	13 900			
Omprioritere tunnellsikkerhetsfond	15 000			
Redusert avsetning til fylkestingets disp		650	650	
Sum inndekning	33 900	5 150	6 150	5 500
SUM i alt:	-	-	-	-
Omdisponere avsetninger				
Telemark museum fond	2 000			
"Klimaplanfond"	1 000	3 000	3 000	3 000
Bufferfond renter	4 200			
SUM	7 200	3 000	3 000	3 000
Oppheve fond " streikerreserve 2014 " HUK sak 56/14	2 822			
Oppheve fond "HU-næring " FT -sak 03/12	1 625			
Oppheve fond " Straktiltak fylkeshuset " FT-sak 30/12	673			
Oppheve fond " HU kompetanse " FT -sak 03/12	324			
Oppheve fond "Tårnbrygga jomfruland" FT-sak 53/14	300			
Redusere avsetning til fylkestingets dispfond	1 456	3 000	3 000	3 000
SUM	7 200	3 000	3 000	3 000
SUM i alt	-	-	-	-
<i>* Skal og dekke ekstraordinære meirkostnader i 2016 regnskapet</i>				
<i>** Meirkostnad ved flytting frå fylkeshuset til Ulefoss iia 2017</i>				
SUM				
Totalt redusering avsetning fylkestingets disp.	706	3 650	3 650	2 900
I rådmannens forslag	11 313	11 113	11 200	11 200
Ny avsetning fylkestingets disp.	10 607	7 463	7 550	8 300

1. Telemark fylkeskommune står foran betydelige investeringsoppgaver i årene framover, størst innen sektorene undervisning, samferdsel og kultur.

Fylkestinget understreker viktigheten av en grundig gjennomgang av investeringsstrategien, blant annet for at det skal være mulig å sette i verk relevant planlegging i riktig rekkefølge i god tid.

Fylkestinget ber derfor om at sak om revidert investeringsstrategi blir forelagt fylkestinget i april 2017." "Telemark fylkeskommune står foran betydelige investeringsoppgaver i årene framover, størst innen sektorene undervisning, samferdsel og kultur.

Fylkestinget understreker viktigheten av en grundig gjennomgang av investeringsstrategien, blant annet for at det skal være mulig å sette i verk relevant planlegging i riktig rekkefølge i god tid.

Fylkestinget ber derfor om at sak om revidert investeringsstrategi blir forelagt fylkestinget i april 2017."

2. Fylkestinget ber fylkesordfører starte arbeidet med gjennomgang av politisk organisering og godtgjøringsreglement iløpet av 2017, med sikte på å legge fram revidert forslag våren 2018 med iverksettelse frå fylkestingsvalget 2019.

3. Fylkestinget ber rådmannen i løpet av fyrste halvår foreta ei evaluering av samarbeidsavtalen med NFF Telemark og Odd BK som leggst fram for FU og FT. Rapporten vil danne grunnlag for eventuelle ny samarbeidsavtale.

4. Fylkestinget støtter vedtaket fra Hovedutvalget for kompetanse, som sier at kompetansehevingsmidlene skal brukes på styrking av det psykososiale miljøet for elevene gjennom satsing på relasjonskompetanse.

Representanten Gunn Marit Helgesen (H) fremma følgjande forslag:

Inndekning	Kommentarer	
Fri disposisjon for fylkestinget	kr 11 000 000,00	11 millioner satt av til fylkestinget for fri disposisjon
Udisponert disp.fond	kr 39 000 000,00	Penger som ikke er bundet opp
Samlet	kr 50 000 000,00	

Prioriteringer

Regional utvikling

Tilskudd, Frivilligheten	kr 3 000 000,00	Reell økning på 2 millioner, inkl. reversering av kutt på 1 million av fylkeskommunale tilskudd på kulturområdet.
Telemarkskanalen	kr 3 000 000,00	Drift og vedlikeholdskostnader
Forprosjekter, Europeiske programmer	kr 1 000 000,00	Eksempelvis: Erasmus, Leonardo, Interreg, Horizon 2020

Videregående opplæring

Tilskudd Videregående opplæring	kr 9 200 000,00	Brukes til å saldere på merforbruk til de videregående skolene, og sikre pedagogisk kvalitet i klasserom.
Teknisk allmennfag (TAF), Porsgrunn	kr 800 000,00	Innarbeides i økonomiplanen, med eget forslag om støtte som TIP i 1&2 og stud. Spes i 3&4 med kombinasjonsklasser.
Stimuleringstilskudd, læringbedrifter	kr 1 000 000,00	Adaptivt stimuleringstilskudd administrasjonen bruker til å sikre flere læringbedrifter.
Opprettholde sommer-/høstskole	kr 700 000,00	Sikre videre drift av sommer/høstskole-tilbudet i fylkeskommunen.
Kvitsund Gymnas	kr 300 000,00	Fast tilskudd. Drift
Toppidrettsgymnaset	kr 1 000 000,00	Bygge opp under satsingen på toppidrettsutøvere - uten å forskjellsbehandle enkelte lag som er i elitedivisjon.

Samferdsel

Samferdselsformål med hovedvekt på vedlikehold fylkesveger	kr 30 000 000,00
--	------------------

Samlet	kr 50 000 000,00
---------------	------------------

1. TFK opprettholder landslinjen på Notodden, og ber adm. innarbeide dette i økonomiplanen fra 2018. Adm bes også jobbe sammen med de andre landslinjene for å sikre full finansiering fra staten.
2. TFK støtter arbeidet knyttet til kartlegging av ressursene på Fehnsfeltet. Dette sees i sammenheng med øvrige prosjekter innen dette området.

Representanten Terje Riis-Johansen (Sp) fremma følgjande forslag:

Budsjett 2017 - Forslag fra Senterpartiet ved Terje Riis-Johansen

Område	Økning	Reduksjon	merknad:
Kompetanse			
VTVG "Liverpool-linje"	100		Samarbeid om fotballlinje med Liverpool.
Økt tilskudd, Kvitsund	200		
Økt tetthet - helsesøstertilbudet			
VGS	500		Gradvis oppbygging av antallet helsesøstere.
Fortsatt landslinje på Notodden - kjøretøyopplæring			Fra 2018
Næring			
Næringshager i alle kommuner.	500		Tilpasset lokale behov. Ulike løsninger i de forskjellige kommunene. Be rådmannen starte et arbeid med ODD-ballklubb for å se på en justert avtale fra 2018. Økt fokus på folkehelse.
Odd-samarbeid	0		

Kultur.

Fylkesbibliotek flyttes til Bø.	240	Rådmannen bes ta kontakt med Høgskolen med sikte på et samarbeid om fylkesbiblioteket
Telemarkskanalen	3000	
Olympiatoppen	500	

Samferdsel

Bestillertilbud i områder med dårlig kollektivtilbud	200	
Veipakke - dårlige fylkesveier. 50 mill.	10000	Rest (40 mill) dekkes ved lån/reduksjon av disposisjonsfond. Behov for kollektiv vurderes.
Bedret skoleskyss	1000	Korrigerer svakheter med dagens modell for skoleskyss.
Opprettholde kanalbussen	200	Viktig del av den totale kanalpakken
Båttilbud Kragerø	700	Unngå reduksjon i rutetilbudet.
Kollektivtilbud - distrikt	3000	I tillegg til øvrige poster knyttet til kollektiv.

Klima

Ladestasjoner for el-bil	500	Ladestasjoner på steder med dårlig tilgang i dag.
Redusert reisevirksomhet	1000	Økt bruk av videokonferanser mm på møter. Ikke h-utv o.l.

Annet,

1. Bedriftshytten i Øyfjell selges ikke.	50	
2. Kutt i stillingsbanken	3800	

Sum - reduserte kostnader	4800	
---------------------------	------	--

1. Telemark Fylkeskommune mener flyplassdrift er et statlig ansvar. Notodden flyplass må derfor sikres økt statlig budsjettstøtte på varig basis. Telemark Fylkeskommune vil støtte opp om dette arbeidet.
2. Telemark fylkeskommune har i dag et samarbeid med Odd Ballklubb. Nåværende avtale løper ut i 2018. Rådmannen bes sammen med Odd Ballklubb se på muligheten for en justert avtale fra 2019. Fylkestinget tar endelig stilling til saken senere.
3. Rådmannen bes tas kontakt med Høgskolen i Sør-Øst Norge med sikte på å samlokalisere Fylkesbiblioteket med Høgskolens avdeling i Bø.
4. «Fylkestinget er kjent med den pågående prosessen vedrørende ny organisering av reiselivet i Telemark. Fylkestinget mener det er avgjørende viktig at dette arbeidet lykkes og er innstilt på å bidra til at det skjer. Fylkestinget ber rådmannen snarest legge frem en sak om dette slik at dette viktige arbeidet ikke stopper opp.»

5. Telemark Fylkeskommune er positiv til konsolidering av Grimdalsmuseet inn i Vest Telemark Museum og etablering av Vinje Senteret. Ein ber fylkesrådmannen ta hensyn det i framtidig budsjett og planprosessar.
6. Fylkestinget er gjennom sine institusjoner en stor forbruker av mat. Forskning viser at svært mye mat kastes unødvendig. Dette er kostbart og lite miljøvennlig. Fylkestinget ber derfor Fylkesrådmannen fremme sak til Fylkestinget med tiltak for redusert kasting av mat ved fylkeskommunens institusjoner. Fylkesrådmannen bes også ta kontakt med kommunene i Telemark med sikte på at de iverksetter tilsvarende arbeid.
7. Rådmannen bes iverksette et arbeid for å flytte administrasjon av Telemarkskanalen og Telemark regionalpark fra Fylkeshuset og til Nome.
8. Telemark Fylkesting er svært bekymret for den økonomiske situasjonen som Sykehuset Telemark står overfor, og hvilke konsekvenser de store kuttene vil få for tjenestetilbudet til Telemarks innbyggere. Det har vært kuttet drastisk i sykehus-Telemark de siste årene, og Fylkestinget er urolig for konsekvensene av nye store kutt. Telemark Fylkesting ber regjeringen redusere de nye kuttene som er foreslått i helseforetakene, alternativt at Sykehuset Telemark skjermes fra framtidige kutt.
9. Telemark Fylkeskommune er opptatt av Høgskulen sin posisjon i Telemark og viktigheten av å oppretthalde den desentraliserte høgskulestrukturen. Fylkesordfører bes ta initiativ ovenfor høgskolen i sør-øst Norge for å sikre dette.

Fellesforslag frå Ap, SV, R, Krf og Sp:

Telemark fylkeskommune har idag et samarbeid med NFF Telemark og Odd Ballklubb. Nåværende avtale løper ut i 2017. Fylkestinget ber rådmannen i løpet av første halvår foreta en evaluering av avtalen som legges fram for FU og FT. Fylkestinget tar stilling til evt videreføring av avtalen etter at en evaluering foreligger.

Votering

Budsjett V: Falt med 1 mot 40 røyster.

Budsjett H : Falt med 7 mot 34 røyster.

Budsjett Frp: Falt med 5 mot 36 røyster.

Budsjett Sp: Falt med 5 mot 36 røyster.

Budsjett Ap, SV, Krf og R: Vedtatt med 23 mot 18 røyster.

Verbalpunkt Berge Hansen:

1: Samrøystes vedtatt.

2: Samrøystes vedtatt.

3: Forslag trukket.

4: Samrøystes vedtatt.

Verbalpunkt Riis-Johansen:

1: Vedtatt mot 2 røyster.

2: Forslag trukket.

3: Falt med 6 røyster.

4: Samrøystes vedtatt.

5: Oversendes hovudutval. Samrøystes vedtatt.

6: Samrøystes vedtatt.

- 7: Forslag trukket.
- 8: Samrøystes vedtatt.
- 9: Samrøystes vedtatt.

Verbalpunkt Helgesen:

- 1: Samrøystes vedtatt.
- 2: Samrøystes vedtatt.

Fellesforslag frå Ap, SV, R, Krf og Sp:

Vedtatt mot 10 røyster.

Forslag frå fylkesrådmann med endringer

Vedtak

Årsbudsjett 2017 og økonomiplan for 2017-2020 for Telemark fylkeskommune blir vedteke i samsvar med framlegget frå fylkesrådmannen og med følgjande endringar:

Fylkesrådmann viser til den framlagte økonomiplanen og kjem med følgjande tilråding:

1. Økonomiplan for 2017–2020 blir vedteken med dei tiltak og økonomiske rammeføresetnader som går fram av fylkesrådmannen sitt forslag, og med det netto rammebeløp for rammeområda som går fram av budsjettskjema IB i vedlegg til budsjett og økonomiplanen.
2. Fyrste året i økonomiplanen blir vedteken som fylkeskommunen sitt årsbudsjett for 2017 med ei samla ramme til fordeling drift på kr 1 907 240 000 (jf. Budsjettskjema 1A i vedlegg) og ei brutto utgiftsramme for investeringsbudsjettet på kr 915 582 000 (jf. Budsjettskjema 2A i vedlegg).
3. Ramma for investeringar i anleggsmiddel for 2017 fastsettast til kr 912 182 000 og fordelas i samsvar med spesifikasjon i budsjettskjema 2B presentert i vedlegg. Fylkestinget godkjenner låneopptak til finansiering av investeringsprosjekta med inntil kr 334 088 000. Avdrag på lån fastsettas til slik forslag til ny kommunelov tilrår. Eigenkapitalinnskott i KLP på kr 2 900 000 finansierast ved bruk av ubunden disposisjonsfond.
4. Fylkesrådmannen får fullmakt til å velje finansieringsform og finansieringsinstitusjon samt å akseptere rente- og avdragsvilkår og underteikne lånedokumenta.
5. Fylkesrådmannen får fullmakt til å justere budsjettet i samsvar med fordelinga av prisvekst og lønnsreserven satt av på ansvar 8.
6. Arbeidet med ny investeringsstrategi framskyndast, og starter opp våren 2017.

7. Endring til vedlegg 7 Investeringsbudsjett fylkesveger: 7,4 mill. kr settas av til Fv. 32
Hovenga rundkjøring - utvidelse og tilsvarende reduksjon i årsbudsjett for prosjekt Fv. 32
Gangveg Lilleelva, snarveg for myke trafikanter.

Forslag til endringer sammenlignes med fylkesrådmannens innstilling				
	2017	2018	2019	Tall i 1000 kr 2020
	Auka utg./ red. innt.	Auka utg./ red. innt.	Auka utg./ red. innt.	Auka utg./ red. innt.
Styring/adm og fellestjenester				
Auke til 40 lærlingar i året	1 250	2 500	2 500	2 500
KOMPETANSE				
Til kompetanseutvalgets disp.	1 500			
Sommerskole	500	500	500	500
Landslinje Notodden VGS		1 000	2 000	2 000
KULTUR				
Ekstra tilskudd Telemarkskanalen	5 000			
Frivillighetsmelding	500			
Prøveprosjekt regionalkontor olympiatoppen(OLT)	500	750	750	
Auke partnerskapsavtaler	250	250	250	250
Flytte hovedkontor Telemarkskanalen til Ulefoss **	150	150	150	150
NÆRING				
Til næringsutvalgets disp.	6 000			
SAMFERDSEL				
Auka ramme til kollektiv	8 000			
Auka ramme til veg	6 400			
Aksjon skoleveg	2 000			
Kragerø fjordbåtselskap *	1 100			
Overført fylkestingets disp.fond	750			100
SUM økte utgifter	33 900	5 150	6 150	5 500
Saldering				
Flytte tiltaksmidler klimaplan frå drift til fondsavsetting		1 000	1 000	1 000
Ta ut meir av effektiviseringspotensiale i administrasjon		1 000	2 000	2 000
Redusere pensjon og lønnsavsetting	5 000	2 500	2 500	2 500
Utsette ny rente/avdragsmetode til 2018	13 900			
Omprioritere tunnellsikkerhetsfond	15 000			
Redusert avsetting til fylkestingets disp		650	650	
Sum inndekning	33 900	5 150	6 150	5 500
SUM i alt:	-	-	-	-
Omdisponere avsettinger				
Telemark museum fond	2 000			
"Klimaplanfond"	1 000	3 000	3 000	3 000
Bufferfond renter	4 200			
SUM	7 200	3 000	3 000	3 000
Oppheve fond " streikerreserve 2014 " HUK sak 56/14	2 822			
Oppheve fond "HU-næring " FT -sak 03/12	1 625			
Oppheve fond " Strakstiltak fylkeshuset " FT-sak 30/12	673			
Oppheve fond " HU kompetanse " FT -sak 03/12	324			
Oppheve fond "Tårnbrygga jomfruland" FT-sak 53/14	300			
Redusere avsetting til fylkestingets dispfond	1 456	3 000	3 000	3 000
SUM	7 200	3 000	3 000	3 000
SUM i alt	-	-	-	-
<i>* Skal og dekke ekstraordinære meirkostnader i 2016 regnskapet</i>				
<i>** Meirkostnad ved flytting frå fylkeshuset til Ulefoss iia 2017</i>				
SUM				
Totalt redusering avsetting fylkestingets disp.	706	3 650	3 650	2 900
I rådmannens forslag	11 313	11 113	11 200	11 200
Ny avsetting fylkestingets disp.	10 607	7 463	7 550	8 300

Tilleggsvedtak frå fylkestinget:

8."Telemark fylkeskommune står foran betydelige investeringsoppgaver i årene framover, størst innen sektorene undervisning, samferdsel og kultur.

Fylkestinget understreker viktigheten av en grundig gjennomgang av investeringsstrategien, blant annet for at det skal være mulig å sette i verk relevant planlegging i riktig rekkefølge i god tid. Fylkestinget ber derfor om at sak om revidert investeringsstrategi blir forelagt fylkestinget i april 2017."

9. Fylkestinget ber fylkesordfører starte arbeidet med gjennomgang av politisk organisering og godtgjøringsreglement iløpet av 2017, med sikte på å legge fram revidert forslag våren 2018 med iverksettelse frå fylkestingsvalget 2019.

10. Fylkestinget støtter vedtaket fra Hovedutvalget for kompetanse, som sier at kompetansehevingsmidlene skal brukes på styrking av det psykososiale miljøet for elevene gjennom satsing på relasjonskompetanse.

11. Telemark Fylkeskommune mener flyplassdrift er et statlig ansvar. Notodden flyplass må derfor sikres økt statlig budsjettstøtte på varig basis. Telemark Fylkeskommune vil støtte opp om dette arbeidet.

12. «Fylkestinget er kjent med den pågående prosessen vedrørende ny organisering av reiselivet i Telemark. Fylkestinget mener det er avgjørende viktig at dette arbeidet lykkes og er innstilt på å bidra til at det skjer. Fylkestinget ber rådmannen snarest legge frem en sak om dette slik at dette viktige arbeidet ikke stopper opp.»

13. Fylkestinget er gjennom sine institusjoner en stor forbruker av mat. Forskning viser at svært mye mat kastes unødvendig. Dette er kostbart og lite miljøvennlig. Fylkestinget ber derfor Fylkesrådmannen fremme sak til Fylkestinget med tiltak for redusert kasting av mat ved fylkeskommunens institusjoner. Fylkesrådmannen bes også ta kontakt med kommunene i Telemark med sikte på at de iverksetter tilsvarende arbeid.

14. Telemark Fylkesting er svært bekymret for den økonomiske situasjonen som Sykehuset Telemark står overfor, og hvilke konsekvenser de store kuttene vil få for tjenestetilbudet til Telemarks innbyggere. Det har vært kuttet drastisk i sykehus-Telemark de siste årene, og Fylkestinget er urolig for konsekvensene av nye store kutt. Telemark Fylkesting ber regjeringen redusere de nye kuttene som er foreslått i helseforetakene, alternativt at Sykehuset Telemark skjermes fra framtidige kutt.

15. Telemark Fylkeskommune er opptatt av Høgskulen sin posisjon i Telemark og viktigheten av å opprettholde den desentraliserte høgskulestrukturen. Fylkesordfører bes ta initiativ ovenfor høgskolen i sør-øst Norge for å sikre dette.

16. TFK opprettholder landslinjen på Notodden, og ber adm. innarbeide dette i økonomiplanen fra 2018. Adm bes også jobbe sammen med de andre landslinjene for å sikre full finansiering fra staten.

17. TFK støtter arbeidet knyttet til kartlegging av ressursene på Fehnsfeltet. Dette sees i sammenheng med øvrige prosjekter innen dette området.

18. Telemark fylkeskommune har idag et samarbeid med NFF Telemark og Odd Ballklubb. Nåværende avtale løper ut i 2017. Fylkestinget ber rådmannen i løpet av første halvår foreta en evaluering av avtalen som legges fram for FU og FT. Fylkestinget tar stilling til evt videreføring av avtalen etter at en evaluering foreligger.

Oversendes hovudutval for behandling:

Telemark Fylkeskommune er positiv til konsolidering av Grimdalsmuseet inn i Vest Telemark Museum og etablering av Vinje Senteret. Ein ber fylkesrådmannen ta hensyn det i framtidig budsjett og planprosessar.

2. Fylkesrådmannens prioriteringer i budsjettet

Fylkeskommunens mål er å være en viktig bidragsyter til økt befolkningsvekst, flere arbeidsplasser, renere klima og gode levekår i Telemark. I budsjettet er det en tydelig prioritering av videregående opplæring og økt ressursbruk på elevene og lærlingene i fylket.

Fylkesrådmannen gir honnør til alle avdelinger som har arbeidet hardt med omprioriteringer. Gjennom oppfølging av fylkestingsvedtak 47/15, som endte opp i fylkesutvalgets vedtak «omprioriteringer og rasjonalisering», ser fylkesrådmannen at alle avdelinger har gitt solide bidrag som grunnlag for årets budsjettprosess.

Vårt verdigrunnlag preger alt vårt arbeid:

- **Vær modig**
Vi tør å prøve nye ideer og løsninger. Det er lov å gjøre feil.
- **Vær imøtekommende**
Vi møter alle med raushet og respekt. Vi viser glede og nysgjerrighet på jobb.
- **Vær troverdig**
Vi er til å stole på. Vi skaper tillit ved å være åpne og bruke vår kompetanse.

Budsjettet legger vekt på fylkeskommunens samfunnsoppdrag som er å videreutvikle Telemark og finne bærekraftige løsninger på fylkets utfordringer.

Vi vil:

- Bidra til økt befolkningsvekst og flere arbeidsplasser
- Bidra til renere klima og gode levekår i Telemark

Økt befolkningsvekst og flere arbeidsplasser ved å

- Etablere verdensarvsenter og bidra til økt turisme med verdensarvsatsing
- Videreutvikle samarbeid med kommuner, næringsliv og FOU-miljøene, gjennom i større grad å utnytte forskningsmiljøenes kompetanse som grunnlag for å løse samfunnsutfordringer
- Legge til rette for miljøvennlige areal og transportløsninger for å effektivisere og utvikle attraktive byer og tettsteder, blant annet gjennom Bypakke Grenland
- Styrke budsjettet til opprustning og fornying av fylkesvegene med 10 mill. kr pr. år

Gode levekår og renere klima i Telemark

Gjennom arbeidet med klimaplan for Telemark skal fylkeskommunen, som planmyndighet og utviklingsaktør, ta en aktiv rolle for å få i gang konkrete tiltak for et klimavennlig samfunn og følge opp Paris-avtalen.

Over halvparten av driftsbudsjettet til fylkeskommunen går til finansiering av videregående opplæring, og budsjettet er styrket med over 20 mill. kr i 2017. For å møte levekårsutfordringsutfordringene i fylket er satsing på å skape fremtidens kompetanse nødvendig. Det er i budsjettarbeidet lagt vekt på å styrke budsjettet til videregående opplæring, og elevrettede tiltak til pedagogisk drift er prioritert.

Videre skal vi:

- Satse på lærlinger og sikre at alle elever på yrkesfaglig Vg2-løp får et tilbud påfølgende høst, enten i form av læreplass eller Vg3 i skole
- Styrke innsatsen for de som dropper ut av skolen eller står i fare for å gjøre det.
- Tilrettelegge for helsefremmende og inkluderende aktiviteter gjennom prosjektet «Liv og røre i Telemark»
- Lede koordineringsarbeid med prosjekt «kartlegging og verdsetting av viktige friluftsområder i kommunene» støttet av Miljødirektoratet
- Opprettholde og målrette tilskudd til kulturlivet

En effektiv og utviklingsorientert organisasjon

Fylkesrådmannens budsjettforslag for 2017 er på totalt 3,4 mrd. kr. Driftsbudsjettet er på 2,5 mrd., mens 0,9 mrd. kr er foreslått brukt til investeringer.

I denne økonomiplanen er det gjort betydelige omprioriteringer, og det er lagt opp til mer effektiv ressursbruk og digitalisering på mange områder. Tjenesteutviklingen skjer gjennom å sette brukerne av de tjenestene vi leverer i sentrum. Dette både fremmer kvalitet og bedrer effektivitet i leveransene av våre tjenester. Innsparinger skal i størst mulig grad skje ved å få flere og bedre tjenester for pengene, snarere enn kutt i tjenestetilbudet.

Framtidig regionstruktur vil avklares i Stortinget våren 2017, med iverksettelse fra 2020. Det er viktig for fylkeskommunen å gå inn i regionreformen med en effektiv organisasjon og et økonomisk handlingsrom. Budsjettet bygger på at god økonomistyring skal bidra til et økonomisk handlingsrom i årene som kommer. Økt gjeld krever også god økonomisk styring. Det er budsjettet med et netto driftsresultat på 3,8 prosent i 2017, for å gi rom for avsetning til fond og egenfinansiering av investeringer.

Telemark fylkeskommune er i omstilling og det stilles nye krav til kompetanse, fleksibilitet og evne til å løse oppgaver på en nye måter. Dette innebærer også nye krav til ledere og medarbeidere, og det er behov for gode verktøy som kan være til hjelp i arbeidet med utvikling av organisasjonen. Fylkeskommunen har derfor tatt i bruk 10-FAKTOR, som er KS' undersøkelse, og måler faktorer som er dokumentert viktig for at en organisasjon skal oppnå gode resultater.

Økonomiske utfordringer

Fylkeskommunen har en viktig oppgave i å realisere nasjonale mål ut fra regionale forutsetninger. Reduksjon av regionale utviklingsmidler i forslag til statsbudsjett svekker fylkeskommunens rolle som regional utviklingsaktør. Også reduksjon i konsesjonskraftinntekter byr på økonomiske utfordringer, da dette har ført til reduserte inntekter fra Telemark Utviklingsfond.

Ny tunnelsikkerhetsforskrift byr på betydelige økonomiske utfordringer da det er stort sprik mellom statlige midler til arbeidet og det identifiserte behovet. Fylkesrådmannen foreslår derfor å avsette 50 mill. kr til et tunnelsikkerhetsfond, for å kunne gjennomføre arbeidet på en kostnadseffektiv måte når fullfinansiering er på plass. Det er også flere andre investeringsbehov i tiden fremover som ikke er innarbeidet i økonomiplanen. Fylkesrådmannen ønsker derfor å fremskyve arbeidet med investeringsstrategien for å sikre en helhetlig vurdering av investeringsbehovet.

Telemark fylkeskommunes økonomiske situasjon er preget av høy lånegjeld, og økonomiplanen legger opp til betydelige låneopptak i perioden. Dette er nødvendig for å finansiere investeringer på hele 1,6 mrd. kr i økonomiplanperioden. Både fylkesveger og skolebygg er prioritert i investeringsprogrammet. I dette ligger Bypakke Grenland, fylkesveg 359 Kaste-Stoadalen, Nye Skien vgs. og fullføring av ombygging på Hjalmar Johansen og Skogmo vgs., samt samlokalisering av Bamble vgs.

Skien, 19. oktober 2016

Evy-Anni Evensen
fylkesrådmann

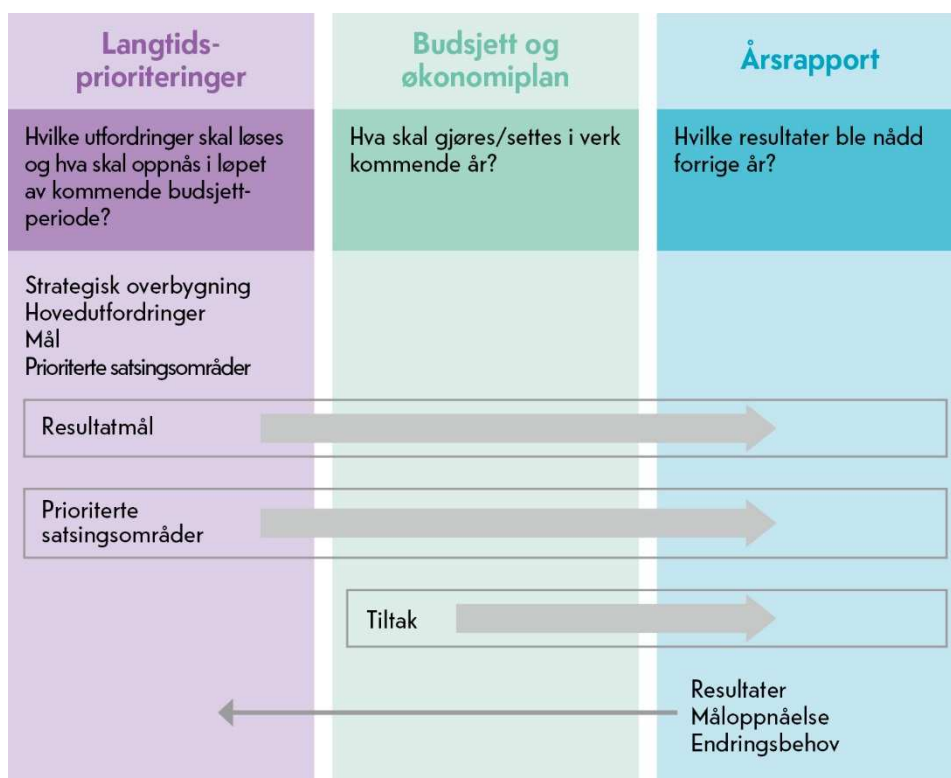
3. Nøkkeltall

2017 ¹		2020
173 323	Antall telemarkinger Antall telemarkinger er forventet å øke med ca. 3 300 personer fra 1. januar 2017 til 31. desember 2020. Det er forventet nedgang i de yngste aldersgruppene og økning blant de eldre. Tall for innvandring gjør framskrivningen usikker.	176 647
2,56 mrd.	Totale driftsinntekter Skatt og rammetilskudd er frie midler fylkestinget selv kan disponere. Øvrige inntekter er i hovedsak direkte knyttet til tjenestene.	2,54 mrd.
2,5 mrd.	Totale driftsutgifter I overkant av 5 av 10 kroner går i dette budsjettet til videregående opplæring, mens nær 3 av 10 kroner blir brukt på veg og kollektivtransport. Lønns- og prisvekst for årene 2018 til 2020 blir justert i ettertid.	2,44 mrd.
83,7 mill.	Netto driftsresultat Netto driftsresultat fremkommer som driftsinntekter minus driftsutgifter og netto finansutgifter. Et positivt driftsresultat er en forutsetning for å kunne egenfinansiere investeringer og bygge opp fond.	87,4 mill.
3,3 %	Driftsresultat i prosent av driftsinntekter Den sentrale handlingsregelen for fylkeskommunene sier at netto driftsresultat bør utgjøre minst 4 prosent av inntektene. Dersom fylkeskommunen har en sårbar økonomi i form av små disposisjonsfond, stort premieavvik og lav egenfinansiering, bør driftsresultatet være høyere.	3,4 %
380 mill.	Disposisjonsfond Disposisjonsfond er på ca. 380 mill. kr. Av dette utgjør fond avsatt som motpost premieavvik 187 mill. kr. Det er budsjettet med at dette fondet blir likt premieavviket i løpet av økonomiplanperioden.	441 mill.
110 mill.	Fond til fri disposisjon for fylkestinget En stor del av total disposisjonsfond er allerede disponert gjennom politiske vedtak. Rundt 110 mill. kr er til fri disposisjon for fylkestinget.	144 mill.
916 mill.	Totale investeringer Det er store investeringer i begynnelsen av økonomiplanperioden. Investeringsstrategien foreslås rullert i 2017.	239 mill.
27 %	Andel egenfinansiering Dette nøkkeltalet forteller hvor stor del av investeringene som blir finansiert med egne midler. Et styrket driftsresultat gir rom for økt egenfinansiering i økonomiplanperioden.	53 %
2,10 mrd.	Investeringsgjeld Investeringsgjelden forventes å øke med 1 prosent fra 2017 til 2020.	2,36 mrd.
83 %	Gjeldsgrad Dette nøkkeltalet viser fylkeskommunens gjeld i prosent av driftsinntektene.	93 %

¹ Beholdningstall pr. 1.1.2017/inngang til økonomiplanperioden

4. Målstyring

Sammenhengende styringsdokumenter betyr at alle styringsdokumenter er basert på et felles strategisk grunnlag og på gjennomgående mål og satsingsområder, slik det vises under.

Figur 1 Sammenheng mellom styringsdokumentene

I sak om Langtidsprioriteringer (LTP) legges det strategiske grunnlaget for kommende fireårsperiode. Mål er definert i LTP. Budsjett og økonomiplan bygger på føringer gitt i LTP og andre vedtak. Budsjett og økonomiplan blir politisk behandlet i november og desember, og forteller også om aktiviteter og konkrete tiltak for måloppnåelse.

Fylkestinget vedtok i sak 47/15 en gjennomgang og analyse av organisasjonen for å se på mulige omprioriteringer og rasjonalisering. På bakgrunn av dette la fylkesrådmannen frem sak om omprioritering og rasjonalisering i fylkesutvalget 5. oktober 2016. Fylkesutvalget vedtok i sak 92/16 å ta rapporten til orientering.

Prioriterte satsingsområder legges i år først frem i budsjett- og økonomiplan. Dette har sammenheng med et behov for å tilpasse satsingsområdene til endringer i økonomiske rammer etter en gjennomgang og analyse av organisasjonen, i tråd med fylkestingets vedtak i sak 47/15.

Målstyring som styringsverktøy er innført i hele organisasjonen for å sikre at virksomheten styres mot god kvalitet, og at effekten av innsatsen blir systematisk vurdert.

Målstrukturen deles i tre nivåer:

Samfunnsmessige hovedmål
Interne fellesmål for hele organisasjonen
Sektormål for hvert virksomhetsområde

4.1 Samfunnsmessige hovedmål

Samfunnsoppdraget for Telemark fylkeskommune er å utvikle Telemark og finne bærekraftige løsninger på fylkets utfordringer. Regional planstrategi har definert et bærekraftig Telemark som en overordnet visjon, der bærekraftige sosiale forhold, bærekraftig økonomi og miljø skal vektlegges for å finne framtidrettede løsninger på Telemarks utfordringer. Utfordringsbildet, slik det er beskrevet i Langtidsprioriteringer 2017-2020, viser fire samfunnsmessige hovedmål som vises i figuren under.

Et bærekraftig Telemark			
Økt befolkningsvekst	Flere arbeidsplasser	Renere klima	Gode levekår

Dette er samfunnsmessige hovedmål som er av overordnet karakter, der ansvar for endring ikke kan plasseres på enkeltaktører. Disse hovedmålene er derfor vanskelig å definere som mål for Telemark fylkeskommune. Likevel er dette mål der fylkeskommunen vil være en viktig bidragsyter og utgjør derfor en stor del av grunnlaget for sektormålene våre. Endringer i disse overordnede samfunnsmålene formidles løpende på www.telemarksbarometeret.no og dokumenteres årlig i fylkeskommunens årsrapport.

Det er ingen grunnleggende endring i dette utfordringsbildet fra tidligere, men renere klima er tydeliggjort som et viktig hovedmål. Det forutsettes at alle virksomhetsområder skal synliggjøre sine bidrag til de samfunnsmessige målene i sin årlige planlegging og rapportering.

Som en konsekvens av regionreformen kan Telemark fylkeskommune bli erstattet av en ny og større region i slutten av budsjettperioden. Dette vil ha konsekvenser både for utfordringsbildet, mål og framtidige budsjetter. Det er likevel grunn til å tro at de overordnede målene også vil være relevante i en ny region. Et viktig fokus i regionreformen er fylkeskommunens (regionens) rolle som regional utviklingsaktør og bidragsyter i utvikling av flere arbeidsplasser i regionen.

4.2 Interne fellesmål for organisasjonen

Fellesmål er mål rettet mot ledelse, medarbeidere og arbeidsprosesser hvor det skal satses på kvalitet og effektivitet i organisasjonen. Det er definert to fellesmål for organisasjonen som alle avdelinger og virksomheter blir målt i forhold til. Se tabell på neste side.

Arbeid med effektivisering og bedre ressursbruk er tydeliggjort i en egen politisk sak om omprioriteringer og rasjonalisering, basert på vedtak i FT-sak 47/15 om en gjennomgang og analyse av organisasjonen. Ifølge årsrapporten for 2015 er det fortsatt mye å vinne på digitalisering og gevinstrealisering.

En økonomisk politikk med overordnede økonomiske mål er en viktig forutsetning for å skape en bærekraftig økonomi med et handlingsrom. Basert på fylkeskommunens økonomiske utfordringer opprettholdes de økonomiske målene.

Målet om en utviklingsorientert organisasjon måles i en ny medarbeiderundersøkelse fra KS som skal gi bedre innsikt i viktige organisasjonsmessige utfordringer. Måleindikatorene er 3 av de 10 faktorene som medarbeiderundersøkelsen skal dekke.

Tabell 1 Reviderte fellesmål

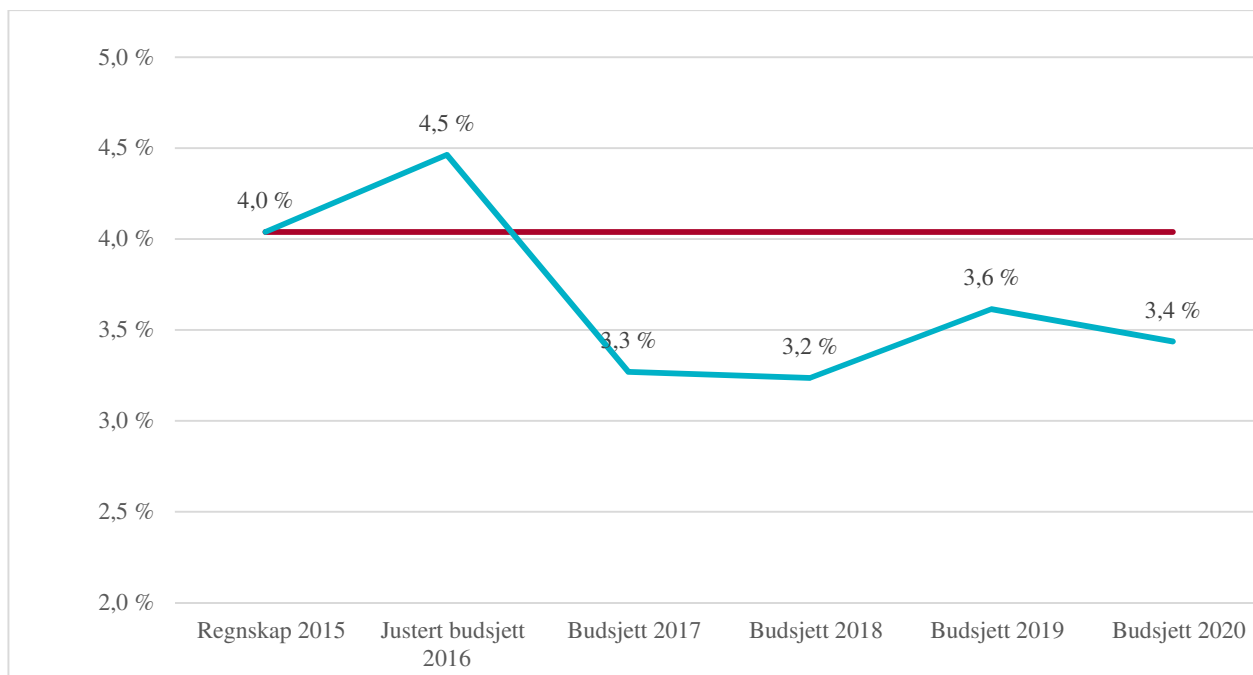
Fellesmål	Måleindikator
Effektivisering og bedre ressursbruk	<p>Økonomi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Netto driftsresultat på minst 4 % • Gjennomsnittlig egenkapitalfinansiering på 44 % • Minst 20 mill. kr til fri disposisjon på disposisjonsfond • Avsetting av positivt premieavvik til premieavviksfond • Avvik fra budsjett på maksimalt 1 % <p>Effekter av digitaliseringstiltak</p> <ul style="list-style-type: none"> • Økt tilfredshet med tjenestene blant brukere og ansatte • Frigjøre arbeidstid tilsvarende 4 årsverk hvert år i langtidsperioden
En utviklingsorientert organisasjon	<p>Mestringsorientert ledelse – anbefalt verdi mellom 4 og 4,5</p> <p>Mestringsklima – anbefalt verdi mellom 4 og 4,5</p> <p>Fleksibilitetsvilje – anbefalt verdi mellom 4 og 4,5</p>

4.2.1 Effektivisering og bedre ressursbruk

Økt gjeld og reduserte inntekter krever god økonomisk styring. Det er viktig å legge opp til en økonomisk styring som gir et handlingsrom for uventet inntekts- og eller kostnadsutvikling.

Netto driftsresultat

Netto driftsresultat er den viktigste indikatoren på en sunn og bærekraftig kommuneøkonomi, og dette er det viktigste økonomiske målet å oppnå i økonomiplanperioden. Et godt netto driftsresultat bidrar til et handlingsrom for fremtiden. Anbefalt nivå på netto driftsresultat for fylkeskommuner er på 4 prosent. Figuren på neste side viser utviklingen i netto driftsresultat fra 2017 til 2020.

Figur 2 Netto driftsresultat i prosent av driftsinntektene, regnskap 2015, justert budsjett 2016 og økonomiplan 2017-2020.

Netto driftsresultat viser årets driftsoverskudd etter renter og avdrag, og er et uttrykk for hvor mye fylkeskommunen har til disposisjon til investeringer og avsetning til fond. Det er budsjettert med et netto driftsresultat på 3,3 prosent i 2017. Gjennomsnittlig netto driftsresultat i økonomiplanperioden er på 3,4 prosent. Netto driftsresultat er disponert slik:

Tall i hele tusen

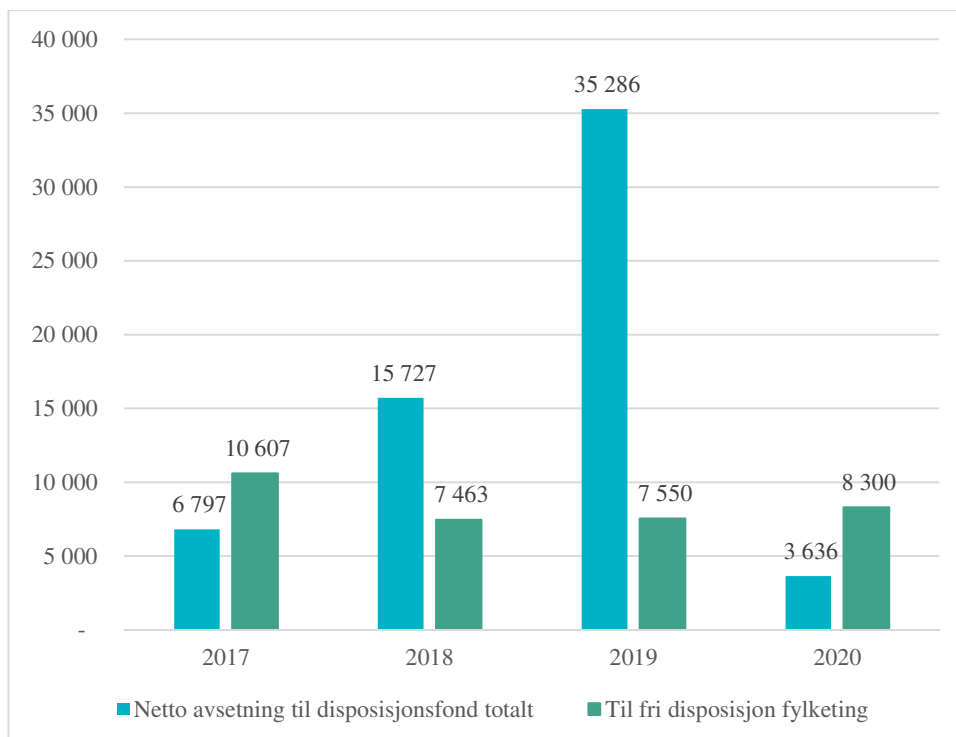
	Justert budsjett				
	2016	2017	2018	2019	2020
Overført til investeringer	59 251	45 300	66 000	56 000	83 000
Netto fondsavsetning (inkl. bundne fond)	49 980	38 412	16 511	36 070	4 420
Sum netto driftsresultat	109 231	83 712	82 511	92 070	87 420

Egenkapitalfinansiering av investeringer

Det er et overordnet mål å øke egenfinansieringen av investeringene for å bremse veksten i lånegjelden. Telemark fylkeskommune sin gjeld er høy og økende. Vedtatt mål for økonomiplanperioden er 44 prosent egenfinansiering, med 50 prosent egenkapitalfinansiering som langsiktig mål. Det er budsjettert med 43 prosent gjennomsnittlig egenfinansiering i årene 2017 til 2020.

Fondsoppbygging

For å ha et økonomisk handlingsrom bør fylkeskommunen ha noen frie midler på fond til politiske prioriteringer og uforutsette hendelser gjennom året. Dette er spesielt viktig når driftsrammene er stramme og inntektene er usikre. Totalt disposisjonsfond er på 379,9 mill. kr. Det meste av disse midlene er allerede disponert gjennom politiske vedtak. 110 mill. kr er til fri disposisjon for fylkestinget. Detaljert sammensetning av fondene er vist i vedlegg 10. Neste figuren viser budsjettert avsetning til disposisjonsfond og til fri disposisjon for fylkestinget.

Figur 3 Budsjettert netto avsetning til disposisjonsfond og avsetning til fond til fri disposisjon for fylkestinget 2017-2020. Tall i hele tusen.

Spesifikasjon av avsetningen er vist i tabellen nedenfor.

Tall i hele tusen

	2017	2018	2019	2020
<i>Bruk og avsetning i drift:</i>				
Premieavvik	11 284	-14 017	5 455	-6 945
Tunnelsikkerhet og investeringsstrategi	15 000	20 000	20 000	
Bufferfond renter	4 200			
Egenkapital innskudd KLP	2 900	2 900	2 900	2 900
Telemark museum fond	2 000			
Klimaplanfond	1 000	3 000	3 000	3 000
Videregående opplæring - spesielle formål	-719	-719	-719	-719
Oppheve fond til spesielle formål	-5 744			
Til fri disposisjon fylkesting	10 607	7 463	7 550	8 300
Netto avsetning til disposisjonsfond i drift	40 528	18 627	38 186	6 536
<i>Bruk i investeringsregnskapet:</i>				
Egenkapital innskudd KLP	-2 900	-2 900	-2 900	-2 900
Kollektiv	-3 600			
Nye Skien vgs.	-27 231			
Netto avsetning til disposisjonsfond totalt	6 797	15 727	35 286	3 636

Det er avsatt 2 mill. kr til Telemark museum i 2017. Dette **kommer i tillegg til tidligere avsetning** i 2014 på 3 mill. kr. Det er også avsatt betydelige midler til et eget klimafond, med 1 mill. kr i 2017 og totalt 10 mill. kr i fireårsperioden.

Flere fond til spesielle formål er opphevet. Dette er «streikerreserve 2014» på 2,8 mill. kr, «HU-næring» på 1,6 mill. kr, «strakstiltak fylkeshuset» på 0,7 mill. kr, «HU kompetanse» på 0,3 mill. kr og «Tårnbrygga jomfruland» på 0,3 mill. kr.

Avsetning tunnelsikringsfond og fremtidige investeringer

Fylkeskommunene er kompensert gjennom inntektssystemet for innføring av ny tunnelsikkerhetsforskrift. Telemark fylkeskommune har i 2017 fått 2 mill. kr til kompensasjon for økte utgifter som følge av forskriften. Dette er langt fra nok til å dekke det økte behovet. Beregninger fra Statens vegvesen viser et investeringsbehov på om lag 80 mill. kr for å oppfylle kravene i forskriften². På grunn av det store gapet mellom statlige tildelte midler og faktisk utgiftsbehov er det nødvendig å arbeide videre med full statlig finansiering av tiltak i henhold til krav i tunnelsikkerhetsforskriften. KS har allerede tatt dette opp i konsultasjonsmøte med Samferdselsdepartementet. Det avsettes 35 mill. kr på fond til formålet inntil rasjonell gjennomføring kan skje. Avsetningen er fordelt på 15 mill. kr i 2017 og 20 mill. kr i 2019, og kommer i tillegg til budsjetterte midler til planlegging på 8 mill. kr i investeringsregnskapet.

I 2019 er det avsatt 20 mill. kr til egenfinansiering av investeringer som følge av ny investeringsstrategi. Det er også avsatt 4,2 mill. kr til bufferfond renter i 2017.

Det er avsatt i overkant av 10,6 mill. kr i 2017 til fri disposisjon for fylkestinget. Bruk av disposisjonsfond i investeringsregnskapet er nærmere omtalt i kapittel 6.2.

Fjerne virkningene av premieavvik på driftsregnskapet

Bakgrunnen for premieavviket er at det i 2002 ble innført et regelverk som gjør at det blir betalt mer i pensjonspremie enn det som blir belastet i regnskapet. Dette har ført til at det gjennom mange år er betalt inn mer i premie til pensjonsleverandørene enn det som er utgiftsført i regnskapet. Deler av pensjonskostnaden (premieavviket) blir med andre ord skjøvet frem i tid, og kommer først til utgiftsføring i senere år.

Telemark fylkeskommune har et samlet pensjonspremieavvik som ved utgangen av 2015 var på 205,4 mill. kr. Dette er utgifter som blir belastet driften over de neste årene. For å møte disse framtidige utgiftene har Telemark fylkeskommune over flere år satt av midler til premieavviksfond. Pr. 1. januar 2016 var fondet på 159 mill. kr. Dette er midler som skal brukes til å finansiere utgiftsføring av premieavviket i driftsregnskapet. Det gjenstod 46 mill. kr pr. 1. januar 2016 for å få full likhet mellom akkumulert premieavvik og fondsavsetning. Det er budsjettert med 28,5 mill. kr til fondet i 2016. Samtidig reduseres akkumulert premieavvik noe.

Oppdaterte prognoser fra KLP viser at målet om full likhet mellom fond og premieavvik i balansen kan oppnås i 2017. Dette innebærer at det ikke er behov for så store avsetninger til fondet fremover. I 2017 er det budsjettert med avsetning på 11,2 mill. kr til fondet, mens i 2018 er det budsjettert med bruk av premieavviksfondet på 14 mill. kr. Se eget vedlegg til budsjettsaken som gjør nærmere rede for premieavviksfondet.

² Se FT-sak 127/16 for nærmere redegjørelse.

Overholde vedtatte budsjettammer

Å tilpasse driften til nye, strammere rammer vil være en stor utfordring i hele økonomiplanperioden. Alle rammeområdene får reduserte rammer, og virkningene av kuttene er omtalt under de enkelte rammeområdene.

For å følge vedtatte budsjettammer er det viktig med:

- Tydeliggjøring av budsjettansvar og ansvarliggjøring av lederne. Det stilles krav til at driftsområdene dekker inn merforbruk innenfor egen ramme og mulighet til å avsette mindreforbruk til senere år.
- Plan for hvordan driften skal komme i balanse ved prognose på rammeområde som viser budsjettavvik over 1 prosent. Dette rapporteres i tertialrapportene.
- Aktiv oppfølging og politisk rapportering gjennom året av vedtatte innsparingstiltak.
- Systematisk arbeid med effektivisering og gevinstrealisering.
- Økonomisk månedrapportering til fylkesrådmannens ledergruppe gjennom året.
- Bruk av kommunikasjonsavdelingen for å sikre god og forståelig økonomisk kommunikasjon.

Effekter av digitaliseringstiltak

Telemark fylkeskommune har fortsatt et stort potensiale for å effektivisere arbeidsprosesser og øke kvaliteten i arbeidet. Kapasiteten til å årlig gjennomføre digitale prosjekter er i underkant av 10 prosent av de forbedringsmulighetene som er identifisert. Det er derfor viktig å prioritere riktig. Kriteriene for å velge ut hvilke prosjekter som skal gjennomføres vil bli enda tydeligere.

Erfaringen så langt viser at det er lettere å oppnå kvalitetsforbedring enn økonomiske gevinster. Med de økonomiske utfordringene som fylkeskommunen har, vil fylkesrådmannen i større grad legge vekt på prosjekter som reduserer manuelle arbeidsmengder eller muliggjør økonomiske innsparinger. Det er viktig at prosjektene kan realiseres raskt. Lederne vil også møte sterkere forventninger om aktivt å sikre gevinstrealiseringen når prosjektene er gjennomført. Hvilke digitaliseringstiltak som er planlagt framover er omtalt under hvert virksomhetsområdet.

4.2.2 En utviklingsorientert organisasjon

Fylkeskommunen har i 2016 tatt i bruk KS nye medarbeiderundersøkelse (10-FAKTOR). Undersøkelsen er et verktøy for lederutvikling, medarbeiderutvikling og organisasjonsutvikling. Den har et helsefremmende perspektiv, der man konsentrerer seg om nærvær, mestring, kompetanse og arbeidsmiljø. Undersøkelsen fokuser på det en selv kan gjøre noe med for å forme fremtiden. Av ti faktorer i undersøkelsen vil fylkeskommunen særlig vektlegge tre av de viktigste; mestringsorientert ledelse, mestringsklima og fleksibilitetsvilje.

Undersøkelsen blir gjentatt høsten 2018. Etter at undersøkelsen er gjennomført er det laget en framdriftsplan for de prosessene som gjennomføres i hele organisasjonen. Prosessene er bygd opp med følgende tre trinn:

Trinn 1 – analyse av resultatene

Trinn 2 - målsetting for utviklingsarbeidet og kjennetegn på god praksis

Trinn 3 - tiltak og handlingsplaner

4.3 Sektormål

Sektormål er mål for hvert virksomhetsområde. Sektormål er omtalt under det enkelte virksomhetsområdet.

5. Hovedtall og økonomiske rammevilkår

Hovedutfordringen i økonomiplanperioden er å tilpasse driften til de reduserte driftsrammene, som følge av den økende lånegjelden. Budsjetten bygger på at god økonomistyring og effektiv drift bidrar til et økonomisk handlingsrom i årene som kommer.

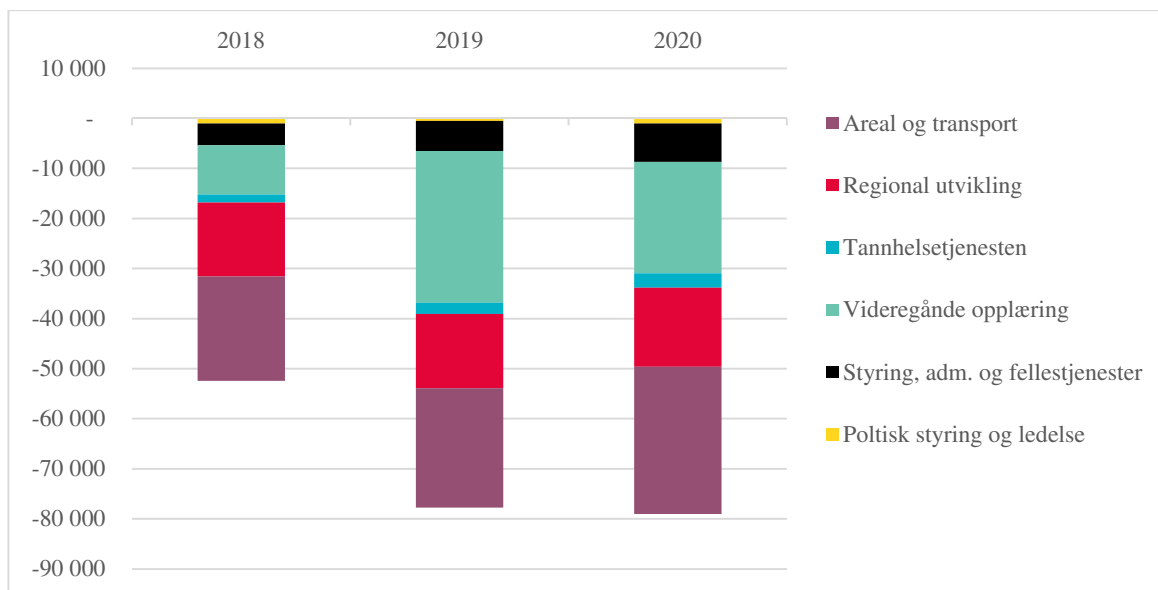
5.1 Driftsrammer 2017-2020

Tabellen under viser hvordan driftsmidlene er fordelt på rammeområder. Økonomiske rammer for områdene legger til grunn budsjett og økonomiplan 2016-2019. Rammene er korrigert for politiske vedtak gjennom året. Det er gitt kompensasjon for lønns- og prisvekst og endrede pensjonssatser. Pensjon, lønns- og prisvekst er nærmere omtalt i eget punkt.

Tall i hele tusen

	2017	2018	2019	2020
1 Politisk styring og ledelse	28 869	27 869	28 369	27 869
1 Styring, adm. og fellestjenester	154 349	149 979	148 299	146 619
2 Videregående opplæring	987 946	978 095	957 695	965 695
3 Tannhelsetjenesten	74 806	73 186	72 556	71 936
4 Regional utvikling	101 667	86 917	86 827	85 877
5 Areal og transport	543 612	522 742	519 742	514 242
8 Pensjon og lønnsavsetning	44 141	32 020	52 520	45 120
Sum forbruk drift	1 935 390	1 870 808	1 866 008	1 857 358

Tabellen viser at det blir mindre midler til drift i årene som kommer. Driftsbudsjettet er om lag 78 mill. kr lavere i 2020 enn i 2017. Reduksjonen er i hovedsak knyttet til administrasjon, videregående opplæring og areal og transport. Reduksjon i driftsrammene til videregående opplæring er i hovedsak knyttet til elevtallsnedgang. Mens redusert drift på areal og transport er knyttet til fylkesveg og kollektivtransport. Alle driftsområdene vil få reduserte rammer i løpet av økonomiplanperioden.

Figur 4 Endring i driftsrammene akkumulert fra 2017 spesifisert på de ulike rammeområdene. Tall i hele tusen.

Innsparinger og økte behov i denne økonomiplanen er omtalt i eget avsnitt nedenfor. Dette avviker fra endringer i rammene, da endringer i rammene også inneholder endringer i rammene tidligere vedtatte økonomiplaner og politiske vedtak gjennom året. Endringer i rammene er spesifisert i vedlegg 8.

5.1.1 Økte behov og innsparinger

Innsparingsplan som ble vedtatt i Langtidsprioriteringer 2017-2020, og fulgt opp i vedtak i fylkesutvalget i sak 92/16 «Omprioriteringer og rasjonalisering». Noen av innsparingene fra forrige års økonomiplan er opprettholdt, mens andre er reversert. Neste tabell viser de endringene som er foreslått i denne økonomiplanen, i forhold til økonomiplan 2016-2019. Tallene inneholder økte behov og innsparinger.

Tall i hele tusen

	2017	2018	2019	2020
1 Politisk styring og ledelse	-	-	-	-
1 Styring, adm. og fellestjenester	-1 030	-1 400	-3 080	-4 760
2 Videregående opplæring	25 260	23 870	27 270	35 270
3 Tannhelsetjenesten	-630	-1 250	-1 880	-2 500
4 Regional utvikling	12 400	150	60	-890
5 Areal og transport	28 370	9 500	8 500	3 000
Sum endringer i driftsrammer	64 370	30 870	30 870	30 120

Administrasjon og fellestjenester har fått et innsparingskrav på 4,8 mill. kr innen 2020 i forhold til tidligere vedtatt økonomiplan. Reduksjonen er i hovedsak knyttet til nedbemanning i stabsavdelingen. Videregående opplæring har fått styrket sin budsjetttramme alle årene i økonomiplanperioden. I sak om omprioriteringer og rasjonalisering fikk areal og transport redusert driftsrammene med 7 mill. kr i 2020. Budsjettet er nå styrket med 16,4 mill. kr i 2017 til fylkesveger og 10 mill. kr de tre neste årene i økonomiplan perioden.

Det er også gjort betydelige omprioriteringer innenfor rammeområdene, som er nærmere omtalt under hvert område.

Spesifikasjon av økte behov og innsparinger er vist i vedlegg 9³.

5.2 Finansiering av driften

Rammetilskudd og skatt er fylkeskommunens frie inntekter. Tabellen nedenfor viser utvikling i frie inntekter og hvordan disse brukes til å finansiere driften. Frie inntekter skal også dekke renter, avdrag, avsetning til fond og overføring til investering.

Tall i hele tusen

	2017	2018	2019	2020
Skatt på inntekt og formue	922 670	917 240	914 660	912 500
Ordinært rammetilskudd	1 180 930	1 169 060	1 167 840	1 166 300
Andre generelle statstilskudd *)	8 753	10 631	11 418	11 028
Sum frie disponible inntekter	2 112 353	2 096 931	2 093 918	2 089 828
Renteinntekter og utbytte	9 000	9 000	8 000	8 000
Renteutg., provisjon, andre finansutg.	53 200	58 260	61 560	61 270
Avdrag på lån	60 300	77 500	84 900	82 000
Netto finansinnt./utg.	-104 500	-126 760	-138 460	-135 270
Bruk av tidligere års regnskapsresultat	-	-	-	-
Bruk av av disposisjonsfond	-10 831	-5 087	-	-
Avsetning til fond kapitalinnskudd KLP	2 900	2 900	2 900	2 900
Til ubundne avsetninger	37 894	35 550	30 550	11 300
Netto avsetninger	29 963	33 363	33 450	14 200
Overført til investeringsbudsjettet	42 500	66 000	56 000	83 000
Til fordeling drift	1 935 390	1 870 808	1 866 008	1 857 358

*) Rentekompensasjon for veg og skole inngår i andre generelle statstilskudd.

³

Økninger som følge av statsbudsjettet er ikke innarbeidet i vedlegg 9, men omtalt under økonomisk ramme på aktuelle rammeområder.

5.3 Rammer gitt i statsbudsjettet

Statsbudsjettet legger opp til en realvekst for fylkeskommunene på 0,45 mrd. kr fra 2016. Av veksten i frie inntekter til fylkeskommunene er 0,2 mrd. kr knyttet til behovet for fornying og opprusting av fylkesvegene. 0,1 mrd. kr er knyttet til økning i pensjonskostnader, mens 0,1 mrd. kr er ment å dekke merkostnader ved demografiutviklingen.

Hoveddelen av inntektene til fylkeskommunen består av skatt og rammetilskudd. Rammetilskuddet kommer i statsbudsjettet, og er beregnet ved hjelp av et eget inntektssystem. Frie inntekter har økt med 78,4 mill. kr fra 2016. Den nominelle veksten skal dekke lønns- og prisstigning, før en kommer frem til realveksten. For Telemark fylkeskommune er lønns- og prisøkning i 2017 anslått til 48,5 mill. kr.⁴

I tabellen under vises det hvordan inntektene er satt sammen i 2017, sammenlignet med opprinnelig budsjett for 2016.

Tall i hele tusen

	2016	2017	Endring
Innbyggertilskudd	951 687	960 366	8 679
Utgiftsutjevning	-64 548	-43 152	21 396
Saker med særskilt fordeling	88 222	104 656	16 434
Overgangsordning nytt inntektssystem	44 777	32 092	-12 685
Skjønnstilskudd	14 100	12 300	-1 800
Sum rammetilskudd	1 034 238	1 066 262	32 024
Skatt og inntektutjevning	991 004	1 037 338	46 334
Sum frie inntekter	2 025 242	2 103 600	78 358

Innbyggertilskuddet til alle fylkeskommunene økes med 46,1 mill. kr for å gi utvidet rett til videregående opplæring for innvandrere. Opplæringsloven foreslås endret for å styrke retten til videregående opplæring for innvandrere med videregående opplæring fra utlandet som ikke godkjennes i Norge. Telemark fylkeskommune har fulgt dette opp ved å øke budsjettet til voksenopplæring med 2,5 mill. kr med helårseffekt fra 2018.

Innbyggertilskuddet er et likt beløp pr. innbygger for alle fylkeskommunene. For 2017 er dette beløpet på 5 553 kr pr. innbygger. Etter dette omfordeles midlene mellom fylkeskommunene basert på en rekke kriterier. Disse er omtalt nedenfor.

Utgiftsutjevningen skal korrigere for ulikheter i utgiftsbehov mellom fylkeskommunene. Behovet blir beregnet ved hjelp av en kostnadsnøkkel med tilhørende kriteriedata. Telemark fylkeskommune har et beregnet utgiftsbehov som er lavere enn landsgjennomsnittet, og får derfor et trekk i rammetilskuddet på 43,2 mill. kr i 2017. Det største trekket er knyttet til at fylkeskommunen ikke har noen ferjesamband. Økning i beregnet utgiftsbehov fra 2016 er i hovedsak knyttet til fylkesveg og kollektivtransport. Den viktigste faktoren i beregning av utgiftsbehovet er antall 16-18-åringer sammenlignet med landsgjennomsnittet. Det er kun marginale endringer fra i fjor knyttet til delkostnadsnøkkel for videregående opplæring.

⁴ Inkl. overheng i 2018.

Telemark fylkeskommune får en økning på 16,4 mill. kr til saker med særskilt fordeling. Dette er frie midler for fylkeskommune, men økningen er begrunnet i enkeltsaker og satsinger. I 2017 er økningen i saker med særskilt fordeling sammensatt som følger av tabell under.

Tall i hele tusen

	2016	2017	Endring
Opprustning og fornying av fylkesvegnettet	66 275	77 440	11 165
Tunnelsikkerhetsforskrift	1 966	2 015	49
Fagskoler	19 981	25 201	5 220
Sum	88 222	104 656	16 434

Fylkesrådmannen har funnet rom for å øke budsjettet til veg med 10 mill. kr i 2017. Dette tilsvarer om lag Telemark fylkeskommunes andel av styrking av rammetilskudd for å fornye og ruste opp fylkesvegnettet. Midlene er fordelt mellom fylkeskommunene på grunnlag av en kartlegging av vedlikeholdsetterslepet på fylkesveger gjennomført av Statens vegvesen. Fylkestinget styrket vegbudsjettet med ytterligere 6,4 mill. kr i 2017.

Budsjettet til Fagskolen er økt med 5,2 mill. kr i 2017.

Kompensasjon for fylkeskommuner som har tapt på omlegging av inntektssystemet inngår også i saker med særskilt fordeling. Posten er økt med 60 mill. kr i statsbudsjettet, men Telemark fylkeskommune får ingen økning i kompensasjonen i årets statsbudsjett. Telemark fylkeskommune har tapt 61,5 mill. kr på omleggingen. For at fylkeskommunen skal kunne tilpasse seg dette tapet er det innført en overgangsordning på fem år. I 2017 er beløpet 12,7 mill. kr lavere enn i 2016, og i 2019 er overgangsordningen over.

Budsjettet bygger på forslag til statsbudsjett, og er ikke oppdatert i henhold til endelig vedtatt statsbudsjett i Stortinget. Konsekvensene av endringer i vedtatt statsbudsjett vil bli redegjort for i 1. tertial 2017.

Skatt og inntektsutjevning

Fylkeskommuner med skatteinntekt under landsgjennomsnittet blir kompensert med 87,5 prosent av differansen mellom egen skatteinngang og landsgjennomsnittet. Telemark er et skattesvakt fylke og får kompensasjon for dette i form av inntektsutjevning. I 2017 utgjør inntektsutjevningen 115 mill. kr.

Beregnet økning i skatteinntektene fra budsjett 2016⁵ er på 4,9 prosent. Kommunesektoren har hatt en betydelig merskattevekst i budsjett 2016 i forhold til anslått, slik at den reelle økningen i skatter fra 2016 blir mye lavere. Bakgrunnen for de uventede høye skatteinntektene i 2016 er ekstraordinært store uttak av utbytter til personlig skattytere for inntektsåret 2015, som trolig skyldes tilpasninger i forkant av skattereformen fra 2016. Det er derfor ikke grunn til å tro at denne veksten vil fortsette.

Anslaget for skattenivået er basert på det gjennomsnittlige skattenivået i de tre siste årene. Dette er i tråd med KS prognosemodell for beregning av frie inntekter.

Budsjetterte inntekter bygger på en rekke forutsetninger, som anslag på skattevekst. Også utvikling i folketall og anslag på realvekst er usikre størrelser. Prognosen for utvikling i folketall er basert på Statistisk sentralbyrås

⁵ Budsjett 2016 = justert budsjett pr. 1.10

framskriving «middelalternativet», både for landet og for Telemark. Ved å bruke framskriving blir inntektene lavere enn om folketall pr. 1. juli 2016 hadde vært lagt til grunn. Både rammetilskuddet og skatteinntektene blir påvirket av svakere folketallsutvikling i Telemark enn i landet.

Det er lagt inn en moderat realøkning på landsbasis i økonomiplanperioden på 0,3 prosent eller 200 mrd. kr pr. år. Uten realvekst ville frie inntekter i 2020 vært om lag 20 mill. kr lavere.

5.4 Lønn, pensjon og prisvekst

Rammeområde for lønn, pensjon og prisvekst er et område for fellesposter for de øvrige rammeområdene. Utgangspunkt for de økonomiske rammene for området er vedtatt i budsjett og økonomiplan for 2016-2019. Rammen er redusert for virkning av lønnsoppgjøret 2016 med 21,3 mill. kr, som er fordelt til øvrige rammeområder. Som følge av endrede pensjonssatser er det i tillegg overført 15,4 mill. kr til øvrige rammeområder. Forventet lønns- og prisvekst for 2017 er lagt til med totalt 48,5 mill. kr. Beløpet inkluderer overheng i 2018. Overheng betyr at lønnsoppgjør 2017 får en delårsvirkning og økt utgift i 2018.

Tall i hele tusen

Fordeling av ramme	2017	2018	2019	2020
Pensjon	21 378	-1 022	19 478	12 078
Lønnsavsetning	22 763	33 041	33 041	33 041
Sum budsjett 2017-2020	44 141	32 019	52 519	45 119

Fylkestinget vedtok å reduserte pensjon og lønnsavsetning med 5 mill. kr i 2017 og 2,5 mill. kr de tre øvrige årene i økonomiplanperioden i forhold til fylkesrådmannens budsjettforslag. Dette er innarbeidet i pensjonsbeløpet i tabellen over.

Lønnsavsetning fordeles etter at resultat av lønnsoppgjøret 2017 er kjent. Forventet prisvekst på 20,2 mill. kr er fordelt på de øvrige rammeområdene.

Satser for pensjon, arbeidsgiveravgift, lønns- og prisvekst vises i egen tabell. Budsjettet baserer seg på kommunal deflator og lønnsvekst slik den er anslått i forslag til statsbudsjett for 2017. Kommunal deflator er lønns- og prisvekst for kommunal sektor.

Budsjettsatser:	2016	2017
KLP	13,87 %	22 %
SPK	13,87 %	12 %
Arbeidsgiveravgift	14,10 %	14,10 %
Lønnsvekst	2,70 %	2,70 %
Prisvekst	2,70 %	2,10 %
Deflator	2,70 %	2,50 %

I budsjett for 2017 er pensjonssatser på rammeområdene justert slik at reel pensjonsutgift synliggjøres på rammeområdene. For KLP utgjør dette er økt sats til rammeområde 1-6.⁶ i budsjettet og for SPK er den lavere enn i 2016. Rammeområde 8, pensjon er lavere enn tidligere år som følge av budsjett-tekniske endringer.

Totale utgifter til pensjon baserer seg på anslag fra pensjonskassene. KLP har anslag for alle årene i økonomiplanperioden. Prognosen fra SPK er en videreføring av 2017 i alle årene. Det presiseres at det er spesielt vanskelig å budsjettere pensjon, da mindre endringer i forutsetningene kan gi store utslag i utgiftene. Tabellen på nedenfor viser de totale pensjonsutgiftene i økonomiplanen.

Tall i hele tusen

	2017	2018	2019	2020
Anslag betalbar pensjon	137 195	131 490	153 796	148 863
Andre pensjonsutgifter	8 457	20 362	-250	8 727
Totalt anslag pensjonsutgifter	145 652	151 852	153 546	157 590
Avsetning/bruk av premieavviksfond	11 284	-14 017	5 455	-6 945
Netto pensjonsbelastning i driften	156 936	137 835	159 001	150 645

Prognosen viser at betalbar pensjon vil øke fra 2017 til 2019, for deretter å bli noe lavere enn 2019 i 2020. Andre pensjonsutgifter er i hovedsak årets og tidligere års premieavvik. I 2018 er summen av årets og tidligere års premieavvik 14 mill. kr i utgift, og det er brukt tilsvarende beløp fra premieavviksfondet.

5.5 Gjeld og finansutgifter

Telemark fylkeskommune sin gjeld er forventet å bli 93 prosent av driftsinntektene i 2017. Renteutgifter og avdrag utgjør 113,9 mill. kr i 2017 og øker til 143,6 mill. kr i 2020. Rentekompensasjonsordningen for fylkesveger og skolebygg dekker noen av renteutgiftene. Utvikling i renter, avdrag og lånegjeld er vist i neste tabell.

⁶ Rammeområder er forklart i vedlegg 11.

Tall i hele tusen

	Justert budsjett 2016	Budsjett 2017	Budsjett 2018	Budsjett 2019	Budsjett 2020
Renter					
Renter på lån	46 651	53 200	58 260	61 560	61 270
Rentekompensasjon veg *	-7 819	-6 798	-7 772	-8 681	-8 413
Rentekompensasjon skole	-1 416	-1 955	-2 859	-2 737	-2 615
Renteinntekter	-10 000	-9 000	-9 000	-8 000	-8 000
Sum renter	27 416	35 447	38 629	42 142	42 242
Avdrag					
Avdrag på gjeld	68 810	60 300	77 500	84 900	82 000
Gjeldsutvikling					
Lånegjeld 31.12. hvert år **	2 095 284	2 369 072	2 410 967	2 326 067	2 356 825

*) Økt årlig ramme på 113 mill kr ligg til grunn for beregning av rentekompensasjon veg.

***) Lånegjeld 31.12.2016 er justert etter forskyvninger og ved økt bruk av ubrukte lånemidler i 2016.

Anslag på budsjettrente tar utgangspunkt i fylkeskommunens nåværende låneportefølje med rentebindinger. Inklusiv eksisterende lånebindinger er budsjettrenten satt til 2,4 prosent i 2017 og øker med 0,1 prosentpoeng hvert år i planperioden. Budsjettrenten er satt i samarbeid med fylkeskommunens gjeldsforvalter. Ved opptak av nye lån og refinansiering av lån er det tatt høyde for at 50 prosent av låneporteføljen kan være til fastrente. Det er også lagt inn en liten margin på flytende rente. Dette gir en rente på nye låneopptak på 1,7 prosent i 2017 og 2,2 prosent i 2020.

Prognosen for renter er satt noe høyt, for å ta høyde for risiko med utviklingen i rentenivået. Økte kapitalkrav til bankene fra Finansdepartementet gir økte rentekostnader for kommunesektoren, og den siste tidens utvikling har vist at lånerentene til kommunene har lagt noenlunde flatt, til tross for nedgang i styringsrenten.

Telemark fylkeskommune benytter ordning for rentekompensasjon veg og skole fullt ut. Rentekompensasjon fylkesveg er basert på en årlig ramme for Telemark på 113 mill. kr. Husbankrente på 1 prosent er grunnlag for beregning. Årlig kompensasjon er mellom 7 og 9 mill. kr. Fylkeskommunens rammen for rentekompensasjon til skolebygg er 130 mill. kr. Skoleutbygging på Skogmo og Hjalmar Johansen vgs. er godkjente prosjekter som gir årlig rentekompensasjon på mellom 1,5 og 3 mill. kr.

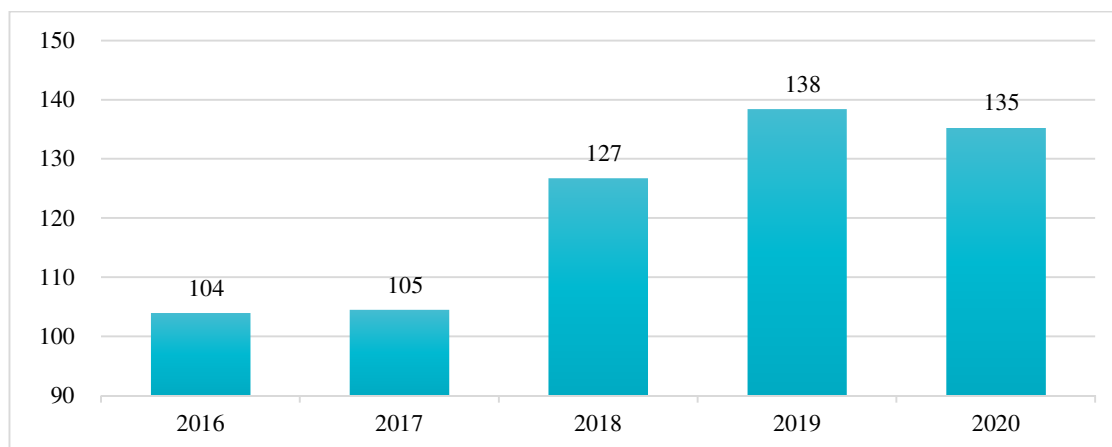
Laveste tillatte nivå på låneavdrag er regulert i kommuneloven. Tidligere er en såkalt vektingsmodell benyttet i beregning av minimumsavdrag. Metoden gir lavere avdrag enn kapitalslitet på anleggsmidlene tilsier. I forslag til ny kommunelov er krav til avdrag skjerpet slik at årlige avskrivninger får innvirkning på avdragets størrelse. I budsjettet er metoden i forslag til ny kommunelov lagt til grunn og dermed er en ny praksis innarbeidet fra og med 2018. Dette er anbefalt metode også i dag, og mange kommuner benytter denne forenklede metoden. I tabell neste side er forskjell mellom ny og gammel avdragsmodell vist.

Tall i hele tusen

	2017	2018	2019	2020
Avdrag vektingsmodell	60 600	68 600	70 800	69 700
Avdrag forenklet modell	74 200	77 500	84 900	82 000
Differanse avdrag ny metode	13 600	8 900	14 100	12 300
Samlet differanse avdrag ny metode for årene 2018-2020				35 300

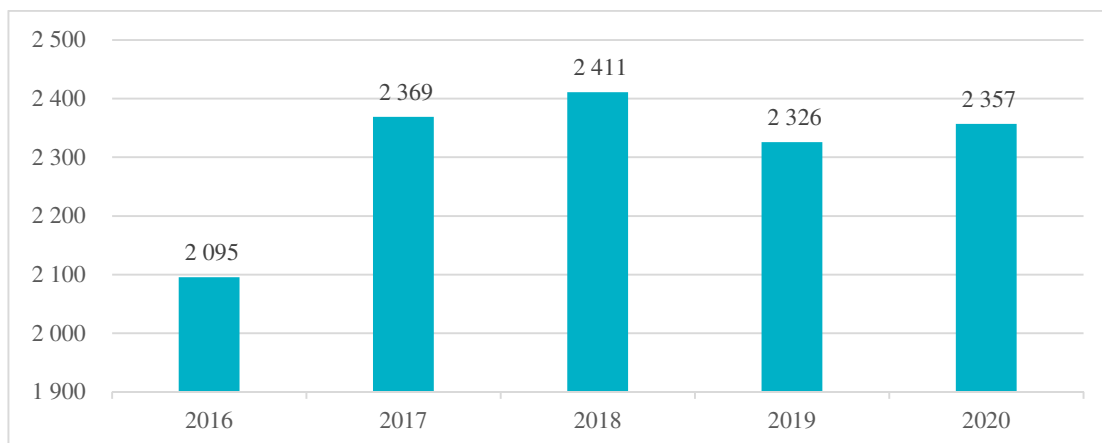
Tabellen viser at fylkeskommunene kunne betalt 35 mill. kr mindre i avdrag fra 2018 til 2020 dersom tidligere metode for beregning av minimumsavdrag hadde vært benyttet.

Netto finansutgifter er renteutgifter og avdrag på lån fratrukket renteinntekter. I neste figur vises utviklingen i netto finansutgifter. På grunn av økt gjeldsnivå frem til 2018 øker utgiftene hvert år. Renter og avdrag reduseres i slutten av perioden siden gjeldsnivå er lavere fra og med 2019.

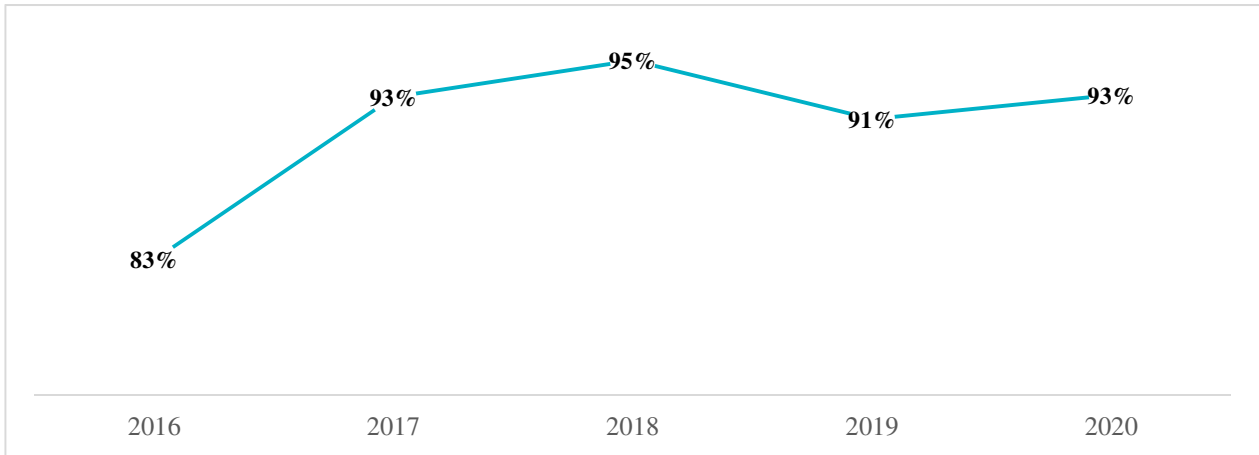
Figur 5 Utvikling i netto finansutgifter i mill. kr.

Figuren nedenfor viser utviklingen i lånegjelden i mill. kr. I 2018 vil lånegjelden være på 2,4 mrd. kr.

Figur 6 Lånegjeld 31.12. hvert år i mill. kr.

Lånegjeld i prosent av driftsinntekter er vist i neste figur. Denne sier noe om fylkeskommunens evne til å betjene gjelden. Gjelden i forhold til driftsinntekter har hatt en negativ utvikling de senere år og når en topp i 2018. KS mener at kommuner med lånegjeld over 75 prosent har lite handlingsrom.

Figur 7 Lånegjeld i % av driftsinntekter, budsjett 2016-2020.

6. Investeringsprogram

Fylkeskommunen er inne i en periode med store investeringer. Skoleutbygginger pågår og flere fylkesveginvesteringer er tatt inn i budsjettet. Investeringer finansieres med lån og egenfinansiering. Salg av bygg er også lagt inn som en betydelig finansieringskilde i kommende fireårsperiode.

I sak om langtidsprioriteringer (LTP) 2015-2018, fylkestingssak 34/14, ble investeringsstrategi for 2015-24 vedtatt. Investeringsstrategien rulleres vanligvis hvert fjerde år. Investeringsprogrammet er en kombinasjon av konkrete tiltak og rullerende rammer. Prioriteringer er begrunnet i politiske vedtak, retningsgivende planer, regelverk og økonomiske hensyn. Neste investeringsstrategi skulle etter planen utarbeides i 2018, gjeldende fra 2019. På grunn av endring i investeringsbehov både på fylkesveger og i bygg, vil arbeidet med investeringsstrategien fremskyndes til 2017.

Prosjektrammer gis for hele prosjektets levetid. Fremdrift i prosjektene er gjenspeilet i budsjettene de respektive årene. Fullstendig oversikt over prosjektrammer og endring legges frem i egen politisk sak høsten 2016. Dette dokumentet inneholder derfor ikke en komplett oversikt over prosjektrammer, men vesentlige endringer er omtalt i dette kapitlet.

6.1 Endringer i investeringsprogrammet

I budsjett og økonomiplan 2017-2020 er forskyvninger mellom år tatt hensyn til. Både innenfor bygg og fylkesveger ble årsbudsjett forskjøvet fra 2016 til 2017 i henhold til nye prognoser for 2016. Politiske vedtak i 2016 og nye behov utgjør endringer fra budsjett og økonomiplan for 2016-19.

Endringer i investeringsprogrammet sammenlignet med vedtatt budsjett oppsummeres her:

- Salg av bygg utgjør en forventet inntekt på til sammen 116,5 mill. kr. Inntektene er forskjøvet et år på grunn av tidkrevende salgsprosesser.
- Fylkesvegprosjektet **Lønnevegen – Tangen** har økt budsjett i 2018 fra 12 til 13,3 mill. kr som følge av beregnet prisvekst.
- **Fv. 359 Kaste-Stoadalen** er et bompengeprojekt. Fylkeskommunens egenandel på 140 mill. kr ble vedtatt i FT-sak 25/15. Nye beregninger av prosjektrammen viser at fylkeskommunens egenandel blir 157,8 mill. kr medregnet prisvekst, og dette er innarbeidet i investeringsbudsjettet.
- Planlegging og utredning av behov for **tunneloppgradering** som følge av forskriftsendring er lagt inn med 8 mill. kr i 2017. Utbedringer må være gjennomført innen 1. januar 2020, men det er foreløpig ikke satt av penger til utbedringer som forventes å bli gjennomført i 2018 og 2019.

- Årlig budsjett til kjøp av grunn, planlegging av fylkesvegprosjekter og trafikksikkerhetstiltak er videreført og noe justert i planperioden. Budsjettforslaget inneholder omdisponeringer mellom prosjekt som er nærmere omtalt under fylkesveger.
- Bypakke-prosjekter som har startet eller starter i 2017 vises i budsjettet med brutto utgifter. Prosjektene finansieres i all hovedsak av bompenger og en årlig fylkeskommunal egenandel.
- Økt ramme for **Ny Skien vgs. på Klosterøya** til 698,5 mill. kr ble vedtatt i FT-sak 71/16. Økningen er innarbeidet i årsbudsjett for 2017 og 2018.
- Årlig budsjett til utbedring av brann-/teknisk anlegg og universell utforming bygg er oppjustert i perioden 2017-2020 som følge av ubrukt investeringsramme fra tidligere år.

I investeringsbudsjettet er, som tidligere vedtatt, 50 mill. kr satt av til utbyggingen/samlokalisering av Bamble vgs. Prosjektet er i utredningsfasen og det vil bli lagt frem egen sak til politisk behandling.

6.2 Finansiering av investeringer

Investeringsprogram for perioden 2017-2020 har en egenfinansiering på 43 prosent. Egenfinansiering er sammensatt av overføring fra drift, merverdikompensasjon (mva-kompensasjon) og salg av bygg. Neste tabell viser hvordan investeringene er finansiert hvert år.

Tall i hele tusen

Finansiering av investeringer	2017	2018	2019	2020
Overføring fra drift	45 300	66 000	56 000	83 000
Mva. kompensasjon investering	166 316	60 460	19 874	40 142
Salg av bygg og utstyr	-	48 500	68 000	-
Bruk av fond kapitalinnskudd KLP	2 900	2 900	2 900	2 900
Bruk av disp.fond Ny Skien vgs.	27 231	-	-	-
Bruk av fond kollektiv	3 600	-	-	-
Refusjon fra SVV forskuttering E134	45 000	-	-	-
Statlig finansiering fylkesveger	12 700	-	-	-
Bompenger	278 448	36 100	-	-
Nye låneopptak	334 088	119 396	-	112 758
Sum finansiering	915 582	333 355	146 774	238 800
Andel egenfinansiering hvert år	27 %	53 %	100 %	53 %
Andel egenfinansiering i fireårsperioden				43 %

I saken om langtidsprioriteringer 2017-2020 (LTP), FT-sak 34/16, er mål for gjennomsnittlig egenfinansiering satt til 44 prosent. Det langsiktige målet er på 50 prosent egenfinansiering. Budsjettet egenfinansiering for økonomiplanperioden på 43 prosent er noe under målet. Ved eventuelle økninger i investeringsbudsjettet blir det viktig å sikre delvis egenfinansiering slik at fylkeskommunen ivaretar overordnede økonomiske mål.

Det er behov for å revidere investeringsstrategien noe tidligere enn planlagt for å sikre en helhetlig vurdering av meldte investeringsbehov. Det er lagt inn avsetning til fond i drift med 15 mill. kr i 2017 og 20 mill. kr i 2018

og 2019 for å bidra til delvis egenfinansiering av fremtidige investeringer som ikke er innarbeidet i investeringsstrategien. Dette er nærmere omtalt i kapittel 4.2.1. Avsetning til fond i investering med 29,5 mill. kr i 2019 er vist i kapittel 6.3.

All mva-kompensasjon knyttet til investeringsprosjekter er med på å finansiere investeringsprogrammet. Mva-kompensasjonen er beregnet på grunnlag av erfaringstall innenfor hvert område.

Salg av Klosterskogen-anlegget ligger inne i 2018, mens skolebygg på Prestejordet og Brekkeby ligger inne i 2019. Salg av bygg er en følge av utbygging på Skogmo og Hjalmar Johansen vgs. og ny Skien vgs. på Klosterøya. Det er knyttet stor usikkerhet til salgsinntektene. Markedet og reguleringsmessige forhold vil påvirke salgsinntektene.

I FT-sak 71/16 ble prosjektrammen til ny Skien vgs. på Klosterøya økt. Samtidig er det krav til en andel egenfinansiering på 44 prosent for prosjektet. Nye beregninger viser at krav til egenfinansiering er sikret ved å bruke 27,2 mill. kr fra fond til investeringen i 2017. Dette er innarbeidet i budsjettet.

Utstyrsinvestering til kollektiv drift er foreslått finansiert med fond på 3,6 mill. kr. Fylkestinget vedtok i sak 71/13 å sette av midler på fond for å sikre at alle busser har setebelter. Alle busser har nå setebelter og dermed foreslår fylkesrådmann å omdisponere fondet til nødvendige investeringer innenfor kollektiv drift.

Finansiering av Bypakka består i all hovedsak av bompenger og mva-kompensasjon. Ett prosjekt finansieres av statlige midler med 12,7 mill. kr. Nødvendig behov for bompenger er beregnet å være 278,5 mill. kr i 2017.

I 2014 og 2015 har fylkeskommunen forskuttert for bygging av E134 ved Grunge kyrkje i Vinje. Refusjon fra Statens vegvesen (SVV) inngår som inntekt i investeringsbudsjettet i 2017 med 45 mill. kr.

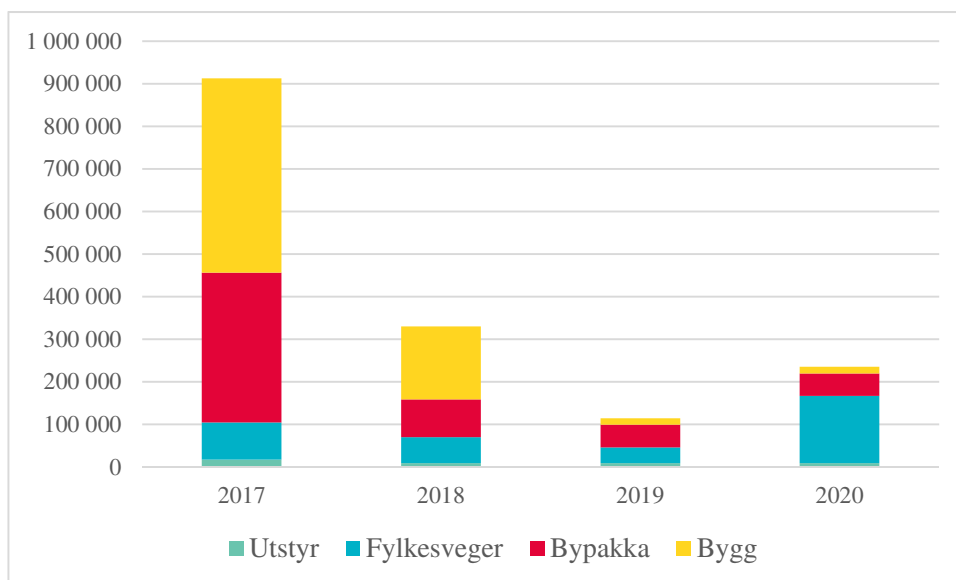
6.3 Prioriterte investeringstiltak

Investeringsprogram for 2017-2020 er fordelt på områder og vises i tabell og figur nedenfor.

Tall i hele tusen

Investeringsstiltak	2017	2018	2019	2020
Utstyr skole	3 000	3 000	3 000	3 000
Utstyr tannhelse	4 000	2 000	2 000	2 000
Utstyr IT	6 800	4 000	4 000	4 000
Utstyr kollektiv	3 600	-	-	-
Fylkesveger	439 290	150 050	90 375	210 900
Bygg	455 992	171 405	15 000	16 000
Sum investering anleggsmidler	912 682	330 455	114 375	235 900
Avsetting til investeringsfond	-	-	29 499	-
Egenkapitalinnskudd KLP	2 900	2 900	2 900	2 900
Sum investeringsprogram	915 582	333 355	146 774	238 800

Finansielle investeringsutgifter inngår i tabellen over. Det er satt av 2,9 mill. kr til kapitalinnskudd KLP. I 2019 er det satt av 29,5 mill. kr til investeringsfond for å kunne finansiere investeringer som ennå ikke er lagt inn i budsjettet.

Figur 8 Fordeling av budsjetterte investeringer i mill. kr på områdene utstyr, fylkesveger, Bypakka og bygg i årene 2017-2020.

Investeringstiltak er omtalt i de neste avsnittene. Investeringsprogram for veger og bygg er vist i tabeller med fordeling på områder eller prosjekt. I grafisk oversikt er det skilt mellom fylkesvegprosjekter i Bypakka og øvrige fylkesvegprosjekter. Det er kun i 2017 budsjettet er komplett for Bypakke-prosjekter. Enkelte prosjekter i 2018 er kjent og er budsjettert med brutto utgifter, mens budsjett i 2019-2020 er satt til fylkeskommunens egenandel på 53 mill. kr. Investeringsomfanget i Bypakka er derfor ikke sammenlignbar mellom årene.

6.4 Investeringstiltak maskiner og utstyr

6.4.1 Tannhelseutstyr

Det er et løpende behov for utskifting av utstyr på tannklinikene. Investeringsbehovet kartlegges og prioriteres hvert år. Utstyr som ikke fungerer eller har overskredet sin levetid prioriteres høyt. Nye oppgaver innen tannhelsetjenesten kan også føre til behov for investeringer. Budsjett for 2017 er økt fra 2 til 4 mill. kr som følge av forskyvning fra 2016. For årene 2018-2020 er årlig investering på 2 mill. kr.

6.4.2 Utstyr skolene

Skolene har de siste årene meldt inn betydelig høyere investeringsbehov enn budsjetttrammen på 3 mill. kr til anskaffelse av utstyr. Om programtilbud flyttes eller opprettes vil det være behov for økt ramme enn det som er satt av i budsjettet.

Fylkesrådmannen anbefaler ikke investering i varslingsanlegg på de videregående skolene på nåværende tidspunkt. Først bør det gjøres nærmere analyser av den enkeltes skoles tilpassede behov og mulige alternative løsninger. Det viktigste fylkeskommunen kan gjøre for å styrke beredskapen på kort sikt, er å fortsette det aktive og forebyggende arbeidet med lokale beredskapsplaner og jevnlig øvelser.

6.4.3 IT-investeringer

IT-investeringene foreslås økt med 2,8 mill. kr i 2017. Samlet budsjett for IT-investeringer blir dermed på 6,8 mill. kr i 2017 og 4 mill. kr årlig i årene 2018-2020. Økningen i 2017 er finansiert med overføring fra utgifter til elev-PC-er på IT driftsbudsjett. Fylkesrådmannens budsjettforslag tilrettelegger med dette for en pilotordning der elevene bruker private PC-er på skolen. Egen sak om dette (BYOD – Bring your own device) er lagt fram for fylkestinget i desember 2016 sak 130/16.

IT-investeringer ellers innebærer oppgradering av infrastruktur, innkjøp og utvikling av fagsystemer, telefonsentral og servere. Økende datamengder og økende krav til dokumentasjon vil gi behov for stadig større kapasitet for lagring av data og sikkerhetskopiering. Fylkeskommunen har over flere år gradvis gått over til virtuelle løsninger for serverpark. Dette fører til lavere investeringskostnader enn ellers. Det gir oss også en mer miljøvennlig løsning med lavere energiforbruk.

6.4.4 Utstyr kollektiv

Det ble inngått ny busskontrakt i Grenland med oppstart sommeren 2016. I kontrakten er det behov for 115 billettmaskiner. De fleste billettmaskinene som brukes er fra 2009, og de nærmer seg endt levetid som er sju år. Det er derfor behov for å bytte ut 85 maskiner. Kostnaden er anslått å bli 3,6 mill. kr og foreslås finansiert ved bruk av fond.

6.5 Investering fylkesveger

Med bakgrunn i behov for oppgradering av tunneler knyttet til tunellsikkerhetsforskriften, samt tidligere vedtak knyttet til fv. 359 Kaste-Stoadalen, er det behov for justering av tidligere vedtatt investeringsramme på fylkesveg. Oppdaterte prognoser for prosjektene i 2016 gir forskyvning mellom år og er innarbeidet i budsjettet.

I tabell på neste side vises investeringer på fylkesveger fordelt på områder for prosjekter utenom Bypakka. Bypakke-prosjekter er summert her. Nærmere omtale av Bypakke Grenland og øvrige fylkesveger er gjort i egne avsnitt. Detaljert prosjektoversikt vises i vedlegg til budsjettdokumentet.

Tall i hele tusen

	2017	2018	2019	2020
Større prosjekt, utbedring, etterslep	9 100	27 700	15 375	138 900
Gang- og sykkelveger	26 300	13 250	3 000	-
Trafikksikkerhetstiltak	12 000	14 000	14 000	14 000
Miljø- og servicetiltak	1 000	-	-	-
Kollektivtiltak og universell utforming	4 000	-	-	-
Grunnerverv og planlegging	6 000	6 000	5 000	5 000
Infrastruktur regional utvikling	20 600	-	-	-
Tunneloppgradering ny forskrift *	8 000	-	-	-
Bypakke Grenland **	352 290	89 100	53 000	53 000
Sum investering fylkesveger	439 290	150 050	90 375	210 900

*) Avsatt 8 mill. kr til tunneloppgradering gjelder planlegging. Totalkostnad er beregnet til om lag 140 mill. kr.

***) Bypakke Grenland er vist med brutto utgifter i 2017. I 2018 er det delvis brutto utgifter, mens det i 2019 og 2020 er vist netto utgifter som tilsvarer fylkeskommunens egenandel.

6.5.1 Fylkesveger utenom Bypakka

Nåværende investeringsprogram for fylkesveger gjelder fra 2015 til 2018. Det blir utarbeidet et nytt investeringsprogram for 2019 til 2022.

Det er to viktige investeringstiltak som det ikke er tatt høyde for i vedtatt budsjett og økonomiplan 2016 til 2019. Omlagging av fv. 359, Kaste-Stoadalen er vedtatt delfinansiert av fylkeskommunen med 140 mill. kr fordelt på 2019 og 2020 inkludert planleggingsmidler i 2017 og 2018. Beløp inklusiv prisvekst er 157,8 mill. kr. Prosjekt Kaste-Stoadalen inngår i posten større prosjekt, utbedringer og etterslep med 5,1 mill. kr i 2017, 7,4 mill. kr i 2018, 10,9 i 2019 og 134,4 mill. kr i 2020. Prosjektets totalramme er kostnadsberegnet til 350 mill. kr i 2015-2020. Tiltaket er avhengig av positivt stortingsvedtak i 2018.

Den nye tunnelsikkerhetsforskriften krever oppgradering av tre fylkesvegtuneller i løpet av 2019. For Telemark betyr dette en investering på om lag 140 mill. kr de neste årene. Beløpet inkluderer utbedringer som følge av forskriftsendring på 80 mill. kr og i tillegg nødvendige utbedringer på om lag 60 mill. kr. Foreløpig er det bare lagt inn midler til planlegging av arbeidet på tunneler med 8 mill. kr i 2017. På grunn av det store gapet mellom statlige tildelte midler og faktisk utgiftsbehov er det nødvendig å arbeide videre med større andel statlig finansiering av tiltak i henhold til krav i tunnelsikkerhetsforskriften. KS har allerede tatt dette opp i konsultasjonsmøte med samferdselsdepartementet. Se egen politisk sak om dette desember 2016, FT-sak 127/16.

Finansiering av tunnelsikkerhetsforskriften og fv. 359 Kaste-Stoadalen vil skje delvis ved bruk av egne midler, økt låneopptak og delvis ved reduksjon av aktivitet knyttet til trafikksikkerhet, grunnerverv/planlegging og kollektivtiltak og universellutforming. Nivået på grunnerverv/planlegging og trafikksikkerhet er satt i samråd med Statens vegvesen.

Arbeid med å forebygge ulykker langs fylkesvegnettet vil bli noe redusert og måla i ATP-Telemark knytta til 0- visjon og utforkjøringsulykker vil bli vanskeligere å nå med reduksjon i trafikksikkerhetsmidler.

Det framlagte forslaget har ikke med midler til kollektivtiltak eller universell utforming utenfor Grenland i perioden 2018-2020. Dette betyr at en ikke vil ha mulighet til å ruste opp holdeplasser, f.eks. busskur, universell utforming eller sykkelparkering på disse tre årene.

Posten gang-sykkelveger er også foreslått redusert. Dette betyr at tiltaket fv. 360 Gvarv skole – Skamlaus er tatt ut. Dette er en viktig skoleveg og starten på en trafiksikker sammenbinding av tettstedene Gvarv og Akkerhaugen. De tidligere avsatte 8,3 mill. vil uansett ikke være nok til å fullføre strekningen.

6.5.2 Bypakke Grenland fase I

Bypakke Grenland ble vedtatt i Stortinget og i partenes kommunestyre og fylkesting i juni 2015. Premissene for Bypakka er definert i St. prop. 134 S, og er nå i gjennomføringsfasen. Prosjektene er beskrevet i handlingsprogrammet for Bypakka, som revideres og behandles politisk hvert år. Fylkesvegprosjekter som inngår i Bypakka følger samme økonomiske rutiner som andre fylkesvegprosjekter.

Forslag til årsbudsjett for 2017 er 352,3 mill. kr og finansieres i all hovedsak av fylkeskommunal egenandel og bompenger. I 2017 er det forventet 12,7 mill. kr i statlig finansiering. Fylkeskommunal egenandel skal hvert år være 53 mill. kr, eller minimum på størrelse med mva-kompensasjonen. I 2017 er mva-kompensasjonen beregnet til 61,1 mill. kr, og behovet for bompengefinansiering er anslått til 278,5 mill. kr. Samlet oversikt over prosjektene vises i eget vedlegg til budsjettdokumentet.

Prosjekter på fylkesveg som starter opp eller gjennomføres i 2017 er listet opp her med total prosjektramme:

- Fv. 32 Gimlevegen-Augestadvegen i Porsgrunn og Skien, ny trasé for fv. 32 øst for jernbanen, 583 mill. kr
- Fv.44 Mælagata-Aalsgate-Gjerpensgate i Skien, ny trase for Fv. 44/gang- og sykkelveg, 74 mill. kr
- Fv. 32 Holtesletta-Heivannet i Siljan, gang- og sykkelveg, 26,5 mill. kr
- Bussholdeplasser, utbedring med universell utforming, 1,4 mill. kr
- Trafikksikkerhetstiltak, tryggere fotgjengerkryssinger og kryss, 11,5 mill. kr
- Fv. 32 Borgestad sentrum i Skien, avkjørselssanering/arbeid med trafiksikkerhet, 8 mill. kr
- Fv. 30 Nystrandvegen i Porsgrunn, gang- og sykkelveg, 12,7 mill. Prosjektet er statlig finansiert.

Noen av prosjektene som starter i 2017 har kostnadsanslag som er usikre. Endelig ramme må vedtas i egen politisk sak eller i forbindelse med revisjon av Bypakkas handlingsprogram i 2017:

- Hovengarundkjøring i Porsgrunn, kapasitetsutvidelse, 25 mill. kr.
- Fv. 32 gangveg Lilleelva i Porsgrunn, snarveg for myke trafikanter, 14 mill. kr.
- PP-krysset i Porsgrunn, ny kryssløsning.

Mer detaljert og oppdatert informasjon finnes i revidert Handlingsprogram for Bypakke Grenland som behandles i fylkestinget desember 2016.

6.6 Investering bygg

Investeringsprogram for bygg vises i neste tabell. Budsjett inneholder ubrukte investeringsmidler fra tidligere år og fremdriften i prosjektene er lagt til grunn for årsbudsjettet.

Tall i hele tusen

	2017	2018	2019	2020
Ombygging/ nybygg				
Skien vgs., Klosterøya	337 900	123 405	-	-
Hjalmar Johansen vgs.	28 870	-	-	-
Skogmo vgs.	30 584	-	-	-
Oppgradering brann og tekn.anlegg	16 938	11 000	11 000	11 000
Universell utforming	5 600	2 000	2 000	2 000
Porsgrunn vgs, oppgradering	2 000	-	-	-
Endring skoletilbud, ombygging	600	-	-	-
Bamble vgs.	15 000	35 000	-	-
Energiltak	18 500	-	-	-
Arealreducerende tiltak skoler	-	-	2 000	3 000
Sum investering bygg	455 992	171 405	15 000	16 000

Årsbudsjett for prosjektene er lagt innenfor vedtatt total kostnadsramme for prosjektene. Budsjettforslaget inneholder ingen endringer i prosjektrammene for investeringer i bygg.

6.6.1 Ny Skien videregående skole Klosterøya

Skien videregående skole på Klosterøya i Skien er under prosjektering og det er planlagt byggestart høsten 2016. Skolen skal stå ferdig til skolestart 2018. I løpet av 2017 skal utvendig bygg ferdigstilles. I tillegg skal arbeid med tekniske installasjoner og rominndeling utføres.

Nye Skien vgs. skal få en klar identitet som miljøskole, med kvaliteter som både tjener eier, brukere og drifter av bygget. Helhetlig tenking rundt energi- og miljøriktige løsninger i tillegg til god oppfølging i hele prosjektperioden av de miljøkravene som settes i prosjektet, er avgjørende for et godt sluttresultat. Som et ledd i miljøarbeidet, skal det utarbeides en miljøplan for prosjektet. Skien vgs. vil få et energiforbruk som er mer enn 20 prosent lavere enn gjeldende byggeteknisk forskrift, og er dermed definert som et grønt bygg.

6.6.2 Øvrige investeringer bygg

Ombygging Hjalmar Johansen vgs.

Fremdriften av ombyggingen følger høsten 2016 eksisterende plan. De nye lokalene tas i bruk fra skolestart høsten 2017.

Ombygging Skogmo vgs.

Fremdriften av ombyggingen følger høsten 2016 eksisterende plan. Enkelte elevgrupper får undervisning i midlertidige lokaler under byggeprosessen. De nye lokalene tas i bruk fra skolestart høsten 2017.

Oppgradering brannanlegg og teknisk anlegg

Ubrukte investeringsmidler er innarbeidet i perioden 2017-2020. Årlig budsjett til dette formålet er 8 mill. kr, i tillegg kommer 18 mill. kr fra tidligere år som er fordelt over kommende fireårsperiode. For 2017 er det planlagt investeringstiltak for 16,9 mill. kr. Tiltak vil bli konkretisert nærmere i økonomirapporter hvert tertial.

Universell utforming bygg

I 2017 vil fylkesrådmannen få kartlagt og utarbeidet et kostnadsestimat for tiltak som bidrar til universell utforming i alle fylkeskommunale bygg. Utbedringer kan da vurderes i investeringsprogrammet i 2018. Budsjett i 2017 på 5,6 mill. kr inneholder ubrukte midler.

Bamble vgs. samlokalisering

I investeringsstrategien ble det satt av 50 mill. kr til nybygg som skal sørge for samlokalisering av Bamble vgs. Det vil bli lagt frem en egen sak til politisk behandling som belyser prosjektet nærmere.

Energisparing (EPC – Energy Performance Contract)

Fase 1 - analyse av prosjektet for energisparing - er utført, og det er inngått kontrakt med Norsk Enøk og Energi på fase 2 (gjennomføring) og fase 3 (sparegaranti). I fase 2 skal det gjennomføres tiltak som bidrar til å redusere energiforbruket i bygningsmassen. Kontrakten er på 28,4 mill. kr inkludert merverdiavgift. Den fysiske gjennomføringen av tiltakene starter i oktober 2016 og er planlagt fullført innen desember 2017. Planlagt kostnadsfordeling er ca. 12 mill. kr i 2016 og resten i 2017. Prosjektet har fått tilsagn om støtte fra Enova på inntil 3,9 mill. kr eks. merverdiavgift.

Fase 3 – sparegarantien - starter fra januar 2018. Målet er å spare 25 prosent på energiforbruk (kWh/år) og 16,1 prosent på effekt (kW/år) i forhold til forbruk før planlagte tiltak. Sparegarantien gjelder 90 prosent av disse verdiene. Dette innebærer at dersom ikke 90 prosent av beregnet besparelse oppnås skal entreprenør dekke «underprestasjonen». Dersom besparelsen overstiger med tilsvarende skal entreprenør og fylkeskommunen dele «overprestasjonen».

Arealreducerende tiltak skoler

Budsjett i 2019-2020 med til sammen 5 mill. kr henger sammen med investeringsstrategien. Det er planlagt å gjøre tilpassinger i skolebygg slik at overskuddsareal kan selges eller leies ut til andre.

7. Politisk styring og ledelse

Dette rammeområdet omfatter fylkestinget, fylkesutvalget, hovedutvalgene, kontrollutvalget, ulike råd, fylkesordførere, politiske organ og tilskudd til politiske partier.

7.1 Økonomisk ramme

Utgangspunktet for de økonomiske rammene for området er vedtatt budsjett og økonomiplan for 2016 til 2019. Rammene er korrigert for politiske vedtak gjennom året. Lønnsvekst er om lag 0,3 mill. kr og økt pensjonssats utgjør 0,9 mill. kr for området. Prisvekst er lagt til i økonomiske rammer med om lag 0,2 mill. kr.

Tall i hele tusen

	2016	2017	2018	2019	2020	Vedl.
Ramme basert på vedtatt økonomiplan	30 900	28 869	27 869	28 369	27 869	8
Økte behov	1 393	-	-	-	-	9
Innsparing	-4 540	-	-	-	-	9
Økonomisk ramme	27 753	28 869	27 869	28 369	27 869	8
Fordeling av ramme		2017	2018	2019	2020	
Politisk ledelse og utvalg		18 448	17 380	17 880	17 380	
Tilskudd politiske partier		6 500	6 568	6 568	6 568	
Kontrollutvalget		3 921	3 921	3 921	3 921	
Sum budsjett 2017-2020		28 869	27 869	28 369	27 869	

Det er lagt inn 0,5 mill. kr i 2017 og 2019 til valgutgifter.

8. Administrasjon og fellestjenester

Rammeområdet omfatter fylkesrådmannen og felles støttefunksjoner i fylkeskommunen.

13 000

IT-tjenester til 13 000 brukere hver dag

3-4 tjenester digitaliseres årlig

28 millioner kroner i energitiltak skal kutte energiforbruket med 1/4

1,15 millioner

Sparer 1,15 millioner kroner på annonsering i 2017

8.1 Økonomisk ramme

Utgangspunktet for de økonomiske rammene for området er vedtatt budsjett og økonomiplan for 2016 til 2019. Rammene er korrigert for politiske vedtak gjennom året. Endringer fra vedtatt økonomiplan er tallfestet og vises som økt behov eller innsparing i tabellen nedenfor. Lønnsveksten er om lag 1,9 mill. kr og økt pensjonssats utgjør 4,5 mill. kr for området. Prisvekst er lagt til i økonomiske rammer med om lag 1,5 mill. kr.

Tall i hele tusen

	2016	2017	2018	2019	2020	Vedl.
Ramme basert på vedtatt økonomiplan	125 608	155 379	151 379	151 379	151 379	8
Økte behov	4 340	4 220	7 070	7 570	7 570	9
Innsparinger	-1 964	-5 250	-8 470	-10 650	-12 330	9
Økonomisk ramme	127 984	154 349	149 979	148 299	146 619	8
Fordeling av ramme		2017	2018	2019	2020	
Fylkesrådmann		3 850	3 570	3 770	3 290	
Stabsavdeling*		100 665	95 729	94 459	93 259	
Personal og organisasjon		36 123	37 269	36 659	36 659	
Økonomi og innkjøp		13 709	13 409	13 409	13 409	
Sum budsjett 2017-2020		154 349	149 979	148 299	146 619	

*Rammen til stabsavdelingen inneholder en økning på 24 mill. kr på grunn av omlegging av ordning med internhusleie.

Fylkesutvalget vedtok i sak 29/16 en forenkling av dagens praksis som fører til flytting av budsjettamme for eiendomsforvaltning fra skolene til stabsavdelingen. Budsjettammen for administrasjonen er 6,3 mill. kr lavere i 2017 enn i 2016 dersom en ser bort fra denne tekniske endringen.

8.1.1 Økte behov og innsparinger

Tall i hele tusen

	2017	2018	2019	2020
Sum økte behov	4 220	7 070	7 570	7 570
Sum innsparinger	-5 250	-8 470	-10 650	-12 330
Sum økte behov og innsparinger	-1 030	-1 400	-3 080	-4 760

Nedenfor er først økte behov beskrevet nærmere, deretter innsparingstiltakene som muliggjør omprioriteringer.

8.1.2 Økte behov

Tall i hele tusen

	2017	2018	2019	2020
Reversert innsparing elev-PC mm	1 500	3 100	3 600	3 600
Seks nye lærlinger	1 120	1 120	1 120	1 120
Øke til 40 lærlinger i året	1 250	2 500	2 500	2 500
Stilling 50 prosent arkiv – skoleskyss	350	350	350	350
Sum økte behov	4 220	7 070	7 570	7 570

Elev-PC

Fylkestinget avviste i desember 2015 et forslag fra fylkesrådmannen om å innføre egenandeler på elev-PC-er fra 2016, og budsjettet må styrkes fra 2017. Det vises ellers til FT-sak 130/16 om BYOD (Bring Your Own Device). Se også omtale under 8.1.3. innsparinger.

Flere lærlinger

Fylkestinget har vedtatt å ta inn ytterligere seks lærlinger, og det er bevilget 0,4 mill. kr til formålet i 2016. Årlig varig kostnad er 1,12 mill. kr. Fylkestinget har vedtatt å øke til 40 lærlinger i året. Det er bevilget 1,25 mill. kr i 2017 og ytterligere 1,25 mill. kr fra og med 2018.

Stilling 50 prosent i team arkiv – skoleskyss

Tilbakeføringen av Vestviken kollektivtrafikk førte til økt bemanningsbehov i team arkiv. Dette ble finansiert med prosjektmidler i 2015. Varig finansiering er lagt inn som økt behov.

8.1.3 Innsparinger

Innsparingene gjelder fellesoppgaver for organisasjonen, administrasjon og drift av fylkeshuset.

Konsekvensene blir å løse oppgaver på nye måter, og å redusere nivået på fellestjenester og intern service.

Tall i hele tusen

	2017	2018	2019	2020
Nedbemanning stabsavdeling	1 600	3 030	3 800	5 000
Ta ut mer av effektiviseringspotensiale i administrasjon		1 000	2 000	2 000
Reduksjon diverse driftsutgifter	900	1 400	1 400	1 400
Annonsering	1 150	1 150	1 150	1 150
Omstillingsmidler	620	300	600	1 080
Overføre refusjon sykepengene til felles	-	600	600	600

Omlegging mobiltelefonordning	500	500	500	500
Redusere videre-/etterutdanning	350	350	350	350
HMS og velferdstiltak	130	140	250	250
Sum innsparinger	5 250	8 470	10 650	12 330

Nedbemanning stabsavdelingen

Tiltaket berører anslagsvis åtte til ni årsverk fordelt på team service, team eiendom, team IT og team arkiv. I tillegg kommer rundt tre årsverk i 2018 og 2019 som foreløpig ikke er plassert.

Ta ut mer av effektiviseringspotensiale i administrasjon

Fylkestinget vedtok å ta ut mer av effektiviseringspotensialet i administrasjonen, i forhold til fylkesrådmannens forslag. Det ble vedtatt innsparing på 1 mill. kr i 2018 og ytterligere 1 mill. kr i 2019.

Reduserte driftsutgifter

Dette berører blant annet innkjøp av rimeligere PC-er til elevene, noe som gir en innsparing uten å endre selve ordningen. I stedet for å eie IT-utstyr og servere, utredes mulighetene for å leie. Ny Windows-programvare inneholder gratis viruskontroll. Budsjettpost for kjøp av juridiske tjenester kuttes.

Annonsering

Ordningen med en månedlig felles kunngjøringsannonse i avisene ble innført tidlig i 2015. Tiltaket er å avvike avisannonser og erstatte den med kunngjøringer på fylkeskommunens hjemmeside kombinert med bruk av våre andre digitale kanaler. Videre er det oppnådd en innsparing på omlegging fra stillingsannonser i trykte media til elektronisk media. Så langt har ikke dette gitt fylkeskommunen færre søkere.

Omstillingsmidler

Reduksjon i midler til utredninger og bistand i forbindelse med effektivisering og omstilling. Det er uheldig med reduksjon i omstillingsmidler i en omstillingstid, men det er fremdeles noe midler til ekstern bistand. Å rigge og gjennomføre omstillingsprosesser må i hovedsak gjennomføres innenfor budsjetttrammene.

Sykepenger

Stabsavdelingen budsjetterer med minst mulig bruk av vikarer ved sykefravær. Et normalt nivå for sykelønnsrefusjon gir dermed en innsparing.

Omlegging mobiltelefonordning

Tiltaket innebærer at arbeidsgiver innfører tilskudd til kjøp av mobiltelefon i stedet for å kjøpe mobiltelefoner til de ansatte.

Redusere etter- og videreutdanning

Budsjettpost for å gi ansatte etter- og videreutdanning reduseres.

HMS og velferdstiltak

Det foreslås også å kutte tilskudd til kunstforeningen og bedriftshytteforeningen. Hvilke konsekvenser dette får for drift av foreningene må styrene ta stilling til. Fylkesrådmannen vil legge fram eget forslag om at fylkeskommunens bedriftshytte i Øyfjell selges. Begge foreninger har vært drevet av ansatte på frivillig basis.

Pilotordning for elev-PC

Parallelt med budsjettbehandlingen høsten 2016 behandlet fylkestinget i sak 130/16 sak om BYOD (Bring Your Own Device). Der ble det vedtatt pilotordning med bruk av private PC-er ved utvalgte videregående skoler i skoleårene 2017/2018 og 2018/2019. Egenandel innføres for alle videregående skoler fra og med skoleåret 2017/2018. Utgiftene til elev-PC-er reduseres fra 2017 med 2,8 mill. kr. Beløpet overføres til investeringsbudsjettet, og øremerkes nødvendige investeringer i forsterket nettverk ved pilotskolene. Etter at nødvendige investeringskostnader er dekt, vil det ligge betydelige årlige økonomiske gevinster i en slik ny ordning. Det skal føres eget prosjektrekskap, blant annet for å tydeliggjøre gevinsten. Det gjennomføres en evaluering vår 2019 med hensyn til gevinstregnskapet knyttet til prosjektet. Evalueringen vil danne grunnlag til avgjørelsen om hvordan BYOD skal tas i bruk i Telemark fylkeskommune.

8.2 Måleindikatorer

Det er ikke utarbeidet egne mål for administrasjonen. Administrasjonen skal støtte avdelingene i deres arbeid mot sine mål, og bidra til fellesmålene.

Tabell 2 Reviderte mål for området

Mål – administrasjon og fellestjenester	Måleindikator
Effektivisering og bedre ressursbruk	Rapportere økonomisk resultat Rapportere på effekter av digitaliseringstiltak
En utviklingsorientert organisasjon	Mestringsorientert ledelse – anbefalt verdi mellom 4 og 4,5 Mestringsklima – anbefalt verdi mellom 4 og 4,5 Fleksibilitetsvilje – anbefalt verdi mellom 4 og 4,5

8.3 Prioriterte satsingsområder og tiltak

Her beskrives prioriterte satsingsområder og konkrete tiltak for å nå målene i økonomiplanen.

Digitalisering

Ressursene som er øremerket arbeidet med digitalisering, skjermes for innsparingene i perioden. Aktuelle satsinger for administrasjonen i 2017 og 2018 er ytterligere digitalisering av dokumentflyten i fagopplæringen, skoleskyss, elevsamtaler og når ansatte begynner og slutter i en stilling i fylkeskommunen. Gevinstpotensialet vil kartlegges detaljert underveis i prosjektene, men forventningen er tilsammen flere årsverk på disse tre prosjektene. Prosjektene er også en forutsetning for å muliggjøre nedbemanning i administrasjonen.

Bedre helhetlig styringsinformasjon for ledere

Lederne i fylkeskommunen melder behov for bedre tilgjengelig informasjon om ressursbruk, måloppnåelse og avvik på sine ansvarsområder. Dette vil styrke lederrollen og organisasjonens satsing på de vedtatte målene. Det vil også bedre rapporteringen til politisk ledelse. Fylkesrådmannen har derfor satt i gang et innovasjonsprosjekt. En løsning vil implementeres og følges opp fra 2017.

Regionreformen

Det er ventet at Stortinget skal ta stilling til fremtidig struktur for nye folkevalgte regioner våren 2017. Inntil ny struktur er endelig avklart, vil det pågå forarbeider omkring intensjonsavtaler. Når ny struktur er avklart, vil arbeidet med å forberede nye organisatoriske enheter starte for fullt. Det vil trolig innebære prosesser som

involverer store deler av organisasjonen. Nye folkevalgte regioner skal etter regjeringens fremdriftsplan være operative fra 1. januar 2020.

Bidrag til bedre klima

I tillegg til satsingen på energisparing i bygg, er det en ambisjon å redusere miljøbelastende bilbruk. Mindre papirforbruk ved å bruke digitale løsninger, gjenbruk og miljøvennlig avhending av PC-er og utvidet løsning for avfallshåndtering er andre eksempler på hvordan administrasjonen vil bidra til bedre klima.

Fylkeskommunen vektlegger også miljø i sine innkjøp ved å sette krav til miljøkriterier i anskaffelsesprosessen. Telemark fylkeskommune deltar i regionalt program for leverandørutvikling i BTV-regionen. I samspill med leverandørmarkedet skal det blant annet arbeides med innovative løsninger for mer miljøeffektive innkjøp.

9. Videregående opplæring

Videregående opplæring omfatter opplæring i skole og arbeidsliv, karriereveiledning, Oppfølgingstjeneste (OT), Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT), voksenopplæring og fagskoletilbud i Telemark. Ved de 11 videregående skolene blir det gitt et tilbud innen alle de 13 nasjonale utdanningsprogrammene. Det blir også lagt til rette for å gjennomføre privatisteksamener, og det blir formidlet ungdom til opplæringskontrakter i ca. 100 ulike fag i offentlig og privat arbeidsliv i 1000 godkjente lærebedrifter.

Vi har ansvar for 6100 elever
i de videregående skolene
+ 1500 lærlinger i 1000 lærebedrifter

10 millioner

10 millioner ekstra for å gi alle
yrkesfagelever tilbud om læreplass
eller skoletilbud etter Vg2

400 000

400 000 undervisningstimer på våre
11 videregående skoler hvert år

90 millioner kroner til lærlingtilskudd

9.1 Økonomisk ramme

Utgangspunktet for de økonomiske rammene for området er vedtatt budsjett og økonomiplan for 2016 til 2019. Rammene er korrigert for politiske vedtak gjennom året. Endringer fra vedtatt økonomiplan er tallfestet og vises som økt behov eller innsparing i tabellen nedenfor. Lønnsvekst er om lag 16,5 mill. kr og økt pensjonsatts utgjør 1,5 mill. kr for området. Prisvekst er lagt til i økonomiske rammer med om lag 6,3 mill. kr.

Tall i hele tusen

	2016	2017	2018	2019	2020	Vedl.
Ramme basert på vedtatt økonomiplan	941 537	962 685	954 225	930 425	930 425	8
Økt behov	33 550	34 040	32 150	33 550	41 050	9
Innsparinger	-11 320	-15 000	-16 000	-14 000	-13 500	9
Utvidet rett til vgo for innvandrere		1 000	2 500	2 500	2 500	8
Økt ramme Fagskolen	4 741	5 220	5 220	5 220	5 220	8
Økonomisk ramme	968 508	987 945	978 095	957 695	965 695	8
Fordeling av ramme		2017	2018	2019	2020	
Seksjon for kvalitet og utvikling		169 780	166 680	168 680	169 180	
Seksjon for drift		34 711	35 542	35 942	35 942	
PPT og OT *		18 735	18 735	18 735	18 735	
Diverse formål opplæring		6 915	5 415	5 415	5 415	
Videregående skoler		757 604	751 523	728 723	736 223	
Prosjekt		200	200	200	200	
Sum budsjett 2017-2020	-	987 945	978 095	957 695	965 695	

* Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) og oppfølgingstjenesten (OT).

Statsbudsjettet ga økt ramme til Fagskolen med 5,2 mill. kr årlig og økt budsjett vedrørende utvidet rett til videregående opplæring for innvandrere med 1 mill. kr i 2017 og 2,5 mill. kr pr. år i perioden 2018-2020. Dette gjelder personer som har fullført videregående opplæring i sitt hjemland, men mangler fag for å komme inn på høyere utdanning i Norge.

Fylkesutvalget vedtok i sak 29/16 å overføre ramme for internhusleie med 24 mill. kr fra videregående opplæring til administrasjon og fellestjenester med virkning fra 1. januar 2017. Dette påvirker endring i budsjett fra 2016 til 2017. Tilskudd til Fagskolen i Telemark er økt med 5,2 mill. kr i statsbudsjettet, og er innarbeid i budsjettet for 2017.

Reduksjon i driftsrammene i økonomiplanperioden skyldes i hovedsak nedgang i elevtallet. Premissene for økonomien til skolene blir påvirket av skoletilbudet på den enkelte skole, og økonomiplanen må ses i sammenheng med egen politisk sak om skoletilbudet for 2017/18.

9.1.1 Sum økte behov og innsparinger

Tall i hele tusen

	2017	2018	2019	2020
Sum økte behov	34 040	32 150	33 550	41 050
Sum innsparinger	-15 000	-16 000	-14 000	-13 500
Sum økte behov og innsparinger	19 040	16 150	19 550	27 550

Nedenfor er først økte behov beskrevet nærmere, deretter innsparingstiltakene som muliggjør omprioriteringer.

9.1.2 Økte behov

Tall i hele tusen

	2017	2018	2019	2020
Pedagogisk drift og tiltak	6 000	6 000	7 000	14 500
Lærlingtilskudd	11 800	11 800	11 800	11 800
Vg3 i skole	10 000	10 000	10 000	10 000
Skoletilbudet sak 47/15	1 290	2 000	2 000	2 000
OT-tiltak	1 000	1 000	1 000	1 000
Voksenopplæring		400	800	800
Oppdragsundervisning	500	500	500	500
Lisenser	300	300	300	300
Yrkeskonkurranser	150	150	150	150
Gjestelæringer	500	-	-	-
Prøvenemnder	1 000	-	-	-
Til kompetanseutvalgets disposisjon	1 500			
Sum økte behov	34 040	32 150	33 550	41 050

Pedagogisk drift og tiltak

Flere av skolene i Telemark fylkeskommune har de siste årene hatt merforbruk. Fylkesrådmannen har sammen med Telemarksforskning gjennomført en analyse av driften ved Skien og Porsgrunn vgs., som er de to skolene med størst underskudd. Erfaringer fra Skagerak Consultings arbeid med organisering og lederskap er også trukket inn. Fylkesrådmannen vil iverksette driftsbesparende tiltak basert på bl.a. anbefalinger i denne

rapporten, og flere av disse vil også vurderes for andre skoler i den hensikt å optimalisere driften ved alle skolene. Parallelt med dette vil fylkesrådmannen fortsette arbeidet for å omprioritere ressurser og ytterligere styrke det pedagogiske arbeidet i klasserommet. Posten må ses i sammenheng med innsparingsforslaget under knyttet til elevtallsnedgang og utfordringene med å realisere tilsvarende reduksjon i antall klasser.

For øvrig vises til utdypende beskrivelse i FU-sak 92/16 Omprioriteringer og rasjonalisering

Lærlingtilskudd

Alle bedrifter som inngår lærekontrakt har krav på tilskudd tilsvarende vedtatt sats. Det er derfor behov for å justere budsjettet til den faktiske aktiviteten på området. Beregninger viser at budsjettposten for lærlingtilskudd med dagens satser er underfinansiert med 11,8 mill. kr fra 2017. Begrunnelser og analyser kan leses i FU-sak 92/16 Omprioriteringer og rasjonalisering.

Vg3 i skole

Igjen vises til FU-sak 92/16 Omprioriteringer og rasjonalisering for utdypende kommentarer. Posten er knyttet til en plan for å sikre at alle elever på yrkesfaglige Vg2-løp skal være sikret et tilbud på følgende høst, enten i form av ønsket læreplass eller Vg3 i skole, inkludert dagens ordning med læreplasskurs. Fylkesrådmannen vil fremme egen sak om dette i løpet av første kvartal 2017.

Skoletilbudet sak 47/15

Fylkesrådmannen foreslo i budsjett og økonomiplan for 2016 til 2019 en strukturendring for medier og kommunikasjon og idrett ved Porsgrunn og Hjalmar Johansen vgs., som ville gi en innsparing i perioden. Fylkestinget vedtok i sak 47/15 å opprettholde studiene på begge skoler, og det ble bevilget en kompensasjon for dette. Denne kompensasjonen var tilstrekkelig for 2016. Finansiering for kommende år er lagt inn som økt behov med 1,3 mill. kr i 2017 og 2 mill. kr for årene videre.

OT-tiltak (Oppfølgingstjenesten)

Kravet i forskrift til opplæringsloven §13-1 er at fylkeskommunen skal gi ungdom utenfor utdanning og skole tilbud om kompetansefremmende tiltak. Telemark fylkeskommune har i svært liten grad tilbud til denne ungdomsgruppa. Riksrevisjonen har avdekket og påpekt dette i sin rapport om oppfølgingstjenesten våren 2016. Målet er å bygge opp kompetansefremmende tiltak til ungdom utenfor opplæring og arbeid, slik at flere kommer tilbake til utdanning. Kompetansesenteret i Skien vil gi ti ungdommer tiltak og oppfølging. Dette er både en oppfølging av politisk vedtak i fylkestinget fra juni 2015 og et tiltak for å besvare kritikken i Riksrevisjonens rapport om OT. I tillegg vil OT og NAV gå inn i et tettere samarbeid for å gi et bedre tilbud til ungdom i målgruppa for å utnytte felles kompetanse og overlappende ansvarsområder.

Voksenopplæring

Det er behov for å øke tilbudet da antall voksne med rett til voksenopplæring øker. Det tas sikte på et samarbeid med NAV om tilbud både i Vest-Telemark og i Øst-Telemark, slik at NAV kan kjøpe plasser til voksne som trenger omskolering men som ikke har en rettighet til voksenopplæring. Den skisserte øvrige økningen innebærer et ekstra tiltak fra 2018 og ytterligere ett tiltak fra 2019.

Oppdragsundervisning

Retningslinjer for eksternt finansiert oppdragsvirksomhet ved de videregående skolene og ressursentrene i Telemark fylkeskommune ble vedtatt i 2014. Det ble da også vedtatt deling av overskudd slik at 25 prosent av overskuddet fra oppdragsundervisning tilbakeføres til avdeling videregående opplæring. Omfanget av

oppdragsundervisning har avtatt. I 2015 utgjorde tilbakeføringen i underkant av 90 000 kr, mens det er budsjettert med 0,5 mill. kr. Budsjettendringen innebærer at den enkelte virksomhet får beholde hele overskuddet og at budsjettert inntekt på avdeling videregående opplæring tas bort.

Lisenser

Økte krav til kvalitet, presisjon og effektivitet gjør at Telemark fylkeskommune i likhet med de andre fylkeskommunene har innført nødvendige administrative systemer som øker kostnadene med 0,3 mill. kr. Denne posten har tidligere ikke vært budsjettert.

Yrkeskonkurranser

I sak 29/16 «Fagopplæring - tilpassing til endra rammevilkår» i hovedutvalget for kompetanse ble det vedtatt gjennomføring av yrkeskonkurranser med en ramme på 0,15 mill. kr. Dette har tidligere ikke hatt en egen budsjettpost.

Gjestelæringer

Utgifter til gjestelæringer har historisk sett økt med ca. 0,5 mill. kr pr. år. Administrasjonen ser at flere læringer får læreplass i andre fylker, tendensen ser man videre inn i 2017. Elevtallet går ned de kommende årene. Hva som er situasjonen fra 2018 for gjestelæringer er pr. dags dato usikkert, økt behov er dermed ikke videreført for årene 2018 til 2020.

Prøvenemder

Økning i antall læringer og avlagte fagprøver tilsier en merkostnad for 2017 på 1 mill. kr. Det vil være naturlig å tenke at de siste års elevtallsnedgang etter hvert vil gi utslag i færre prøver og økningen er derfor ikke foreslått videreført for senere år. Det er imidlertid usikkerhet knyttet til praksiskandidatene, dvs. voksne som melder seg opp som privatister.

Til kompetanseutvalgets disposisjon

Fylkestinget vedtok å styrke budsjettposten som hovedutvalget for kompetanse disponerer med 1,5 mill. kr til tiltak som har budsjettmessig virkning i 2017.

9.1.3 Innsparinger

Tall i hele tusen

Område	2017	2018	2019	2020
Elevtallsnedgang	5 000	5 000	5 000	5 000
Kompetanseheving	3 000	3 000	2 000	2 000
Nedbemanning avd. vgo.	1 000	2 000	2 000	2 000
Effektivisere drift innen fagopplæring	500	1 000	1 500	1 500
Utviklingsmidler	3 500	3 000	1 500	1 000
Gjestelever	800	800	800	800
Sommer/høstskole	200	200	200	200
Privatisteksamen	600	600	600	600
Ekstern husleie	200	200	200	200
Parkdrift Nome vgs.	200	200	200	200
Sum	15 000	16 000	14 000	13 500

Elevtallsnedgang

Gjeldende prognose for elevtallsutviklingen de neste årene viser en nedgang, og dette er reflektert som en innsparing. Forslaget er begrunnet i oppdaterte prognoser som viser at endelig elevtall er lavere enn forutsatt i vedtatt økonomiplan. 5 mill. kr tilsvarer rundt 50 elever.

Hovedsakelig må den reduserte rammen resultere i færre klasser de neste årene, men det vil også være nødvendig å se på tiltak for mer effektiv drift jfr. Telemarksforskningens arbeid høsten 2016 omtalt tidligere. Det er utfordrende å redusere kostnadene tilsvarende elevtallsnedgangen, da disse sprer seg over alle programmer, skoler og klasser. Det er derfor satt opp et økt behov innenfor elevrettede tiltak som har sammenheng med innsparingen knyttet til elevnedgang.

Kompetanseheving

Kompetanseheving for lærere er en betydelig satsing og fylkestinget har en vedtatt strategi for å prioritere en årlig avsatt budsjettpost på totalt 5 mill. kr. Med det totale økonomiske utfordringsbildet er det vedtatt å foreslå et betydelig kutt. Området er ikke lovpålagt og Telemark har fortsatt anledning til å utnytte den statlige ordningen «Kompetanse for kvalitet». Det foreslåtte kuttet vil imidlertid gjøre det nødvendig å avvikle vedtatt strategi og legge ambisjonsnivået lavere.

Nedbemanning avd. vgo.

Innsparingen tas ut gjennom vakanser og naturlige avganger. Oppgaver omfordeles så langt det er mulig til andre ansatte og det gjøres prioriteringer i oppgaveporteføljen. Det vil ramme pågående strategiske satsinger og fylkesrådmannen vil komme tilbake til hvilke konsekvenser det konkret vil få når nedbemanningen gjennomføres.

Effektivisere drift inne fagopplæring

Et pågående arbeid for å effektivisere driften av fagopplæring vil kunne gi en innsparing. Samtidig må fylkesrådmannen trolig vurdere tiltak som også reduserer kvaliteten. Innsparingen tas ut gjennom vakanser og naturlige avganger.

Utviklingsmidler

Denne reduksjonen vil medføre svekket innsats for kvalitet og utvikling innen det pedagogiske området. Forpliktelser knyttet til «Åpen dør» - prosjektet opprettholdes. Øvrige satsinger og tiltak må utsettes.

Gjestelever

Slik statusen er høsten 2016, vil det være rom for å redusere denne posten noe. I sommer ble det vedtatt endring i opplæringsloven som medfører at hjemfylket har en plikt til å betale for elever som blir tatt opp som elever i andre fylker. Hvordan dette virker inn fra høsten 2017 er uklart.

Sommer/høstskole

Budsjettet til sommer og høstskole er redusert med 0,2 mill.kr. og gjenstående budsjett skal være tilstrekkelig for å opprettholde dagens tilbud.

Privatisteksamen

Satsene ble økt fra 1. januar 2015. Regnskapet for 2015 og statusen så langt i 2016 viser at Telemark fylkeskommune har høyere inntjening enn budsjettet på området.

Ekstern husleie

Fylkesrådmannen går for tiden gjennom hele porteføljen av eksterne husleieavtaler. Ambisjonen er en netto innsparing på 0,2 mill. kr.

Parkdrift Nome

Kostnad reduseres gjennom mer effektiv parkdrift ved Nome videregående skole.

9.2 Måleindikatorer

Mål – videregående opplæring	Måleindikator
Økt læringsutbytte	Faglige resultater til eksamen i matematikk skal innen 2021 være <ul style="list-style-type: none"> - Karakteren 3,0 for 2P-Y - Karakteren 3,6 for 1T - Karakteren 3,0 for 2P Lærlinger med bestått resultat på fagprøven skal være på minst 95 prosent.
Økt gjennomføring	Alle elever skal gjennomføre videregående opplæring. Fullført og bestått pr. skoleår skal ha en årlig økning og innen 2021 være på 85 prosent.
Effektivisering og bedre ressursbruk	Rapportere økonomisk resultat. Rapportere på effekter av digitaliseringstiltak.
En utviklingsorientert organisasjon	Mestringsorientert ledelse – Anbefalt verdi mellom 4 og 4,5. Mestringsklima – Anbefalt verdi mellom 4 og 4,5. Fleksibilitetsvilje – Anbefalt verdi mellom 4 og 4,5.

9.3 Prioriterte satsingsområder og tiltak**Overgang skole – fagopplæring**

Det er et prioritert område at alle søkere til læreplass skal få svar innen skolestart. De senere årene har mange elever kommet i et dilemma når de ikke får læreplassen de ønsker og fylkeskommunen har opprettet læreplasskurs for disse. Fylkesrådmannen har satt i gang et arbeid som har som ambisjon å sikre alle yrkesfaglige Vg2-elever et forutsigbart tilbud påfølgende høstsemester slik at denne for mange fortvilende situasjonen unngås. En politisk sak legges frem våren 2017. En svært viktig forberedelse til formidlingsarbeidet til læreplasser er faget Yrkesfaglig fordypning (YFF) som alle elever har både i Vg1 og Vg2. En strategiplan for YFF-faget er snart klar for politisk behandling.

Effektivisering og bedre ressursbruk

Når rammene reduseres er det viktig å redusere der det får minst virkning på målene til videregående opplæring: økt læringsutbytte og økt gjennomføring. Ledere som har god rolleforståelse og driver godt er viktig. Elevrettede tiltak til pedagogisk drift skal prioriteres. Det betyr at kutt i drift som foreslås skal

komponeres med midler som settes inn i klasserommene, nærmest mulig elevene. Telemarksforskning har levert en rapport som peker på mulige tiltak. De har spesifikt kartlagt den økonomiske driften på Skien vgs. og Porsgrunn vgs. som er de to skolene med høyest merforbruk de seneste årene, men fylkesrådmannen har grunn til å tro at det vil være overføringsverdier også til øvrige skoler. Det er et mål å hjelpe alle skolene til å drive administrativt optimalt for å sikre best mulig pedagogisk drift. Virksomhetsplanene til skolen og tett oppfølging videreutvikles som en viktig del av styringssystemet.

Avdeling for videregående opplæring har i 2016 allerede sett konkrete resultater av gode digitaliseringsprosjekter som gir gevinster gjennom prosjektet «MinElev». Mot slutten av 2016 kommer «Elevmappa360» i drift, et system som effektiviserer lærernes tilgang til elevinformasjon i arkiv- og journalsystemet. Dette vil også forkorte tidsbruk i administrative rutiner og heve kvaliteten på arbeidet som gjøres. Videre har avdelingen også kommet i gang med ytterligere et gevinstrealiseringsprosjekt med stort effektiviseringspotensial, nemlig rutiner og forvaltning av fagopplæringen i fylket.

Pedagogisk arbeid

Vurdering for læring og god klasseledelse er de to viktigste prioriterte områder for skolene og samtlige skoler har dette inkludert i sine virksomhetsplaner. Omfattende forskning peker på disse områdene som de viktigste for å oppnå synlige effekter. Det er nylig vedtatt et strategidokument for «Vurdering for læring» (hovedutvalg for kompetanse, sak 47/16).

Som en hjelp for god oppfølging av elevene er handlingsveilederen «Tett på» utviklet. En forutsetning er at denne brukes aktivt i det daglige arbeidet på den enkelte skole og følges opp av ledelsen.

Utfordringer knyttet til minoritetsspråklige elever er økende. En god og riktig norskopplæring er svært viktig og Avdeling for videregående opplæring har startet forarbeidet til en kartlegging av området og vil i løpet av 2017 gjennomføre dette. Nødvendige tiltak vil bli foreslått på bakgrunn av resultatene. Strategidokumentet er under revidering. Videre foreslås opprettelse av kombinasjonsklasser i samarbeid med kommunene. Her vil elevene få muligheten til å kombinere grunnskoleopplæring med fag fra videregående opplæring.

Reduksjon av kompetansehevings- og utviklingsmidler vil trolig ha en negativ innvirkning på målene om økt gjennomføring og økt læringsutbytte, men skolene vil i samarbeid avdelingen arbeide hardt for å klare mest mulig med god erfaringsdeling og optimal bruk av gjenværende ressurser.

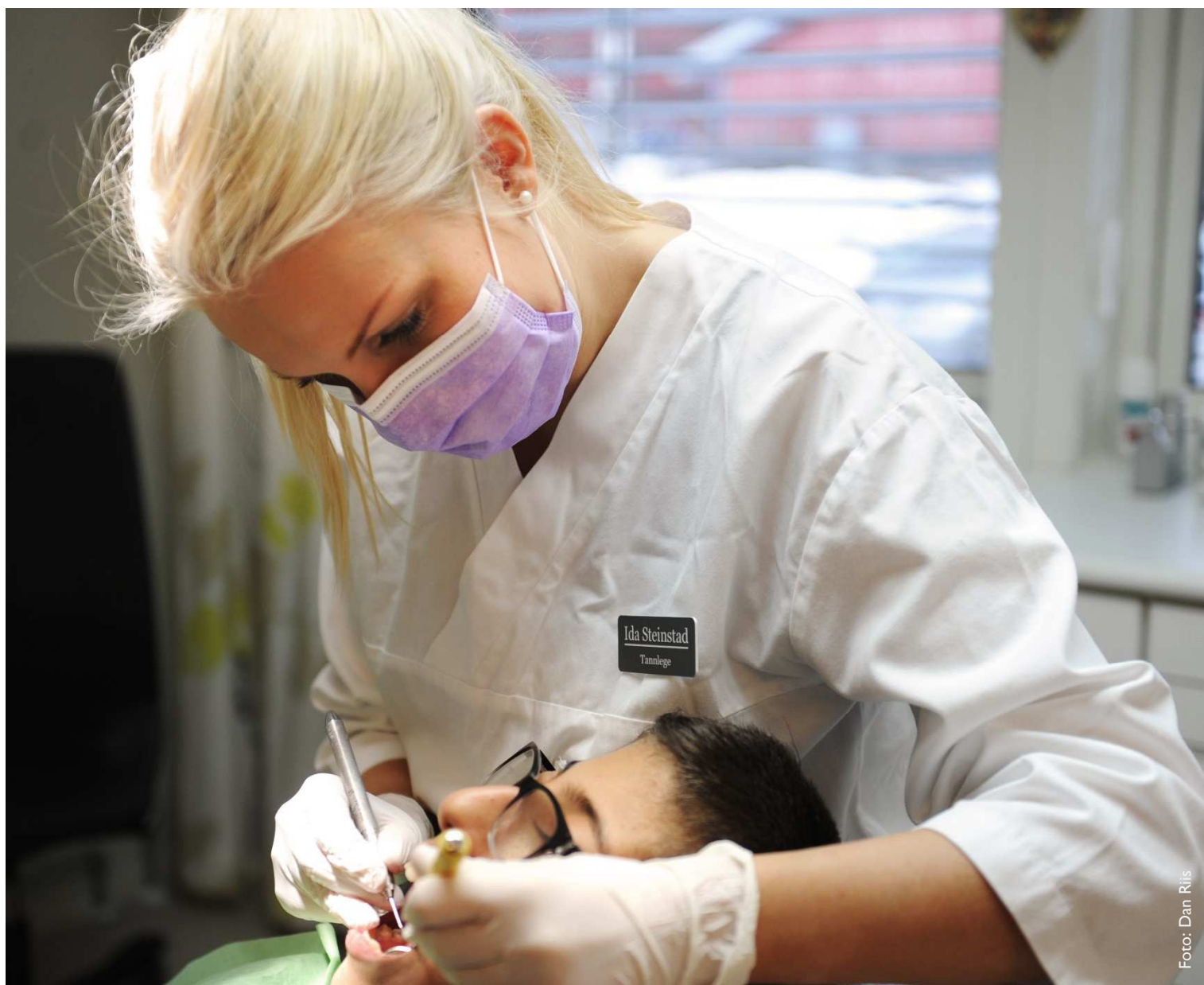
Telemark fylkeskommune vil fase inn i driftsorganisasjonen på en best mulig måte store nasjonale prosjekter som avsluttes (NyGiv, Program for bedre gjennomføring). Satsingen på «Åpen dør», matematikk og psykisk helse fortsetter i 2017.

Ungdom på utsiden

For å få til økt gjennomføring, er det viktig å få ungdom som ikke er på skolen inn i opplæringstiltak på skole eller arbeidsliv. Egne tiltak for denne gruppen må etableres i løpet av 2017. Opplæringsloven pålegger oss å kunne gi tilbud til målgruppa, noe som er påpekt i Riksrevisjonens rapport fra 2016. Det er viktig å etablere tiltak som kan nå ut til målgruppa i hele Telemark.

10. Tannhelse

Tannhelse omfatter den offentlige tannhelsetjenesten, som er stadfestet i tannhelsetjenesteloven. I Telemark er det 17 tannklinikker inkludert tre spesialistklinikker. Primært skal den sikre regelmessig oppsøkende og utadrettet tannhelsetjenester til prioriterte grupper, sammen med tilgang til nødvendig spesialistbehandling. Tilbudet skal vektlegge forebygging og helsefremmende aktiviteter framfor behandling. I 2015 hadde den offentlige tannhelsetjenesten i Telemark behandlet og hatt tilsyn med rundt 55 900 pasienter.

Mer enn 31 000 barn og unge får tilbud om gratis tannhelsetjenester i 2017

3454

Stadig flere eldre og kronisk syke får gratis tannhelsetilbud fra oss

60 millioner

Tannhelse vil bidra med mer enn 60 millioner kroner i inntjening til finansiering av det samlede offentlige tannhelsetilbudet i Telemark

Hver tredje telemarking får sin behandling hos den offentlige tannhelsetjenesten

10.1 Økonomisk ramme

Utgangspunktet for de økonomiske rammene for området er vedtatt budsjett og økonomiplan for 2016 til 2019. Rammene er korrigert for politiske vedtak gjennom året. Endringer fra vedtatt økonomiplan er tallfestet og fremkommer som økt behov eller innsparing i tabellen nedenfor. Lønnsveksten er om lag 1,7 mill. kr og økt pensjonssats utgjør 5,2 mill. kr for området. Prisvekst er hensyntatt i økonomiske rammer med – 0,3 mill. kr.

Tall i hele tusen

	2016	2017	2018	2019	2020	Vedl.
Ramme basert på vedtatt økonomiplan	71 804	75 436	74 436	74 436	74 436	8
Økte behov	1 250	-	-	-	-	9
Innsparinger	-4 149	-630	-1 250	-1 880	-2 500	9
Økonomisk ramme	68 905	74 806	73 186	72 556	71 936	8
Fordeling av ramme		2017	2018	2019	2020	
Tannhelsetjenesten		6 847	6 847	6 847	6 847	
Fylkestannlegen		3 092	3 092	3 092	3 092	
Tannklinikker		64 868	63 248	62 618	61 998	
Sum budsjett 2017-2020		74 806	73 186	72 556	71 936	

Budsjettrammen er 3,6 mill. kr lavere i 2020 enn i 2016. Innsparingene gjelder i hovedsak økte inntekter og reduserte fellesutgifter, som kompetansehevingstiltak.

10.1.1 Økte behov og innsparinger

Tall i hele tusen

	2017	2018	2019	2020
Sum økte behov	-	-	-	-
Sum innsparinger	-630	- 1 250	-1 880	- 2 500
Sum økte behov og innsparinger	-630	- 1 250	-1 880	- 2 500

10.1.2 Innsparinger

Tall i hele tusen

	2017	2018	2019	2020
Økt inntjening ved mer bruk av tannpleier	130	750	1 380	2 000
Reduserte kostnader til kurs og samlinger	500	500	500	500
Sum innsparinger	630	1 250	1 880	2 500

Økt inntjening ved mer bruk av tannpleier

Tannpleiere har begrenset rett til behandling i forhold til tannleger, og deres innsats må balanseres mot behovet for tannbehandling ved den enkelte klinikk. Målet er å erstatte et tannhelseteam bestående av en tannlege og en tannhelsesekretær med to tannpleierstillinger. En stilling legges til Midt-Telemark tannklinikk med tjeneste på Notodden tannklinikk ved behov, og den andre legges til Porsgrunn tannklinikk med tjeneste på Stathelle tannklinikk ved behov.

Reduserte kostnader til kurs og samlinger

Alle norske tannleger har krav om å gjennomføre et minimum av kurs i Den norske tannlegeforening dersom de skal kunne være medlemmer av fagforeningen. Dette innebærer at slike kurs må prioriteres framfor lokale og interne kurs, hvor klinisk praksis og samhandling står sentralt. Dette kan få uheldige konsekvenser for den faglige utviklingen av lokale tannhelseteam. Samarbeid mellom tannhelsetjenesten og andre helseprofesjoner er viktig for å kunne tilby et solid helhetlig tannhelsetilbud til alle grupper av pasienter. Dette gjelder spesielt de som har særlige behov knyttet til generell eller psykisk helse, rusproblematikk eller omsorgsbehov av ulik art.

Det er også behov for en gjennomgang av spesialisttannhelsetjenesten for å avdekke muligheter for rasjonalisering. Dette arbeidet vil starte opp etter budsjettprosessen.

10.2 Måleindikatorer

Mål - tannhelse	Måleindikator
Forbedring av tannhelsen hos barn, unge og eldre med dårlig tannhelse.	Tannhelse hos barn og unge (alder 3,5, 12, 15 og 18 år) skal være på landsgjennomsnittet. Intensivert tilsyn og rådgivning hos barn og unge med mer enn 5 hull skal gi en 5 prosent bedring i deres DMFT tall (mål på antall hull og manglende tenner). Andelen av eldre og kronisk syke i hjemmesykepleien som får tilbud og behandling skal økes til 40 prosent.
Voksne betalende pasienter skal ha et solid faglig tannhelsetilbud i rimelig avstand fra sitt bosted.	Tallet på betalende pasienter skal opprettholdes på 2015-nivå. Inntjeningen fra betalende klientell skal utgjøre minst 50 prosent av tannhelsetjenestens nettobudsjett.
Effektivisering og bedre ressursbruk.	Rapportere økonomisk resultat. Rapportere på effekter av digitaliseringstiltak.
En utviklingsorientert organisasjon.	Mestringsorientert ledelse – anbefalt verdi mellom 4 og 4,5. Mestringsklima – anbefalt verdi mellom 4 og 4,5. Fleksibilitetsvilje – anbefalt verdi mellom 4 og 4,5.

10.3 Prioriterte satsingsområder og tiltak

Økt innsats for barn og unge med dårlig tannhelse

Grunnlaget for god tannhelse legges først og fremst i barne- og ungdomsårene. Andelen av barn og unge med dårlig tannhelse, definert som fem til ti trukne tenner eller tenner med hull og fyllinger, ligger på rundt 10 til 15 prosent i Telemark. Disse barna har ofte flere utfordringer enn dårlig tannhelse. Tannhelsetjenestens tilbud må i større grad ta hensyn til pasientenes helhetlige behov.

I framtiden må en helhetlig tilnærming prege behandlingstilbudet mer enn ren tannbehandling for å skape bevissthet, kunnskap, holdninger og adferd som kan gi et godt grunnlag for god tannhelse hele livet. Dette er ressurskrevende og vil føre til at tjenestetilbudet til barn og unge med svært god tannhelse blir mer kunnskapsbasert med færre innkallinger enn det er i dag.

Tettere og mer kontinuerlig samarbeid med kommunal helse- og omsorgstjeneste

Bedre dialog og samarbeid med denne faggruppen har som mål å bevisstgjøre dem om viktigheten av nødvendig daglig tann- og munnstell. Dette er spesielt viktig for eldre og kronisk syke, ikke minst gjelder det en økende andel demente pasienter. Kunnskap om temaet er mangelfullt slik at mange tror at regelmessige tannpleier- eller tannlegebesøk er nok for å opprettholde god tannhelse. Det er det ikke, og målet for perioden er å sikre opplæring av helse- og omsorgspersonell slik at de kan ivareta, men også lære opp nye kollegaer på pleie- syke- og omsorgshjem og gjøre daglig tann- og munnstell for eldre og kronisk syke til en høyt prioritert oppgave.

Utnytte kompetansen hos alle faggrupper bedre

Forskjellen mellom pasienter med svært god tannhelse og pasienter med store tannhelseproblemer øker. De svake har ofte komplekse problemstillinger hvor trygghet, god dialog og langsiktig etablering av gode relasjoner mellom pasient og tannhelsepersonell er viktig for etablering av nye holdninger og handlingsmønstre. Her vil ikke tannlegene alene kunne fylle behovene, men alle yrkesgrupper i tannhelsetjenesten skal gis tilbud om kompetanse til personlig oppfølging og kontakt med utsatte pasienter. Tannhelsetjenesten har allerede hatt en rekke møter hvor økt utnyttelse av de enkelte profesjonsgruppers kompetanse har vært diskutert med medarbeidere. Dette ser ut til å være et viktig tiltak for et bedre og mer helhetlig tannhelsetilbud.

Sterkere vektlegging av kunnskapsbasert behandlingsskiltur og god samhandling

Forskning viser at tannbehandling i stor grad styres av individuell kunnskap, egne erfaringer og lokale normer. Disse er ikke alltid basert på ny forskning og kunnskap slik at kontinuerlig faglig oppdatering er nødvendig. Det primære behovet ligger ikke i kunnskapen selv, men i evne og vilje til å implementere og bruke denne i klinisk hverdag. Det oppleves ofte tryggest å videreføre egne metoder og vaner, men forskning viser at hele tannhelseteamet sammen må arbeide for å optimere tjenestene. Dette vil redusere prøving og feiling, og bidra til mer effektiv drift.

Effektivisering og bedre ressursbruk

Alle klinikker vil starte med innkalling og eventuell endring av timeavtaler på SMS. Dette vil spare postutgifter. Alle de øvrige prioriterte satsingsområdene vil også føre til mer effektiv drift og bedre ressursbruk.

11. Regional utvikling

Regional utvikling har ansvaret for å utvikle fylkeskommunen som ledende regional utviklingsaktør og skape en positiv samfunnsutvikling i Telemark. Rammeområdet har stor bredde i fagområder som omfatter næringsutvikling, reiselivsutvikling, FoU, friluftsliv, folkehelse, vannforvaltning, kultur og idrett, bibliotek, internasjonalt arbeid og forvaltning av kulturarv, miljø og naturressurser.

1 million kroner til verdensarvsenter
for Notodden-Rjukan industriarv

18

18 kommuneavtaler på
plass i løpet av 2017

25 millioner

25 millioner kroner i
tilskudd til kulturlivet

Knutepunktfinansiering av
Porselensmuseet

11.1 Økonomisk ramme

Utgangspunktet for de økonomiske rammene for området er vedtatt budsjett og økonomiplan for 2016 til 2019. Rammene er korrigert for politiske vedtak gjennom året. Endringer fra vedtatt økonomiplan er tallfestet og vises som økt behov eller innsparing i tabellen nedenfor. Lønnsvekst er om lag 0,5 mill. kr og økt pensjonssats utgjør 2 mill. kr for området. Prisvekst er lagt til i økonomiske rammer med om lag 1,1 mill. kr.

Tall i hele tusen

	2016	2017	2018	2019	2020	Vedl.
Ramme basert på vedtatt økonomiplan	80 815	89 267	86 767	86 767	86 767	8
Økt behov	3 300	17 060	4 950	4 860	3 910	9
Innsparinger	-547	-4 660	-4 800	-4 800	-4 800	9
Økonomisk ramme	83 568	101 667	86 917	86 827	85 877	8
Fordeling av ramme		2017	2018	2019	2020	
Regional utvikling		2 829	1 049	1 049	1 049	
Verdensarvkoordinator		2 000	2 000	2 000	2 000	
Næring og innovasjon		28 332	17 072	16 982	16 982	
Kultur		40 467	39 467	39 467	39 467	
Folkehelse		14 020	13 310	13 310	12 360	
Bibliotek		5 865	5 865	5 865	5 865	
Kulturarv		6 112	6 112	6 112	6 112	
Prosjekt		2 042	2 042	2 042	2 042	
Sum budsjett 2017-2020		101 667	86 917	86 827	85 877	

Avdeling for regional utvikling vil fra 1. november 2016 bli delt i to likestilte avdelinger med hver sin avdelingsleder. Delingen medfører at blir en ny avdeling for kultur som fylkeskultursjefen leder, hvor verdensarvkoordinator, team bibliotek, team kulturarv og team kultur inngår. Avdeling for regional utvikling ledes videre av utviklingssjefen og vil bestå av team folkehelse, idrett og friluftsliv og team næring og innovasjon. Team næring og innovasjon utvides ved at dette slås sammen med team plan, ressurs og innovasjon for å få en mer effektiv bruk av ressursene. Ansvar for regiongeologen ligger fortsatt hos utviklingssjefen.

Praktisk tilrettelegging iverksettes så raskt som mulig etter 1. november 2016 og skal være fullført innen 31. desember 2016. Det vil særlig arbeides med å legge til rette for at budsjettet for 2017 blir delt mellom avdelingene i tråd med de prioriteringer som ligger i overordnede dokumenter og politiske vedtak. Fordeling etter ny organisering med virkning fra 1. januar 2017 er vist i vedlegg 2, Budsjettskjema 1B-drift.

Telemark fylkeskommune er foreslått tildelt om lag 42 mill. kr til regional utvikling i 2017. Inkludert i dette beløpet ligger det også 6 mill. kr til omstilling. Dette er en reduksjon med 12,4 mill. kr fra budsjett 2016, og 2 mill. kr mindre i omstillingsmidler enn omsøkt. Konsekvenser av dette er redusert aktivitet og mindre midler å tildele til regionale prosjekter som skal gi nye arbeidsplasser i Telemark. Det er bevilget mindre omstillingsmidler enn det fylkeskommunen har søkt om, konsekvenser av dette er redusert aktivitet i omstillingskommunene (Fyresdal, Kragerø og Tinn kommuner).

Telemark fylkeskommune har fått 6 mill. kr i støtte fra Telemark utviklingsfond (TUF) til Telemarkskanalen, blant annet som et synlig strategisk bidrag til arbeidet med å få staten sterkere inn som en bidragsyter. Dermed kan kanalforetakets virksomhet videreføres i 2017 på samme nivå som i år. Tilskuddet fra TUF dekker tidligere framskrevet driftstilskudd fra både Telemark fylkeskommune og Telemark interkommunale næringsfond (TIN). I tillegg dekker det refusjon for frie sluseavgifter for kanalbåtene. Fylkeskommunen søkte også TUF om midler til Regionalparken Telemarkskanalen og Geoparken Telemark på til sammen 2,2 mill. kr. Disse midlene må også sees i sammenheng med TIN sin rolle. Det er ikke funnet dekning for disse midlene i budsjettet. Det må arbeides videre med gode løsninger for å få finansiert disse viktige tiltakene for Telemark. Fylkesrådmannen kommer tilbake med nærmere orientering til politisk nivå så snart alternative finansieringsmuligheter er utredet.

11.1.1 Økte behov og innsparinger

Tall i hele tusen

	2017	2018	2019	2020
Sum økte behov	17 060	4 950	4 860	3 910
Sum innsparinger	-4 660	-4 800	-4 800	-4 800
Sum økte behov og innsparinger	12 400	150	-60	-890

På neste side er først økte behov beskrevet nærmere, deretter innsparingstiltakene som muliggjør omprioriteringer.

11.1.2 Økte behov

Tall i hele tusen

	2017	2018	2019	2020
Verdensarvsenter	1 000	1 000	1 000	1 000
Kulturarv	900	900	900	900
Porselensmuseet	550	550	550	550
Regiongeologen	500	500	500	500
Tiltak strategi idrett, friluftsliv og fysisk aktivitet	680	220	220	220
Samarbeidende kraftfylker	190	190	190	190
Regional plan for Hardangervidda	150	150	150	150
Prosjekt «Liv og røre»	200	200	200	-
Regionale planer	490	90	-	-
Til disposisjon for hovedutvalget for næring	6 000	-	-	-
Flytte hovedkontor Telemarkskanalen til Ulefoss	150	150	150	150
Økte partnerskapsavtaler	250	250	250	250
Prøveprosjekt regionalkontor olympiatoppen	500	750	750	-
Frivillighetsmeldingen	500	-	-	-
Ekstra tilskudd Telemarkskanalen	5 000	-	-	-
Sum økte behov	17 060	4 950	4 860	3 910

Verdensarvsenter

Fylkestinget vedtok i sak 36/16 å bidra med 1 mill. kr til verdensarvsenter uten at finansieringen var avklart. Fylkestinget vedtok også å sende søknad om verdensarvsenter for Rjukan-Notodden Industriarv til Klima- og Miljødepartementet for 2017. Søknaden er under behandling. I statsbudsjettet er bevilgning til verdensarvsentre økt med 4,6 mill. kr. Dette gir håp for et positivt svar på søknaden fra Telemark.

Kulturarv

Nye retningslinjer for fylkeskommunens arbeid med arkeologiske feltarbeid ble innført fra 1. januar 2016. Dette betyr at inntekter fra arkeologisk feltarbeid ikke lenger kan overføres til driftsbudsjettet. Budsjettet må av den grunn styrkes for å opprettholde dagens bemanning. Dersom budsjettet ikke styrkes fører det til avvikling av ett årsverk. Konsekvenser for eksterne utbyggere er lengre ventetid på tre til seks måneder for feltarbeid.

Porselensmuseet

Porselensmuseet søker om knutepunktfinansiering. Dersom fylkeskommunen bidrar med midler tilsvarende 20 prosent av totalfinansiering, kan dette bidra til at museet kan etableres med fast drift.

Regiongeologen

Arbeidsavtale med Vestfold fylkeskommune er inngått. Regiongeologen har fast lønn, og reduksjon i ramme slik dette har vært lagt inn i tidligere budsjettokument er ikke mulig uten reforhandling av avtale. Beløpet øker også årlig som følge av indeksregulering nedfelt i samarbeidsavtale.

Tiltak strategi idrett, friluftsliv og fysisk aktivitet

Strategien krever videre oppfølging i form av tiltak som blant annet kartlegging og verdsetting av friluftsområder og støtte til friluftsråd. Tiltakene utgjør 0,22 mill. kr årlig. Strategien er nylig vedtatt og det er viktig av hensyn til legitimitet og planarbeidet at disse følges opp i neste fase.

Medlemskap i «Samarbeidende kraftfylker»

Telemark fylkeskommunens deltagelse i interesseorganisasjonens felles sekretariat som skal ivareta fylkeskommunens interesser som krafteier. Telemark fylkeskommunes andel er 0,2 mill. kr. I FT-sak 17/13 ble det vedtatt å justere i rammen i budsjettet fra 2014, hvor samarbeidende kraftfylker skulle bli styrket. Dette vedtaket er ikke fulgt opp, slik at inndekning mangler.

Regional plan for Hardangervidda

Hardangerviddarådet er et interregionalt samarbeid. Fylkeskommunene er forpliktet til å betale for sekretariatet og møter i rådet i samsvar med den regionale planen.

Prosjekt «Liv og røre»

Oppfølging av prosjektet «Liv og røre» koster 0,2 mill. kr pr. år i en treårsperiode, og benyttes til utstyrspakker og frikjøp av lærere i forbindelse med kurs i grunnskolen. Konsekvensene av å kutte midler er mindre aktivitet i prosjektet, samt at ekstern finansiering faller bort.

Regionale planer

Det er behov for ekstern bistand til mulighetsstudie om næringsutvikling i 2017. Dette er en politisk bestilling i fylkesutvalget sak 30/16. Det er også behov for midler til trykking av regionale planer i 2018. Dersom det ikke gis midler til mulighetsstudie vil arbeidet kunne få redusert kvalitet, da deler av denne kompetansen ikke finnes i fylkeskommunen.

Til disposisjon for hovedutvalget for næring

Det er vedtatt 6 mill. kr til disposisjon for hovedutvalget for næring til tiltak i 2017.

Økte partnerskapsavtaler

Det er vedtatt å benytte 0,25 mill. kr til partnerskapsavtaler i perioden.

Prøveprosjekt regionalkontor olympiatoppen

Det er bevilget 0,5 mill. kr. i 2017 og 0,75 mill. kr i 2018 og 2019 til et prøveprosjekt regionalkontor olympiatoppen.

Frivillighetsmeldingen

Det er bevilget 0,5 mill. kr. i 2017 til frivillighetsmeldingen.

Ekstra tilskudd Telemarkskanalen

Fylkestinget har vedtatt et ekstra tilskudd til Telemarkskanalen i 2017 med 5 mill. kr. Fylkestinget vedtok å flytte hovedkontoret fra Skien til Ulefoss fra 2017 og rammen ble ytterligere styrket med 0,15 mill. kr. for å dekke ekstrautgifter.

11.1.3 Innsparinger

Tall i hele tusen

	2017	2018	2019	2020
Avvikle Fotavtrykk og noen priser	640	640	640	640
Sparte lønnskostnader team kulturarv	750	750	750	750
Prosjektmidler internasjonalt	490	500	500	500
Sparte lønnskostnader team næring	470	470	470	470
Reduksjon i driftsutgifter	570	950	950	950
Si opp kontingenter	250	250	250	250
Innsparing bibliotek	240	240	240	240
Omdisponering av tiltaksmidler klimaplan	1 000	-	-	-
Refusjonsinntekt	250	-	-	-
Flytte tiltaksmidler klimaplan fra drift til fond		1 000	1 000	1 000
Sum innsparinger	4 660	4 800	4 800	4 800

Avvikle Fotavtrykk og noen priser

Det ble opprinnelig foreslått en innsparing med 1,2 mill. kr til avvikling av arrangementet Fotavtrykk, priser og stipend. Fylkesrådmannen har i egen sak lagt dette frem for hovedutvalgene for kultur og næring.

Hovedutvalgene har besluttet at arrangementet Fotavtrykk avvikles fra og med 2017 og at fylkesrådmannen legger frem en ny og utvidet sak som omfatter alle priser og stipend hvor man vurderer disse på nytt.

Fylkesrådmannen la frem et forslag til fylkesutvalget 5/10-16 om at priser og stipend med til sammen 0,57 mill. kr videreføres; fylkeskulturprisen, tre kunstnerstipend, stipend for håndverk og husflid, fem idrettsstipend, folkehelseprisen, tettstedsprisen og fagopplæringsprisen, og budsjettforslaget er i henhold til dette vedtaket.

Sparte lønnskostnader team kulturarv

Redusert bemanning på team kulturarv med ett årsverk betyr at kulturformidling ikke kan prioriteres, og at saksbehandlingskapasiteten svekkes med en tredel av totalkapasiteten. Konsekvensen av dette er betydelig lenger saksbehandlingstid, noe som vil ramme våre eksterne samarbeidspartnere som kommuner, utbyggere og privatpersoner. Større prosjekter, som for eksempel pågående E18 Porsgrunn, vil bli svært vanskelig å gjennomføre. Konsekvensen kan bli forsinkelser i planprosesser og byggestart.

Prosjektmidler internasjonalt

Internasjonale prosjektmidler og stimuleringsmidler til forprosjekter ble vedtatt i FT-sak 60/11. Bortfall av midler kan føre til færre internasjonale prosjekter, men det finnes andre støtteordninger som kan brukes.

Sparte lønnsutgifter team næring

Midlertidig arbeidsavtale vil ikke forlenges fra og med 1. desember 2016. Konsekvensen er redusert kapasitet.

Reduksjon i driftsutgifter

Redusert budsjett til blant annet fellesaktiviteter, kurs og konferanser, kompetanseheving i regionalavdelingen er foreslått fra og med 2018 med 0,38 mill. kr. Konsekvensene av redusert aktivitet vil føre til redusert faglig oppdatering, tilgjengelighet, oppfølging av kommuneavtaler og tilstedeværelse i regionen.

Kontingenter

Telemark fylkeskommune betaler kontingenter til elleve ulike organisasjoner med en samlet utgift på

ca. 1,45 mill. kr. Noen kontingenter kan sies opp med effekt fra 2017 uten store konsekvenser. For de øvrige må det utarbeides en egen sak som tar for seg konsekvenser ved å si opp den enkelte kontingent.

Fylkeskommunen har også utgifter til partnerbidrag på totalt 5,15 mill. kr, som fordeles på 13 ulike partnerskap. Fylkesrådmannen har ikke lagt inn innsparing på partnerskap. Dersom fylkeskommunen skal si opp noen av partnerbidragene, må dette vurderes i en egen politisk sak med tanke på konsekvensene.

Innsparing bibliotek

Fylkesbiblioteket samlokaliseres med avdeling for regional utvikling på fylkeshuset og sparer husleiekostnader med 0,24 mill. kr pr. år.

Omdisponering av tiltaksmidler klimaplan

Fylkestinget har i sak 47/15 vedtatt å bruke 1 mill. kr til klimatiltak fra klimaplanen fra og med 2017. Oppstart og arbeid med klimaplanen skjer i 2016 og fortsetter utover i 2017. Tiltak er ikke spesifisert på nåværende tidspunkt. Midlene foreslås omdisponert for 2017, og tiltak vil bli iverksatt fra 2018.

Refusjonsinntekt

Det er beregnet åtte måneders refusjonsinntekt som følge av permisjon hvor det ikke blir satt inn vikar i ledig stilling. Konsekvensene av dette er redusert kapasitet i avdelingen.

Flytte tiltaksmidler klimaplan fra drift til fond

Budsjettet til tiltak for klimaplanen med 1 mill. kr. pr. år flyttes fra drift til fondsavsetning fra og med 2018. Det er satt av midler til «Klimafond» i 2017 på 1 mill. kr, og 3. mill. kr i årene 2018-2020. Avsetning til fond er omtalt i kapittel 4.

11.1.4 Økte behov som det ikke er funnet rom for

Etablerertjenesten med 2,25 mill. kr årlig. Ordningen har fram til nå vært finansiert over regionale utviklingsmidler, men skal etableres i fast form. Det er ønskelig at Telemark fylkeskommune skal bidra med midler til drift, noe som ikke kan finansieres gjennom bruk av regionale utviklingsmidler. Det forberedes en sak til politisk behandling i Hovedutvalg for næringsutvalg i november som tar for seg modell og finansiering.

Odd-avtalen med 1,2 mill. kr i året fordelt på fire budsjettområder (0,1 mill. kr på folkehelse, 0,5 mill. kr på politisk styring, 0,5 mill. kr på regionale utviklingsmidler og 0,1 mill. kr på videregående opplæring). Fylkeskommunens avtale med Odd går ut i 2018. Avtalen baseres på fire tema (folkehelse, videregående opplæring, møtarena og profilering av merkevare). Det legges ikke opp til videreføring av denne.

Reiselivsorganiseringen i Telemark med 3,5 mill. kr. Det er ønskelig at Telemark fylkeskommune skal bidra med midler til drift, noe som ikke kan finansieres gjennom bruk av regionale utviklingsmidler. Det forberedes en sak til politisk behandling i hovedutvalg for næringsutvikling som tar for seg modell og finansiering.

Driftstilskudd kultur. Det er vedtatt en innsparing på 1 mill. kr fra 2017 til 2018 ved målretting av fylkeskommunale tilskudd på kulturområdet. Reduksjon i budsjettet kan føre til redusert aktivitet og kulturtilbud. Fylkestinget har ikke funnet rom til øke budsjettet fra 2018 for å reversere denne vedtatte innsparingen.

11.2 Måleindikatorer

Mål – regional utvikling	Måleindikator
<p>Mer nyskaping og flere nyetableringer</p> <p>Etablere et forpliktende samarbeid i løpet av 2017 med kommuner, virkemiddelaktører, næringsliv og kunnskapsaktører om regional næringsutvikling i Telemark.</p> <p>Etablere en organisatorisk infrastruktur i løpet av 2017 for videreutvikling av regionalt innovasjonssystem i Telemark (samhandling mellom næringsliv, offentlig sektor og kunnskapsaktører).</p>	<p>Rapportere på om samarbeid er etablert, og med hvilke parter.</p> <p>Rapportere på om infrastruktur er etablert, og med hvilke parter.</p>
<p>Økt bruk av forskning for å løse samfunnsutfordringer</p>	<p>Stabil eller økt deltakelse fra bedrifter eller offentlige virksomheter i regionale, nasjonale og internasjonale programsatsinger.</p>
<p>Økt attraktivitet som bo- og besøkssted</p> <p>Økt besøkstall til bibliotek-, kultur- og turistattraksjoner hvor fylkeskommunen er en samarbeidspartner eller bidragsyter.</p> <p>Etablere tre nye kulturminnestier i samarbeid med interesserte kommuner i 2017.</p>	<p>Rapportere på besøkstall i antall besøkende.</p> <p>Rapportere inn antallet.</p>
<p>Bedre samhandling med eksterne aktører</p> <p>Etablere kommuneavtaler med alle kommunene senest i løpet av 2017, samt revidere avtaler ved behov.</p>	<p>Rapportere på antall kommuner som har signerte kommuneavtaler.</p>
<p>Mer målrettet internasjonalt engasjement</p>	<p>Dagens status kartlegges og evalueres. Det skal evalueres hvordan deltakelse har fungert innen 2020, og hvilke engasjement som skal videreføres.</p>
<p>Tilrettelegge for helsefremmende og inkluderende aktiviteter og områder</p> <p>Tre kommuner i Telemark er i gang med prosjektet «Liv og røre» i løpet av skoleåret 2017/2018.</p>	<p>Rapportere på antall kommuner som er i gang.</p> <p>Rapportere prosentvis andel som er godkjent.</p>

Alle innkomne spillemiddelsøknader skal kunne godkjennes for søknadsordningen. Alle kommunene i Telemark skal ha kartlagt og verdsatt friluftsområder innen 2018.	Rapportere på antall kommuner som har gjennomført kartlegging.
Tilrettelegge for gode bibliotekstjenester	Telemark skal ligge 10 prosent over landsgjennomsnittet på bruk av folkebibliotek (utlån + besøkstall).
Effektivisering og bedre ressursbruk	Rapportere økonomisk resultat. Rapportere på effekter av digitaliseringstiltak.
En utviklingsorientert organisasjon	Mestringsorientert ledelse – anbefalt verdi mellom 4 og 4,5. Mestringsklima – anbefalt verdi mellom 4 og 4,5. Fleksibilitetsvilje – anbefalt verdi mellom 4 og 4,5.

11.3 Prioriterte satsingsområder og tiltak

Avdeling for regional utvikling vil i løpet av 2017 og 2018 utarbeide tre regionale planer, samt revidere strategi for kultur, kulturarv og bibliotek. De tre planene som skal utarbeides er regional plan for folkehelse, regional plan for verdiskaping og regional plan for klima og energi.

Under defineres de viktigste tiltakene som relaterer seg direkte til definerte mål som beskrevet i kapittel 10.2. Ytterligere satsingsområder og tiltak vil bli definert gjennom det kommende plan- og strategiarbeidet.

Mer nyskaping og flere nyetableringer

Rapport om regionalt partnerskap legges fram til politisk behandling innen sommeren 2017 som grunnlag til vedtak om etablering av et regionalt partnerskap. Etter dette etableres det en organisatorisk infrastruktur for næringsutvikling i Telemark i tråd med politisk vedtak.

Økt bruk av forskning for å løse samfunnsutfordringer

Oslofjordfondet tildeler midler til forskningsprosjekter i regionen, og arbeider aktivt med mobilisering til forskningsdrevet innovasjon. Fylkeskommunen er representert politisk i fondsstyret og administrativt i sekretariatet. I 2017 skal det lyses ut midler til hovedprosjekter i februar, mens det for kvalifiseringsprosjekter er løpende utlysning. Det skal gjennomføres styremøter, prosjektverksted, informasjonsmøter og oppfølging av pågående forskningsprosjekter. Oslofjordfondet har i 2017 ansvar for gjennomføring av årskonferanse for regionale forskningsfond.

Regionsatsing Telemark følger Forskningsrådsprogrammet Virkemidler for Regional FoU og Innovasjon (VRI) fra 2017. Telemark fylkeskommune har prosjektansvar og prosjektledelse av mobiliseringsaktivitetene (kompetansemegling, studentpraksis og prosjekter) som utføres av deltakende forsknings- og innovasjonsmiljøene; Høgskolen i Sørøst-Norge, Norner, Telemarksforskning, Tel-Tek, Vest-Telemark Næringshage, Proventia.

Mer målrettet internasjonalt engasjement

Det legges fram en politisk sak om fylkeskommunens videre internasjonale engasjement i løpet av første halvår 2017, om medlemskap og prioritering av aktiviteter.

Tilrettelegge for helsefremmende og inkluderende aktiviteter og områder:**Spre prosjektet «Liv og Røre i Telemark»**

Prosjektet har som mål å bidra til én time daglig fysisk aktivitet, bedre kosthold og et bedre psykososialt miljø i grunnskolene i hele fylket. Prosjektet er et samarbeid mellom Telemark fylkeskommune og Høgskolen i Sørøst-Norge og delfinansieres av Sparebankstiftelsen Sparebanken Sør. Fylkeskommunen skal stimulere til at grunnskoler i Bø og Bamble blir med i prosjektet fra og med høsten 2017, i tillegg til Kragerø som har vært pilotkommune. Innen 2020 er det planlagt at ti kommuner skal delta.

Utarbeide Regional plan for folkehelse i Telemark

Planen erstatter Regional strategi for folkehelse i Telemark 2012-2016 og vil videreføre det viktige arbeidet med å samordne folkehelsearbeidet i fylket. Planprogram er ute på høring høsten 2016, og planen skal behandles politisk i desember 2017. Å legge til rette for helsefremmende og inkluderende aktiviteter vil være en viktig del planen.

Godkjenne spillemiddelsøknader til anlegg og områder for idrett og fysisk aktivitet

Gjennomføre kurs og prioritere veiledning til kommunale saksbehandlere og søkere, slik at årlige spillemiddelsøknader tilfredsstiller Kulturdepartementets bestemmelser og kan godkjennes av Telemark fylkeskommune. Gjennomføre øvrige oppgaver som følge av forvaltningsansvar for tilskuddsordningen.

Iverksette tiltak i Strategi for idrett, friluftsliv og fysisk aktivitet 2016-2020

I løpet av høsten 2016 utarbeides det en fireårig tiltaksplan fra 2017 til 2020 innen satsingsområdene idrettsanlegg, toppidrett, friluftsliv, fysisk aktivitet og idretts- og friluftsansvar. Konkrete tiltak for 2017 settes i gang.

Lede koordineringsarbeidet med kartlegging og verdsetting av viktige friluftsområder i kommunene

Prosjektet har som mål å videreutvikle kunnskapsgrunnlaget i arealforvaltningen og i det generelle friluftslivsarbeidet. Fylkeskommunen har mottatt midler fra Miljødirektoratet for å gjennomføre dette. Det er et mål at alle kommuner har satt i gang arbeidet innen utgangen av 2018.

Tilrettelegge for gode bibliotekstjenester

- Prosjektet «Lesersørvis» går over i fase 2, hvor det utarbeides digitale kurs for å øke litteraturformidlings- kompetansen for bibliotekansatte i Telemark og i resten av landet.
- Arrangere kompetansehevende kurs og konferanser for ansatte i folke- og skolebibliotek i Telemark.
- Videreføre tilgang til PressReader (tilgang til aviser og tidsskrifter fra hele verden med pålogging fra et folkebibliotek eller en videregående skole).
- Videreføring av den årlige Bibliotekuka i Telemark i regi av Telemark fylkesbibliotek: sette søkelys på bibliotek som lokal møteplass og litteraturhus i alle kommunene.

Alle bibliotek i Telemark tilbyr brukerne lån av e-bøker i ett og samme utlånssystem: eBokBib. Videreføring av tiltaket i samme form som nå avhenger av at det settes av ressurser til kjøp av e-bøker til denne felles basen, i regi av fylkesbiblioteket.

En felles bibliotektransportordning for fylkene Akershus, Buskerud, Telemark, Vestfold og Østfold er ute på anbud. Det betyr at ordningen med fjernlån og sendinger av bøker og andre media mellom bibliotek blir enklere.

Videreføring og videreutvikling av «Sommerles», digital lesekampanje rettet mot barn og unge.

Bedre samhandling med eksterne aktører

Etablere kommuneavtaler med alle kommunene i løpet av 2017, og sette opp tidsplan for besøk ute i samtlige kommuner.

Økt attraktivitet som bo- og besøkssted

Det skal søkes om midler til å opprette nye kulturstier, og etablere samarbeid med kommuner og andre aktuelle aktører om dette.

Når det gjelder å få oversikt over besøkstall vil det etableres et tettere samarbeid med de aktuelle kulturinstitusjonene for å se på hvordan rapportering foregår, og hvilke tiltak som setes i gang for å øke besøkstallene. Forvaltningsplan for verdensarven 2016-2019 vil følges opp med aktuelle tiltak for å nå planens målsettinger.

Effektivisering og bedre ressursbruk

Det jobbes med et prosjekt om gevinstrealisering når det gjelder samordning av tilskuddsordninger innenfor kultur og idrettsområdet, hvor man i 2017 vil etablere en felles søknadsportal.

Tertialrapportering og månedsrapporter benyttes til kritisk gjennomgang med tanke på effektiv bruk av ressursene.

Utviklingsorientert organisasjon

Etter gjennomført medarbeiderundersøkelse vil aktuelle tiltak utarbeides.

12. Areal og transport

Rammeområdet har ansvaret for 1900 km fylkesveger, regional og lokal kollektivtransport inkludert skoleskyss, oppfølging av regionale areal- og transportplaner, koordinering av rettleiding og uttalelser til kommunenes samfunnsarealplaner og løyvebehandling. Området skal også legge til rette for fylkets formelle påvirkningsrolle overfor nasjonale myndigheter om statlig samferdsel.

3,2 millioner skoleskysreiser i året

298 millioner

Hvert år brukes det 298 millioner kroner på kollektivtransport

53 millioner

53 millioner kroner investeres årlig i Bypakke Grenland

Fylkeskommunen investerer 15 millioner kroner i trafikksikkerhetstiltak i Telemark hvert år

12.1 Økonomisk ramme

Utgangspunktet for de økonomiske rammene for området er vedtatt budsjett og økonomiplan for 2016 til 2019. Rammene er korrigert for politiske vedtak gjennom året. Endringer fra vedtatt økonomiplan er tallfestet og vises som økt behov eller innsparing i tabellen nedenfor. Lønnsvekst er om lag 0,4 mill. kr og økt pensjonssats utgjør 1,2 mill. kr for området. Prisvekst er lagt til i økonomiske rammer med om lag 11,5 mill. kr.

Tall i hele tusen

	2016	2017	2018	2019	2020	Vedl.
Ramme basert på vedtatt økonomiplan	504 733	515 242	513 242	511 242	511 242	8
Økt behov	24 200	21 900	11 900	11 900	11 900	9
Innsparing	-14 420	-3 530	-12 400	-13 400	-18 900	9
Opprusting og fornying fylkesveg		10 000	10 000	10 000	10 000	8
Økonomisk ramme	514 513	543 612	522 742	519 742	514 242	8
Fordeling av ramme		2017	2018	2019	2020	
Kollektivtrafikk		270 006	262 536	261 536	256 036	
Veg		248 412	235 212	233 212	233 212	
Andre områder areal og transport		25 194	24 994	24 994	24 994	
Sum budsjett 2017-2020		543 612	522 742	519 742	514 242	

Området har en reduksjon i rammene fra 2016 til 2017 som skyldes vedtatt innsparing i drift og vedlikehold av fylkesveger på 12 mill. kr i fylkestingssak 47/15. Nye økte behov utgjør 21,9 mill. kr og det er funnet inndekning for 3,53 mill. kr. Samlet endring i rammer for området er økning på 18,37 mill. kr i 2017, reduksjon på 0,5 mill. kr i 2018, ytterligere reduksjon på 1 mill. kr i 2019 og ytterligere reduksjon på 5,5 mill. kr i 2020.

I forslag til statsbudsjett for 2017 ble det gitt økt tildeling i rammetilskudd til opprusting og fornying av fylkesvegene. I forslag til budsjett er det lagt inn en økning på 10 mill. kr til dette formålet.

12.1.1 Økte behov og innsparinger

Tall i hele tusen

	2017	2018	2019	2020
Sum økte behov	21 900	11 900	11 900	11 900
Sum innsparinger	- 3 530	- 12 400	-13 400	-18 900
Sum økte behov og innsparinger	18 370	-500	-1 500	-7 000

I 2017 er det netto økning på 18,4 mill. kr. I årene 2018-2020 er det netto innsparing. Nedenfor er først økte behov beskrevet nærmere, deretter innsparingstiltakene som muliggjør omprioriteringer.

12.1.2 Økte behov

Tall i hele tusen

	2017	2018	2019	2020
Mengderegulering vintervedlikehold på fylkesveger	8 000	8 000	8 000	8 000
Økt ramme veg, FT-sak 121/16	6 400			
Periodekort på ekspressbuss	1 600	1 600	1 600	1 600
Kragerø fjordbåtselskap, FT-sak 121/16	1 100			
Tiltak for å redusere svevestøv i Grenland	1 300	1 300	1 300	1 300
Drift av tellepunkter, bil og sykkel	1 000	1 000	1 000	1 000
Lavere innsparing i dekkelegging enn tidligere vedtak	2 000	-	-	-
Passasjerfrakt mellom Notodden stasjon og kollektivterminalen	200	-	-	-
Skilting verdensarv	300	-	-	-
Sum økte behov	21 900	11 900	11 900	11 900

Mengderegulering vintervedlikehold på fylkesvegene

Ny standard for vinterdrift krever økt forebyggende innsats på vegene. Det betyr flere kjørte kilometer, og større mengder sand og salt. Det jobbes med å redusere kostnadsøkningen, men det er så langt vanskelig å tallfeste effekt av tiltak. Denne aktiviteten er bundet opp i pågående kontrakter mellom Statens vegvesen og entreprenør.

Hovedutvalg for samferdsel har oppfordret administrasjonen til å jobbe videre med et pilotprosjekt knyttet til drift- og vedlikeholdskontrakter på fylkesveger. Effektmål som kommer frem av den foreløpige prosjektbestillingen er:

- Tydeligere økonomiske konsekvenser av valgte løsninger
- Etablere en langsiktig plan for kostnadsreduksjon, sammen med sterkere kontroll av anbefalt kvalitet

Økt ramme fylkesveg

Fylkestinget økte rammen til fylkesveg i 2017 med 6,4 mill. kr i forhold til fylkesrådmannens forslag. Økningen innarbeides i leveranseavtalen mellom fylkeskommunen og Statens vegvesen, som legges frem for hovedutvalg for samferdsel i februar 2017.

Periodekort på ekspressbuss

Prisøkningen kommer på grunn av at Telemarksekspressen setter inn flere ruter på strekningen mellom Bø og Skien.

Kragerø fjordbåtselskap

Kragerø Fjordbåtselskap informerte om underdekning på 1,7 mill. kr knyttet til ekstraordinære kostnader ved rapportering for 2. tertial 2016. Selskapet fikk dekket 0,6 mill. kr. Fylkestinget vedtok også å gi engangstilskudd ut over fylkesrådmannens forslag på 1,1 mill. kr for å dekke ekstraordinære kostnader.

Tiltak for å redusere svevestøv i Grenland

Det er satt et nasjonalt mål knyttet til svevestøv. Disse målene angir at det ikke skal være flere enn 30 overskridelser i året. Dersom tiltak knyttet til svevestøvreduksjon ikke gjennomføres vil det være større sannsynlighet for at disse grenseverdiene overskrides i Grenland i 2017. Dersom dette skjer vil Grenland, ved Statens vegvesens vegavdeling i Telemark, få pålegg om å iverksette tiltak. Tiltak på fylkesveger må finansieres av Telemark fylkeskommune.

Drift av tellepunkter

Det er etablert flere tellepunkter for å måle trafikk av både bil og sykkel, spesielt i Grenland. I Bypakke Grenland er det vedtatt mål for utviklingen av kollektiv-, bil- og sykkeltrafikk, og utviklingen mot disse målene skal følges ved å ha gode og kontinuerlige trafikktellinger. Det er derfor etablert 27 tellepunkter for sykkel og 30 tellepunkter for bil i bybåndet der trafikken er størst. Et så stort antall tellepunkter er nødvendig for å få data av god nok kvalitet. Staten legger også dette som en forutsetning i sitt samarbeid med fylkeskommunen gjennom Bypakke Grenland og den statlig belønningsordningen.

Lavere innsparing i dekkelegging enn tidligere vedtak

I vedtatte økonomiske rammer er det planlagt en innsparing på 12 mill. kr i 2017 og ytterligere økt innsparing i 2018 og 2019. Innsparing på dekkelegging foreslås 2 mill. kr lavere enn tidligere vedtatt innsparing. Med dette tiltaket vil de strategisk viktige vegene bli asfaltert hvert 15 år. Da forutsettes det at alle midlene brukes der. Behovet er reasfaltering hvert sjette til sjuende år.

Passasjerfrakt mellom Notodden stasjon og kollektivterminalen

Elektrifisering av strekningen ned til kollektivterminalen blir tidligst ferdig sommeren 2017, og tilbringerruta mellom Notodden stasjon og kollektivterminalen må opprettholdes fram til da. Fjernes denne ruta vil det gi et dårligere tilbud for reisende, færre reisende både på buss og tog, og økt bruk av privatbil.

Skilting verdensarv

Det er behov for 0,3 mill. kr for å fullføre skilting i forbindelse med at Rjukan-Notodden har fått verdensarvstatus. Tiltaket gjør verdensarven mer synlig langs vegene, og gjør det lettere for tilreisende å finne fram. Dersom dette må tas av det ordinære driftsbudsjettet vil det gå på bekostning av det ordinære skiltarbeidet langs fylkesvegene.

12.1.3 Innsparinger

Tall i hele tusen

	2017	2018	2019	2020
Redusere bestillingsoppgaver i driftskontrakter fylkesveger	8 300	8 800	8 800	8 800
Avvikle avganger med få reisende, eller som gir stor innsparing, som ikke er bundet opp i skoleskyss	780	7 420	7 420	7 420
Redusert kostnader til ferjetilbud i Kragerø	-	-	-	5 500
Redusere midler til aksjon skoleveg	-	2 000	2 000	2 000
Effektiviseringstiltak med Telemark Bilruter og Drangedal Bilruter	1 400	1 530	1 530	1 530
Redusere avdelingsbudsjettet	1 500	1 500	1 500	1 500
Ta bort parallellkjøring med ekspressbuss og tog	-	1 450	1 450	1 450
Effektivisere ferjetilbudet i Brevik og Kragerø	-	-	1 000	1 000
Avvikle typiske turist- og reiselivsruter	-	950	950	950
Overføre skyss av funksjonshemmede fra drosje til buss	250	250	250	250
Avslutte avtale om aksept av periodekort på Grenlandsekspressen	-	200	200	200
Sum innsparinger	12 230	24 100	25 100	30 600
Økt kostnad ny busskontrakt i Grenland, økt behov vedtatt tidligere uten konkretisering av innsparingstiltak	8 700	11 700	11 700	11 700
Sum innsparinger ikke vedtatt tidligere	3 530	12 400	13 400	18 900

Innsparinger kollektivområdet 2017

Fylkestinget økte rammen til kollektiv med 8 mill. kr i sak 121/16. De fleste av fylkesrådmannens forslag til innsparingstiltak er derfor utsatt til 2018. Hovedutvalg for samferdsel vil orienteres om hvilke innsparingstiltak som gjennomføres i 2017. Se ellers vedlegg 9.

Redusere bestillingsoppgaver i driftskontrakter

Primært går tiltaket ut på å la være å skifte ut falmede og lite lesbare skilt. Dette reduserer trafiksikkerheten langs vegene. Det vil også redusert grøfterensk og grøfting som vil gjøre vegene dårligere rustet mot ekstremvær og nedbør.

Avvikle avganger med få reisende, eller som gir stor innsparing, som ikke er bundet opp i skoleskyss

Tiltaket går ut på å avvikle ruter med få reisende, redusere bybusstilbudet i Kragerø og på Notodden og tilpasse

ferjetilbud i Porsgrunn og Kragerø etter etterspørselen. Noen av rutene kan erstattes av bestillingsruter. Da reduseres innsparingen for den aktuelle ruten med en tredjedel. Rutebilselskapene må tas med i prosessen på å velge ut hvilke tiltak som skal velges. Konsekvensene blir et dårligere tilbud, færre reisende og økt bruk av privatbil. Kun deler av tiltaket gjennomføres i 2017. Det vises til orienteringssak til hovedutvalg for samferdsel februar 2017.

Reduserte kostnader til ferjetilbud i Kragerø

Innsparingstiltaket er planlagt gjennomført fra 2020. Det kan være ulike tiltak som er aktuelle. Administrasjonen og fergeselskapene jobber sammen for å redusere kostnadene.

Fylkeskommunen har rett til å definere hva slags rutetilbud som skal tilbys innbyggerne i fylket, men har plikt til å sørge for skoleskyss. Dersom rutetilbudet til øysamfunnene skal opprettholdes kan et tiltak være å reforhandle selskapsavtalen med tanke på å øke Kragerø kommunes bidrag til drift av ferjetilbudet.

Alternativt må man redusere rutetilbudet ved for eksempel å redusere med en ferje ti måneder i året. Dette vil være en vesentlig reduksjon i rutetilbudet og vil sannsynligvis føre til oppsigelse av mannskap.

Redusere midler til Aksjon skoleveg

I vedtatt budsjett er rammen til Aksjon skoleveg redusert fra 10 mill. kr til 8 mill. kr fra og med 2018. Aksjon skoleveg er en tilskuddsordning som kommunene i fylket kan søke på til trafiksikkerhetstiltak. Ordninger er godt kjent for kommunene. For 2016 var det i første runde søknader beløpende til 8 mill. kr, og forslaget innebærer tilpasning av budsjettet til forbruk.

Effektiviseringstiltak med Telemark Bilruter og Drangedal Bilruter

Størsteparten av innsparingstiltaket gjennomføres fra 2017. Dette er effektiviseringstiltak på ruter med få reisende. Tiltakene er avtalt sommer og høst 2016, og får helårsvirkning i 2017. Endringene fører til noen forandringer i hvordan skoleskyssen utføres, og et dårligere tilbud for andre reisende med færre avganger og behov for bussbytte. Tiltaket kan føre til færre reisende med buss og økt bruk av privatbil.

Redusere avdelingsbudsjettet

Det er funnet rom for å redusere budsjettet til avdelingen innenfor postene lønn, overtid og konsulenter. Lavere bruk av overtid og konsulenter henger sammen med at faste stillinger nå er besatt.

Ta bort parallellkjøring med ekspressbuss og tog

Fjerne ruter som betjener strekninger der det er et tilbud med ekspressbuss eller tog. Tiltaket fører til et dårligere tilbud, færre antall registrerte reiser og økt bruk av privatbil. Tiltaket er utsatt til 2018.

Et rutetilbud som inngår i innsparingen gjelder Rjukanekspresen som kjører parallelt med Bratsbergbanen. Dersom tilbudet med Rjukanekspresen avvikles mellom Notodden og Porsgrunn, vil det samlet sett gi en nedgang i tallet på reisende. En forventer at en del reisende går over til Bratsbergbanen eller annen buss på strekningen. Noen av de reisende til og fra sykehus i Skien og Porsgrunn kan få dekket drosje, dersom de har utfordringer med bytte av transportmiddel eller de har behov for mer tilrettelegging enn det de andre kollektivtransportmidlene på strekningen tilbyr.

Effektivisere ferjetilbudet i Brevik og Kragerø

Innsparingstiltaket er planlagt gjennomført fra 2019. Legge ned ruter med færrest reisende, og erstatte ruter

kjørt med bilferje med passasjerferje. Dette vil gi et dårligere tilbud for bilreiser og færre antall registrerte reiser. Skoleskyssen blir ivaretatt innenfor lovverket.

Avvikle typiske turist/reiselivsruiter

Tiltaket er utsatt til 2018. Tiltaket innebærer å legge ned Kanalbussen og å avvikle all kjøring mellom Rauland og Rjukan. Dette tilbudet kan erstattes av bestillingsruiter. Da vil innsparingen for denne ruten reduseres til tredjeparten. Begge tiltakene gir et dårligere tilbud til reisende, færre reisende og man fjerner et tilbud som støtter opp under reiselivsnæringa i området.

Kanalbussen er et tilbud for relativt få passasjerer med relativt høy kostnad. Med tilbudet skapes det et mer helhetlig salgsobjekt for Telemarkskanalen hvor turister kan reise tur/retur med båt og buss alle dager.

Overføre skyss av funksjonshemmede fra drosje til buss

Tiltaket fører til reduserte kostnader til skoleskyss, men krever god dialog med og innsats av de videregående skolene. Tiltaket kan gi økt læring og opplevelse av mestring for elevene.

Avslutte avtale om aksept av periodekort på Grenlandsekspressen

På hverdager er det et godt rutetilbud til og fra Siljan med pendellinjen P7. Dersom tiltaket iverksettes vil de reisende få et dårligere tilbud spesielt i helgene, det vil gi færre reisende og økt bruk av privatbil.

Økt kostnad ny busskontrakt i Grenland

Sommeren 2016 var oppstart for ny busskontrakt i Grenland. Kontrakten ga en kostnadsøkning på 18 mill. kr. I tillegg er det avtalt en bonusordning på inntil 6 mill. kr. På grunn av bonusordningen og at kontrakten startes opp midtveis i 2016 kommer full virkning av kontrakten først i 2018. Inndekning for de økte kostnadene er delvis funnet innenfor dagens budsjett. Gjenstående kostnadsøkning som fylkesrådmannen tidligere ikke har funnet inndekning for er nå konkretisert. For 2017 er det anslått en kostnadsøkning på 8,7 mill. kr, og videre er anslaget 11,7 mill. kr pr. år.

12.2 Måleindikatorer

Mål – areal og transport	Måleindikator
0 hardt skadde og drepte i trafikken.	Det skal maksimalt være 19 drepte og hardt skadde i vegtrafikkulykker i Telemark i 2024. Kilde: Tabell 10209, SSB
Attraktive byer og tettsteder	<u>Telemark</u> <ul style="list-style-type: none"> - 70 prosent av nye boliger i perioden 2015 til 2025 er lokalisert innenfor definert senterstruktur. - Det skal være økt tetthet i alle kommunesenter i fylket målt i folketall og arbeidsplasser i perioden 2014 til 2025. <u>Grenland</u> <ul style="list-style-type: none"> - Minimum 80 prosent av nye boliger innenfor bybåndet. Kilde: GIS-analyse i samarbeid med kommunene.

Mål – areal og transport	Måleindikator
Lettere å reise miljøvennlig	<p><u>Grenland</u> Andelen personreiser med andre transportmidler enn bil skal øke til minst 35 prosent innen 2018. Fordeling:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kollektivtransport 8 prosent • Sykkel 8 prosent • Gange 19 prosent <p>Kilde: reisevaneundersøkelser.</p> <p>100 prosent av holdeplasser langs metrolinjene, samt de holdeplassene med flere enn 3 000 påstigende pr. år langs pendellinjene skal utbedres og være universelt utformet.</p> <p>Kilde: Statens vegvesen</p> <p><u>Telemark</u> Andelen personreiser med gange og sykkel skal øke til 35 prosent i 2025.</p> <p>Kilde: reisevaneundersøkelser</p>
God framkommelighet for alle trafikantar	<p>Strategisk viktige fylkesveger skal ha minimum middels standard mht. spordybde og minimum dårlig standard for jevnhet i 2018⁷.</p> <p>Ingen viktige fylkesveger skal ha redusert standard for spordybde og jevnhet.</p> <p>Kilde: Nasjonal vegdatabank</p> <p><u>Grenland</u> Bussene skal være maksimalt tre minutter forsinket. Kilde: bussenes sanntidssystem</p> <p>Næringstrafikkens gjennomsnittshastighet i rushtid skal øke minst 10 prosent.</p>
Effektivisering og bedre ressursbruk	<p>Rapportere økonomisk resultat. Rapportere på effekter av digitaliseringstiltak.</p>
En utviklingsorientert organisasjon	<p>Mestringsorientert ledelse – anbefalt verdi mellom 4 og 4,5. Mestringsklima – anbefalt verdi mellom 4 og 4,5. Fleksibilitetsvilje – anbefalt verdi mellom 4 og 4,5.</p>

⁷ Indikator for dekkestandard vil, slik det er påpekt i årsrapporten for 2015, vurderes på nytt i løpet av 2016.

12.3 Prioriterte satsingsområder og tiltak

Et viktig grep i Regional plan for samordna areal og transport er å samordne virkemiddelbruken innenfor hele areal- og transportområdet, og med det øke måloppnåelsen. Satsingsområdene er derfor felles for alle fagområda innenfor areal og transport.

Satse på hovedferdselsårer - for større mobilitet for arbeidsreisende og næringstransport

- Definere soneinndeling for kollektivtrafikken i Telemark. Gjennomføres i 2017.
- Lage en plan for trafikksikkerhetstiltak etter inspeksjoner langs hovedferdselsårer for 2017-2020. Gjennomføres i 2017.
- Følge opp Nasjonal transportplan 2018-2029 og særlige prosesser knyttet til E134, E18, R36 og jernbane. Gjennomføres i 2017.

Trygging av skoleveger - for bedre folkehelse og trivsel

- Videreføre arbeidet med «Trafikksikker kommune». Gjennomføres i 2017.
- Sikre skoleveger gjennom «Aksjon skolevegordninga». Gjennomføres i 2017.
- Gjennomføre strakstiltak for å trygge holdeplasser for skolebarn. Gjennomføres i 2017.

Styrke kollektivknutepunkt - for et mer brukervennlig og effektivt kollektivtilbud

- Gjennomføre andre del av helhetlig konseptvurdering av kollektivtrafikken i Grenland, som må sees i sammenheng med en Byutredning for Grenland. Settes i gang i 2017.
- Samarbeide med andre offentlige aktører om viktige kollektivknutepunkt i fylket, både utvikling av eksisterende og etablering av nye. Gjennomføres i 2017.

Effektivisere transportsystemet - for mer miljøvennlig transport, god forvaltning og god framkommelighet

- Digitalisere søknadsprosess for skoleskyss med drosje. Startet opp i 2016 og fortsetter i 2017.
- Innføre løsning for mobilbillett og reiseplanlegger på kollektivreiser. Startet opp i 2016 og avsluttes i 2017.
- Gjennomføre pilotprosjekt for nye driftskontrakter. Gjennomføres i 2017, men forutsetter politisk vedtak i fylkestinget desember 2016.
- Påvirke slik at Bratsbergbanen blir elektrifisert fram til kollektivterminalen på Notodden. Gjennomføres i 2017.
- Vurdere miljøgevinst og kostnader ved overgang til ferger med miljøvennlig drivstoff.

Styrke byer og tettsteder - for trivsel, miljø og utvikling

- Følge opp kommunene med prosjektarbeid, dialog, nettverk og seminarer for bærekraftig og attraktiv sted- og byutvikling. Gjennomføres i 2017.
- Videreutvikle «Sentrumsnære turveger med universell utforming i Telemark» i samarbeid med Fylkesmannen, Vegvesenet og Fylkeskommunalt råd for personer med nedsett funksjonsevne. Gjennomføres i 2017.

Bystrategi Grenland

Fylkeskommunen har en koordinerende rolle i bystrategisamarbeidet. Innenfor dette området ligger sekretariatsfunksjon for politisk styringsgruppe og administrativ koordineringsgruppe, oppfølging av Regional plan for samordna areal og transport i Grenland, det strategiske arbeidet knyttet til Bypakke Grenland og forberedende arbeid for en bymiljøavtale, byutviklingsavtale og eventuelt forlenget belønningsavtale. Alle

tiltakene gjennomføres i tett samarbeid med kommunene, Statens vegvesen og Jernbaneverket. Koordinering av gjennomføringen av drift- og investeringsprosjekt og informasjon/holdningsskapende arbeid er lagt til et eget prosjektkontor.

- Forhandle belønningsavtale med staten for perioden 2017 til 2020 som sikrer tilskudd til kollektivtransport i Grenland. Gjennomføres i 2017.
- Delta i arbeidet med en Byutredning for Grenland. Starter i 2017.
- Forhandle bymiljø- og byutviklingsavtaler med staten som sikrer langsiktig tilskudd til kollektivtransport og investeringer i kollektiv- og gang- og sykkelvegtiltak, og som inneholder gjensidige forpliktelser med staten når det gjelder arealutvikling og satsing på sentrum. Gjennomføres 2017-2018.
- Utvikle måle- og rapporteringssystem for oppfølging av framtidige avtaler med staten. Startet opp i 2016, og fortsetter i 2017.
- Planlegge fase 2 av Bypakke Grenland sammen med de andre partene i bystrategisamarbeidet. Gjennomføres 2017-2020.
- Lage en strategi for næringsareal. Gjennomføres i 2017.
- Lage en tiltaksplan for innfartsparkering i Grenland. Starter opp i 2017 forutsatt politisk vedtak vinter 2016/2017.
- Lage en strategi for bruk av «Intelligente transportsystemer» (ITS). Starter opp i 2017.
- Revidere plan for hovedvegnett for sykkel i Grenland, som sees i sammenheng med mulighetsstudie for sykkелеkspressveg på Rv 36. Gjennomføres 2017-2020.
- Gjennomføre pilotprosjekt for fortetting av næringsareal 2017-2020.
- Lage regionale kriterier for fortetting av næringsarealer og boligområder.

Utarbeide regional plan for kystsonen

- I regional planstrategi ble det vedtatt igangsetting av arbeid med en regional plan for kystsonen.
- Utarbeide regional plan for kystsonen.

Effektivisering og bedre ressursbruk

- Videreføre prosjektet med å digitalisere søknadsprosess for skoleskyss med drosje

I 3. Tabellvedlegg

1. Budsjettskjema 1A – Drift (tabell 1)
2. Budsjettskjema 1B – Drift (tabell 2)
3. Økonomisk oversikt – Drift
4. Budsjettskjema 2A – Investering (tabell 1)
5. Budsjettskjema 2B – Investering (tabell 2)
6. Økonomisk oversikt – Investering
7. Investering fylkesveger – prosjektoversikt
8. Oversikt over økonomiske rammer - Drift
9. Oversikt netto innsparing – Drift
10. Fondsoversikt
11. Forklaring på begrep brukt i dokumentet

Budsjettskjema 1A - Drift (tabell 1)

Tall i hele tusen

	Regnskap 2015	Justert budsjett 2016	Budsjett 2017	Budsjett 2018	Budsjett 2019	Budsjett 2020
Skatt på inntekt og formue	-861 016	-894 933	-922 670	-917 240	-914 660	-912 500
Ordinært rammetilskudd	-1 151 321	-1 143 309	-1 180 930	-1 169 060	-1 167 840	-1 166 300
Andre generelle statstilskudd *)	-10 669	-7 819	-8 753	-10 631	-11 418	-11 028
Sum frie disponible inntekter	-2 023 005	-2 046 061	-2 112 353	-2 096 931	-2 093 918	-2 089 828
Rente- gebyrinntekter og utbytte	-11 159	-10 000	-9 000	-9 000	-8 000	-8 000
Renteutgifter, provisjon og andre finansutgifter	45 300	46 651	53 200	58 260	61 560	61 270
Avdrag på lån/bruk av lån	72 729	68 810	60 300	77 500	84 900	82 000
Netto finansinnt./utg.	106 870	105 461	104 500	126 760	138 460	135 270
Til dekning av tidligere års regnsk.m. merforbruk						
Ubundne avsetninger/bruk av avsetn.	7 840	62 667	29 963	33 363	33 450	14 200
Bruk av tidligere regnks.m. mindreforbruk		-39 954				
Bruk av ubundne avsetninger						
Bruk av bundne avsetninger						
Netto avsetninger	7 840	22 713	29 963	33 363	33 450	14 200
Overført til investeringsbudsjettet	53 000	55 000	42 500	66 000	56 000	83 000
Til fordeling drift	-1 855 294	-1 862 887	-1 935 390	-1 870 808	-1 866 008	-1 857 358
Sum fordelt til drift (skjema 1B)	1 815 340	1 862 887	1 935 390	1 870 808	1 866 008	1 857 358
Mer (+)/ mindre(-)forbruk	-39 954	-	-	-	-	-

*) Rentekompensasjon for veg og skole inngår i andre generelle statstilskudd.

Budsjettskjema 1B - drift (tabell 2)

Tall i hele tusen

	Justert budsjett 2016	Budsjett 2017	Budsjett 2018	Budsjett 2019	Budsjett 2020
Styring, adm. og fellesjenester	155 541	183 218	177 848	176 668	174 488
Videregående opplæring	982 767	987 946	978 095	957 695	965 695
Tannhelse	70 391	74 806	73 186	72 556	71 936
Regional utvikling:					
Regional utvikling		47 223	33 473	33 383	32 433
Kultur		54 444	53 444	53 444	53 444
Sum	89 652	101 667	86 917	86 827	85 877
Areal og transport	514 433	543 612	522 742	519 742	514 242
Pensjon og lønssavsetning	50 103	44 141	32 020	52 520	45 120
Sum til fordeling drift	1 862 887	1 935 390	1 870 808	1 866 008	1 857 358

Økonomisk oversikt - drift

	Tall i hele tusen					
	Regnskap 2015	Justert budsjett 2016	Budsjett 2017	Budsjett 2018	Budsjett 2019	Budsjett 2020
Driftsinntekter						
Brukerbetalinger	48 424	59 319	478	1 698	2 328	2 948
Andre salgs- og leieinntekter	30 109	26 821	99 542	103 142	103 142	103 142
Overføringer med krav til motytelse	208 149	169 203	166 040	166 040	166 040	166 040
Rammetilskudd	1 151 321	1 143 309	1 180 930	1 169 060	1 167 840	1 166 300
Andre statlige overføringer	243 937	211 314	191 200	193 078	193 865	193 475
Andre overføringer	12 711	4 508	-	-	-	-
Skatt på inntekt og formue	861 016	894 933	922 670	917 240	914 660	912 500
Eiendomsskatt	-	-	-	-	-	-
Andre direkte og indirekte skatter	-	-	-	-	-	-
Sum driftsinntekter	2 555 667	2 509 406	2 560 860	2 550 258	2 547 875	2 544 405
Driftsutgifter						
Lønnsutgifter	825 578	800 300	826 881	833 029	831 759	838 059
Sosiale utgifter	225 593	246 555	248 841	251 732	252 760	257 760
Kjøp av varer og tj som inngår i tj.produksjon	659 457	816 765	913 369	877 768	854 368	847 438
Kjøp av tjenester som erstatter tj.produksjon	291 035	150 261	142 669	142 669	142 669	142 669
Overføringer	367 848	301 651	277 574	272 474	272 474	272 474
Avskrivninger	95 934	114 845	105 489	111 699	116 949	121 399
Fordelte utgifter	-13 614	-22 713	-34 650	-34 650	-34 650	-34 650
Sum driftsutgifter	2 451 832	2 407 663	2 480 173	2 454 721	2 436 329	2 445 149
Brutto driftsresultat	103 835	101 743	80 687	95 536	111 545	99 255

	Regnskap 2015	Budsjett 2016 inkl endringer	Budsjett 2017	Budsjett 2018	Budsjett 2019	Budsjett 2020
Finansinntekter						
Renteinntekter og utbytte	21 617	12 401	11 400	11 400	10 400	10 400
Gevinst på finansielle instrumenter (omløpsmidler)	-	-	-	-	-	-
Mottatte avdrag på utlån	-	-	-	-	-	-
Sum eksterne finansinntekter	21 617	12 401	11 400	11 400	10 400	10 400
Finansutgifter						
Renteutgifter og låneomkostninger	45 195	46 737	53 251	58 311	61 611	61 321
Tap på finansielle instrumenter (omløpsmidler)	-	-	-	-	-	-
Avdrag på lån	73 016	69 087	60 613	77 813	85 213	82 313
Utlån	-	-	-	-	-	-
Sum eksterne finansutgifter	118 211	115 824	113 865	136 125	146 825	143 635
Resultat eksterne finansransaksjoner	-96 594	-103 423	-102 465	-124 725	-136 425	-133 235
Motpost avskrivninger	95 934	113 653	105 489	111 699	116 949	121 399
Netto driftsresultat	103 176	111 973	83 712	82 511	92 070	87 420
Interne finansransaksjoner						
Bruk av tidligere års regnsk.m. mindreforbruk	-	39 954	-	-	-	-
Bruk av disposisjonsfond	16 184	17 500	11 550	19 823	719	7 664
Bruk av bundne fond	70 443	3 386	2 116	2 116	2 116	2 116
Sum bruk av avsetninger	86 627	60 841	13 666	21 939	2 835	9 780
Overført til investeringsregnskapet	56 799	59 251	45 300	66 000	56 000	83 000
Dekning av tidligere års regnsk.m. merforbruk	-	-	-	-	-	-
Avsatt til disposisjonsfond	71 975	113 553	52 078	38 450	38 905	14 200
Avsatt til bundne fond	21 075	10	-	-	-	-
Sum avsetninger	149 849	172 814	97 378	104 450	94 905	97 200
Regnskapsmessig mer/mindreforbruk	39 954	-	-	-	-	-

Budsjettskjema 2B - Investering (tabell 2)

Tall i hele tusen

Investeringstiltak	Budsjett 2017	Budsjett 2018	Budsjett 2019	Budsjett 2020
Større utstyr skoler	3 000	3 000	3 000	3 000
Totalt utstyr skole	3 000	3 000	3 000	3 000
Tannhelse - oppgradering utstyr	4 000	2 000	2 000	2 000
Totalt utstyr tannhelse	4 000	2 000	2 000	2 000
IT-investering felles	6 800	4 000	4 000	4 000
Totalt IT	6 800	4 000	4 000	4 000
Bypakke Grenland	352 290	89 100	53 000	53 000
Større prosjekt, utbedring, etterslep	9 100	27 700	15 375	138 900
Gang- og sykkelveger	26 300	13 250	3 000	
Trafikksikkerhetstiltak	12 000	14 000	14 000	14 000
Miljø- og servicetiltak	1 000	-	-	-
Kollektivtiltak og universell utforming	4 000	-	-	-
Grunnerverv og planlegging	6 000	6 000	5 000	5 000
Infrastruktur regional utvikling	20 600	-	-	-
Tunneloppgradering ny forskrift	8 000	-	-	-
Totalt veg	439 290	150 050	90 375	210 900
Kollektivtransport - drift	3 600	-	-	-
Totalt kollektivtransport	3 600	-	-	-
Ombygging/ nybygg				
Skien vgs., Klosterøya	337 900	123 405	-	-
Hjalmar Johansen vgs.	28 870	-	-	-
Skogmo vgs.	30 584	-	-	-
Oppgradering brann og tekn.anlegg	16 938	11 000	11 000	11 000
Universell utforming	5 600	2 000	2 000	2 000
Porsgrunn vgs, oppgr/funksjonstilpasning	2 000	-	-	-
Endring skoletilbud, ombygging	600	-	-	-
Bamble vgs. Samlokalisering	15 000	35 000	-	-
Energitiltak	18 500	-	-	-
Arealreducerende tiltak skoler	-	-	2 000	3 000
Totalt Bygg	455 992	171 405	15 000	16 000
Investering anleggsmidler	912 682	330 455	114 375	235 900
Egenkapitalinnskudd KLP	2 900	2 900	2 900	2 900
Ubundet investeringsfond avsetning	-	-	29 499	-
Sum investeringsprogram	915 582	333 355	146 774	238 800

Investeringsbudsjett i brutto investeringsutgifter.

Økonomisk oversikt - investering

Tall i hele tusen

	Regnskap 2015	Justert budsjett 2016	Budsjett 2017	Budsjett 2018	Budsjett 2019	Budsjett 2020
Inntekter						
Salg av driftsmidler og fast eiendom	1 001	2 879	-	48 500	68 000	-
Andre salgsinntekter	-	-	-	-	-	-
Overføringer med krav til motytelse	900	183 538	45 000	-	-	-
Kompensasjon for merverdiavgift	33 799	130 117	166 316	60 460	19 874	40 142
Statlige overføringer	13 027	6 488	291 148	36 100	-	-
Andre overføringer	-	-	-	-	-	-
Renteinntekter og utbytte	-	-	-	-	-	-
Sum inntekter	48 726	323 022	502 464	145 060	87 874	40 142
Utgifter						
Lønnsutgifter	162	3 100	1 850	1 200	-	-
Sosiale utgifter	32	-	-	-	-	-
Kjøp av varer og tj som inngår i tj.produsksjon	170 428	627 862	744 017	268 296	94 001	195 258
Kjøp av tjenester som erstatter tj.produsksjon	-	-	-	-	-	-
Overføringer	33 799	119 583	166 316	60 460	19 874	40 142
Renteutgifter og omkostninger	-	-	-	-	-	-
Fordeelte utgifter	-	-	-	-	-	-
Sum utgifter	204 420	750 545	912 182	329 955	113 875	235 400
Finansransaksjoner						
Avdrag på lån	-	-	-	-	-	-
Utlån	15 000	-	500	500	500	500
Kjøp av aksjer og andeler	2 455	3 020	2 900	2 900	2 900	2 900
Dekning av tidligere års udekket	-	-	-	-	-	-
Avsatt til ubundne investeringsfond	-	545	-	-	29 499	-
Avsatt til bundne investeringsfond	523	409	-	-	-	-
Sum finansieringstransaksjoner	17 977	3 975	3 400	3 400	32 899	3 400
Finansieringsbehov	173 671	431 498	413 119	188 296	58 900	198 658

Investeringsbudsjett fylkesveger 2017 - 2020

Tall i hele tusen

Prosjektnavn	2017	2018	2019	2020
Fv38 Vrådal sentr.-Straumsnes	10 900	-	-	-
Fv602 Setremoen-Midtskogen	15 400	-	-	-
Fv Lønnevegen - Tangen	-	13 250	-	-
Fv 355 GS refusjon til Fyresdal kommune	-	-	3 000	-
Gang- og sykkelveger	26 300	13 250	3 000	-
Grunnerverv utenom Bypakke *	2 000	2 000	1 500	1 500
Planlegging utenom Bypakke *	4 000	4 000	3 500	3 500
Grunnerverv og planlegging	6 000	6 000	5 000	5 000
Fv Stavsro ved Gaustadtoppen	4 000	-	-	-
Fv359 Stasjonsvegen i Bø	16 600	-	-	-
Infrastruktur regional utvikling	20 600	-	-	-
Kollektivknutepunkt	2 000	-	-	-
Oppgr.holdepl.utenom Bypakke	2 000	-	-	-
Kollektivtiltak og universell utforming	4 000	-	-	-
Støytiltak, vannforvaltning mm *	1 000	-	-	-
Miljø- og servicetiltak	1 000	-	-	-
Bruer, tiltak aksellast *	1 000	3 000	4 000	4 000
Dyrland bru	2 500	16 800	-	-
Refusjon Fv34 Mjølner-Kleppveien, Porsgrunn	500	500	500	500
Fv359 Kaste Stoadalen	5 100	7 400	10 875	134 400
Større prosjekt, utbedring, etterslep	9 100	27 700	15 375	138 900
Sikring krysningsted. utenom Bypakke *	1 000	3 000	3 000	3 000
Tiltak utf.ulykker utenom Bypakke *	5 000	5 000	5 000	4 000
TS inspeksjoner utenom Bypakke *	6 000	6 000	6 000	7 000
Trafikksikkerhetstiltak	12 000	14 000	14 000	14 000
Tunneloppgradering ny forskrift	8 000	-	-	-
Sum investeringsprogram fylkesveg	87 000	60 950	37 375	157 900

* Rullerende prosjekt får tildeling hvert år. I oversikten er prosjektramme lik årbusjett for fire år i ATP-perioden 2015-18. Gjenstående av kostnadsramme er mer-/mindreforbruk som videreføres året etter.

Investeringsbudsjett Bypakke Grenland fase 1 2017-2020

Tall i hele tusen

Prosjektnavn	2017	2018	2019	2020
Prosjektkontor Bypakke fase 1	3 900	3 900	3 900	3 900
Bypakke fase 2 planleggingsmidler	2 000	-	-	-
Fv 32 Gimlevegen-Augestadvegen	267 000	50 000	-	-
Trafikksikkerhetstiltak	10 900	-	-	-
Fv 32 Menstadbrua Øst	4 000	-	-	-
Fv 44 Mælagata-Aalsgate-Gjerpensgate	27 000	33 200	-	-
Fv 49 Klyveveien (Kongerødveien - Hulkaveien)	150	-	-	-
Fv 32 Borgestad sentrum	7 000	-	-	-
Fv 30 Nystrandveien	12 700	-	-	-
Fv 32 gangveg Lilleelva	5 540	-	-	-
Fv 32 Hovenga rundkjøring	7 400	-	-	-
Fv 32 Bølevegen	1 000	2 000	-	-
Fv 32 Hammerkrysset - Hovenga	3 700	-	-	-
Ufordelt ramme Bypakke fase 1	-	-	49 100	49 100
Sum investeringsprogram Bypakke fase 1	352 290	89 100	53 000	53 000

Prosjekter i 2017 er vist med brutto utgifter. I 2018 er kun enkelte prosjekt vist med brutto utgift. I 2019 og 2020 vises årsbudsjett netto investeringsutgift for Bypakke Grenland.

Oversikt økonomiske rammer - Drift

Tall i hele tusen

Rammeområde: Politisk styring og ledelse				
	2017	2018	2019	2020
Vedtatt i budsjett- og økonomiplan 2016-2019				
Fjorårets budsjetttramme	27 111	27 151	26 151	26 651
Endring i valgtgifter	500	-500	500	-500
Endring i tidligere vedtatt innsparing	-460	-500	-	-
Sum ramme som følge av tidligere økonomiplan	27 151	26 151	26 651	26 151
Tekniske og vedtatte endringer				
1. tertial - FT-sak 30/16	358	358	358	358
Endret KLP og SPK sats fom 2017	865	865	865	865
Lønnsøkning 2016	284	284	284	284
Prisvekst 2017	211	211	211	211
Sum vedtatt budsjett	28 869	27 869	28 369	27 869
Rammeområde: Administrasjon og fellestjenester				
	2017	2018	2019	2020
Vedtatt i budsjett- og økonomiplan 2016-2019				
Fjorårets budsjetttramme	131 943	127 403	124 403	124 403
Endring i tidligere vedtatt innsparing	-4 540	-3 000	-	-
Sum ramme som følge av tidligere økonomiplan	127 403	124 403	124 403	124 403
Tekniske og vedtatte endringer				
1. tertial - FT-sak 30/16	-5 538	-5 538	-5 538	-5 538
2. tertial, prosjekt Innsyn fra vgo	284	284	284	284
Husleie mulitfunksjonshemmende, Skogmo vgs	1 000	-	-	-
Internhusleie fra vgo	24 430	24 430	24 430	24 430
Endret KLP og SPK sats fom 2017	4 582	4 582	4 582	4 582
Lønnsøkning 2016	1 725	1 725	1 725	1 725
Prisvekst 2017	1 493	1 493	1 493	1 493
Sum inklusiv tekniske og vedtatte endringer	155 379	151 379	151 379	151 379
Netto økte behov og innsparinger 2017-2020				
Økt behov	4 220	7 070	7 570	7 570
Innsparinger	-5 250	-8 470	-10 650	-12 330
Sum vedtatt budsjett	154 349	149 979	148 299	146 619

Tall i hele tusen

Rammeområde: Videregående opplæring				
	2017	2018	2019	2020
Vedtatt i budsjett- og økonomiplan 2016-2019				
Fjorårets budsjetttramme	966 628	959 189	949 887	926 087
Endring energiøk. og arealreduksjon FT 34/14	-2 109	-842	-	-
Endring i innsparing budsjett 2016-2019	-2 330	-5 460	-23 800	-
Endring i innsparing fra budsjett 2015-18 i 2017	-3 000	-3 000	-	-
Sum ramme som følge av tidligere økonomiplan	959 189	949 887	926 087	926 087
Tekniske og vedtatte endringer				
FT 30/16: 1. tertial	1 958	1 958	1 958	1 958
FU 29/16: Internhusleie	-24 430	-24 430	-24 430	-24 430
FT 50/16: Delfinansiering av mobbeombud	-172	-172	-172	-172
FU 91/16: 2. tertial	-284	-284	-284	-284
Reversert energiøkonomisering og arealreduksjon	2 109	2 951	2 951	2 951
Endret KLP og SPK sats fom 2017	1 511	1 511	1 511	1 511
Lønnsøkning 2016	16 529	16 529	16 529	16 529
Prisvekst 2017	6 275	6 275	6 275	6 275
Sum inklusiv tekniske og vedtatte endringer	962 685	954 225	930 425	930 425
Netto økt behov og innsparing 2017-2020				
Økt behov	34 040	32 150	33 550	41 050
Innsparinger	-15 000	-16 000	-14 000	-13 500
Utvidet rett til vgo for innvandrere	1 000	2 500	2 500	2 500
Endring ramme Fagskolen	5 220	5 220	5 220	5 220
Sum vedtatt budsjett	987 945	978 095	957 695	965 695

Rammeområde: Tannhelsetjenesten				
	2017	2018	2019	2020
Vedtatt i budsjett- og økonomiplan 2016-2019				
Fjorårets budsjetttramme	67 738	67 638	66 638	66 638
Endring i tidligere vedtatt innsparing	-1 000	-1 000	-	-
Endring i innsparing fra budsjett 2016-19	900	-	-	-
Sum ramme som følge av tidligere økonomiplan	67 638	66 638	66 638	66 638
Tekniske og vedtatte endringer				
1. tertial - FT-sak 30/16	1 167	1 167	1 167	1 167
Endret KLP og SPK sats fom 2017	5 206	5 206	5 206	5 206
Lønnsøkning 2016	1 773	1 773	1 773	1 773
Prisvekst 2017	-348	-348	-348	-348
Sum inklusiv tekniske og vedtatte endringer	75 436	74 436	74 436	74 436
Netto økte behov og innsparinger 2017-2020				
Innsparinger	-630	-1 250	-1 880	-2 500
Sum vedtatt budsjett	74 806	73 186	72 556	71 936

Tall i hele tusen

Rammeområde: Regional utvikling				
	2017	2018	2019	2020
Vedtatt i budsjett- og økonomiplan 2016-2019				
Fjorårets budsjetttramme	83 568	83 793	81 293	81 293
FT 68/12 Rådgiver idrett, endring	-375	-	-	-
Endring regiongeologen fra budsjett 2015-2018	-400	-	-	-
Endring innsparing fra budsjett 2015-2018	-	-2 500	-	-
Endring fra budsjettet 2016-2019	1 000	-	-	-
Sum ramme som følge av tidligere økonomiplan	83 793	81 293	81 293	81 293
Tekniske og vedtatte endringer				
FT 30/16: 1. tertial: Lønn avd. leder og annonse	1 198	1 198	1 198	1 198
Endret KLP og SPK sats fom 2017	2 279	2 279	2 279	2 279
Lønnsøkning 2016	874	874	874	874
Prisvekst 2017	1 123	1 123	1 123	1 123
Sum inklusiv tekniske og vedtatte endringer	89 267	86 767	86 767	86 767
Netto økte behov og innsparing 2017-2020				
Økt behov	17 060	4 950	4 860	3 910
Innsparinger	-4 660	-4 800	-4 800	-4 800
Sum vedtatt budsjett	101 667	86 917	86 827	85 877

Rammeområde: Areal og transport				
	2017	2018	2019	2020
Vedtatt i budsjett- og økonomiplan 2016-2019				
Fjorårets budsjetttramme	513 015	501 015	499 015	497 015
Innsparing utsatt fra budsjett 2015-18	-	-10 000	-	-
Endring i innsparing fra budsjett 2016-19	-12 000	8 000	-2 000	-
Sum ramme som følge av tidligere økonomiplan	501 015	499 015	497 015	497 015
Tekniske og vedtatte endringer				
1. tertial - FT-sak 30/16	1 120	1 120	1 120	1 120
Endret KLP og SPK sats fom 2017	1 178	1 178	1 178	1 178
Lønnsøkning 2016	386	386	386	386
Prisvekst 2017	11 543	11 543	11 543	11 543
Sum inklusiv tekniske og vedtatte endringer	515 242	513 242	511 242	511 242
Netto økte behov og innsparinger 2017-2020				
Økte behov	21 900	11 900	11 900	11 900
Innsparinger	-3 530	-12 400	-13 400	-18 900
Opprusting og fornying av fylkesveger	10 000	10 000	10 000	10 000
Sum vedtatt budsjett	543 612	522 742	519 742	514 242

Økte behov og innsparinger - drift

	Tall i hele tusen			
Økte behov og innsparing	2017	2018	2019	2020
Administrasjon og fellestjenester				
Økte behov				
Reversert innsparing elev-pc m.m	1 500	3 100	3 600	3 600
Seks nye lærlinger	1 120	1 120	1 120	1 120
Øke til 40 lærlinger i året	1 250	2 500	2 500	2 500
Stilling 50% arkiv - VKT skoleskyss	350	350	350	350
Økte behov totalt	4 220	7 070	7 570	7 570
Innsparinger				
Nedbemanning stabsavdeling	-1 600	-3 030	-3 800	-5 000
Ta ut mer effektiviseringspotensiale i administrasjon	-	-1 000	-2 000	-2 000
Redusert drift	-900	-1 400	-1 400	-1 400
Annonsering	-1 150	-1 150	-1 150	-1 150
Omstillingsmidler	-620	-300	-600	-1 080
Overføre refusjon sykepenger til felles	-	-600	-600	-600
Mobiltelefoner - omlegging	-500	-500	-500	-500
Reduserte videre-/etterutdanning	-350	-350	-350	-350
HMS og velferdstiltak	-130	-140	-250	-250
Innsparinger totalt	-5 250	-8 470	-10 650	-12 330
Administrasjon og fellestjenester totalt	-1 030	-1 400	-3 080	-4 760

Økte behov og innsparing	2017	2018	2019	2020
2 Videregående opplæring				
Økte behov				
Elevretta økning til pedagogisk drift og tiltak	6 000	6 000	7 000	14 500
Lærlingetilskudd	11 800	11 800	11 800	11 800
VG3 i skole	10 000	10 000	10 000	10 000
Skoletilbudet sak 47/15	1 290	2 000	2 000	2 000
OT-tiltak	1 000	1 000	1 000	1 000
Til hovedutvalgets disposisjon	1 500			
Voksenopplæring	-	400	800	800
Oppdragsundervisning	500	500	500	500
Lisenser	300	300	300	300
Yrkeskonkurranser	150	150	150	150
Gjestelæringer	500	-	-	-
Prøvenemnder	1 000	-	-	-
Økte behov totalt	34 040	32 150	33 550	41 050
Innsparinger				
Elevtallsnedgang	-5 000	-5 000	-5 000	-5 000
Kompetanseheving	-3 000	-3 000	-2 000	-2 000
Nedbemannning avd. vgo	-1 000	-2 000	-2 000	-2 000
Effektivisere drift innen fagopplæring	-500	-1 000	-1 500	-1 500
Utviklingsmidler	-3 500	-3 000	-1 500	-1 000
Gjestelever	-800	-800	-800	-800
Sommer- og høstskole	-200	-200	-200	-200
Privatisteksamen	-600	-600	-600	-600
Ekstern husleie	-200	-200	-200	-200
Parkdrift Nome vgs	-200	-200	-200	-200
Innsparinger totalt	-15 000	-16 000	-14 000	-13 500
Videregående opplæring totalt	19 040	16 150	19 550	27 550
3 Tannhelse				
Innsparinger				
Tannpleier økt ansvar, tannlege økt inntjening	-130	-750	-1 380	-2 000
Reduserte kostnader til kurs og samlinger	-500	-500	-500	-500
Innsparinger totalt	-630	-1 250	-1 880	-2 500
Tannhelse totalt	-630	-1 250	-1 880	-2 500

Økte behov og innsparing	2017	2018	2019	2020
4 Regional utvikling				
Økte behov				
Verdensarvsenter	1 000	1 000	1 000	1 000
Kulturarv	900	900	900	900
Porselensmuseet	550	550	550	550
Regiongeologen	500	500	500	500
Tiltak strategi for idrett, friluftsliv og fysisk aktivitet	680	220	220	220
Samarbeidende kraftfylker	190	190	190	190
Regional plan for Hardangervidda	150	150	150	150
Prosjekt "Liv og røre"	200	200	200	-
Regionale planer	490	90	-	-
Til disp. for hovedutvalget	6 000	-	-	-
Flytte hovedkontor Telemarkskanalen til Ulefoss	150	150	150	150
Økte partnerskapsavtaler	250	250	250	250
Prøveprosjekt regionalkontor Olympiatoppen	500	750	750	-
Frivillighetsmeldingen	500	-	-	-
Ekstra tilskudd Telemarkskanalen	5 000	-	-	-
Økte behov totalt	17 060	4 950	4 860	3 910
Innsparinger				
Avvikle fotavtrykk og noen priser	-640	-640	-640	-640
Sparte lønnsmidler team kulturarv	-750	-750	-750	-750
Prosjektmidler internasjonalt	-490	-500	-500	-500
Sparte lønnskostnader team næring	-470	-470	-470	-470
Reduksjon i driftsutgifter	-570	-950	-950	-950
Si opp kontingenter	-250	-250	-250	-250
Innsparing bibliotek	-240	-240	-240	-240
Omdisponering av tiltaksmidler klimaplan	-1 000	-	-	-
Refusjonsinntekt	-250	-	-	-
Budsjett til klimaplanen overføres til "klimaplanfond"		-1 000	-1 000	-1 000
Innsparinger totalt	-4 660	-4 800	-4 800	-4 800
4 Regional utvikling totalt	12 400	150	60	-890

Økte behov og innsparing	2017	2018	2019	2020
5 Areal og transport				
Økte behov				
Mengderegulering vintervedlikehold FV	8 000	8 000	8 000	8 000
Økt ramme veg jf FT-sak 121/16	6 400			
Periodekort på ekspressbuss	1 600	1 600	1 600	1 600
Kragerø fjerbåtselskap jf FT-sak 121/16	1 100			
Tiltak for å redusere svevestøv i Grenland	1 300	1 300	1 300	1 300
Drift av tellepunkter, bil og sykkel	1 000	1 000	1 000	1 000
Fortsette passasjerfrakt Notodden st./kollektivterminal	200	-	-	-
Lavere innsparing i dekkelegging enn tidligere vedtak	2 000	-	-	-
Verdensarv, skilt	300	-	-	-
Økte behov totalt	21 900	11 900	11 900	11 900
Innsparinger				
Redusert bestillingsoppdriftskontrakter	-8 300	-8 800	-8 800	-8 800
Effektiviseringsiltak, Telemark og Drangedal Bilruter	-1 400	-1 530	-1 530	-1 530
Ta bort parallellkjøring med ekspressbuss og tog	-	-1 450	-1 450	-1 450
Fjerne aksept periodekort ekspressbuss	-	-200	-200	-200
Avvikle typiske turist/reiselivsruter	-	-950	-950	-950
Avvikle avganger med få reisende, eller som gir stor innsparing som ikke er bundet opp i skoleskyss	-780	-7 420	-7 420	-7 420
Overføre skyss funksjonshemmede fra drosje til buss	-250	-250	-250	-250
Redusere Aksjon skoleveg	-	-2 000	-2 000	-2 000
Redusere avdelingsbudsjett	-1 500	-1 500	-1 500	-1 500
Reduserte kostnader ferjetilbud Kragerø	-	-	-	-5 500
Tiltak i ferjetilbud Brevik og Kragerø	-	-	-1 000	-1 000
Økt kostnad ny busskontrakt Grenland. Økt behov vedtatt tidligere uten konkretisering av tiltak.	8 700	11 700	11 700	11 700
Innsparinger totalt	-3 530	-12 400	-13 400	-18 900
5 Areal og transport totalt *	18 370	-500	-1 500	-7 000

* Netto økning i 2017, netto innsparing 2018-2020.

Saldo på disposisjonsfond og ubundne investeringsfond

Tall i hele tusen

FORMÅL	30.12.16*	KOMMENTARER
Ubundne investeringsfond		
Investeringsfondet	-2 081	Til fri bruk i investeringsregnskapet
Nome vgs. -investeringer	-449	
Notodden vgs. - investeringer	-141	
SUM UBUNDE INVESTERINGSFOND	-2 671	Kan kun brukes i investeringsregnskapet
Disposisjonsfond		
Til fri disposisjon fylkestinget	-109 949	
Sum udisponert disp. fond	-109 949	
Premieavviksfond	-186 820	FT-sak 22/11
Bufferfond renter	-20 800	Avsatt som buffer når rentebinding er lav, FT sak 121/16
Sanntid/kollektivtiltak	-11 903	FT-sak 99/14 mva VKT
Universitetsfond	-6 800	FT-sak 8/13 - bev.10 mill. brukt 3,2 mill. i 2015
Bratsbergbanen - elektrifisering Notodden	-6 300	FT-sak 40/14
Setebelte VKT	-3 774	FT-sak 71/13 - 3,6 mill. kr brukes i 2017
Næringsprosjekt	-2 932	FT-sak 71/13 - 3 prosjekter er planlagt
Streikereserve 2014	-2 822	HUK-sak 56/14 - erstatningsundervisning, FT sak 121/16
HU-næring	-3 025	FT-sak 03/12 og FT-sak 139/16 til flere arbeidsplassar
Telemark Museum	-3 000	FT-sak 13/14 - investering nytt museum
Telemarkskonserter (fra avvikling av AS'et)	-1 555	Skal brukes til finansiering av Telemarks historie
Matematikk i skolane	-1 155	FT-sak 03/11 - årlig tilbud/planlagte tiltak
Strakstiltak Fylkeshuset	-673	FT-sak 30/12 - rest. FT sak 121/16
Fysisk aktivitet, sunne kantiner, psykisk helse	-575	FT-sak 99/14 - skal brukes i 2016
Åpen dør	-543	HuKompetanse sak 54/14
HU-Kultur	-400	FT-sak 99/14 - skal brukes i 2016
Kunnskapsløftet	-341	FT-sak 71/13 - restmidler
HU-kompetanse	-324	FT-sak 03/12 - opprinnelig beløp 1 mill. FT-sak 121/16
Tårnbrygga Jomfruland	-300	FT-sak 53/14. FT-sak 121/16
Satsing entreprenørskap	-300	FT-sak 99/14 - skal brukes i 2016
Forprosjektmidler flere arbeidsplasser	-265	FT-sak 99/14 - skal brukes i 2016
Offentlige konserter (frå avvikling av AS'et)	-223	Skal brukes til finansiering av Telemarks historie
Regionreformen BTV	-200	FT-sak 91/15 - regionreformen
Den kulturelle spaserstokken	-180	FT-sak 30/15 - skal brukes i 2016
Tannhelse pilotprosjekt	-150	Opprinnelig kursfond, sist brukt i 2009
Hordalandsdiagonalen	-150	FT-sak 3/16 - bevilget i åop-saken
Fylkeskommunens viltfond	-150	FU-sak 128/13 - årlig avsetning
Avsatt av FT til ulike formål	-255 660	
Innsparing team eiendom	-2 946	til disposisjon fra opphør TFK Eiendom FKF
Innsparing Skogmo vgs.	-2 717	til skolens disposisjon
Innsparing Nome vgs.	-2 209	til skolens disposisjon
Innsparing Hjalmar Joh. vgs.	-2 031	til skolens disposisjon
Innsparing Notodden vgs.	-1 603	til skolens disposisjon
Innsparing Bamble/Croftolmen vgs.	-1 863	til skolens disposisjon
Innsparing tannhelse	-927	til tannhelsetjenestens disposisjon
Avsatt av FT - resultatvurdering	-14 297	
SUM DISPOSISJONSFOND	-379 905	

Forklaring på begreper brukt i dokumentet

Kommunale resultatbegrep

Bruken av ulike mål på (fylkes)kommunalt regnskapsresultat kan være egnet til å forvirre. I kommunelovens § 48 om årsregnskap og årsberetning omtales regnskapsmessig mer- og mindreforbruk, mens det i den obligatoriske hovedoversikten over kommunens drift er innført begrepene brutto og netto driftsresultat. Nedenfor omtales disse og andre resultatbegreper.

Regnskapsmessig mer- eller mindreforbruk

Når en fylkeskommune har høyere utgifter eller lavere inntekter enn budsjettert blir det gjerne sagt at den går med underskudd. Mer presist er det å si at fylkeskommunen har et regnskapsmessig merforbruk. Dette behøver imidlertid ikke bety at fylkeskommunens økonomi er svekket sammenlignet med fjoråret. Anta at det er budsjettert med en avsetning på 100 mill. til å styrke egenkapitalen, men at beløpet må reduseres til 50 mill. i regnskapet som følge av et merforbruk i tjenestene eller sviktende inntekter. Til tross for et negativt budsjettavvik vil driftsresultatet fortsatt være positivt.

Brutto driftsresultat

Brutto driftsresultat utgjør differansen mellom driftsinntekter og driftsutgifter, der driftsutgiftene også inkluderer avskrivninger. Dette er således et mål på om fylkeskommunens driftsinntekter over tid bærer driftsutgiftene. Et positivt brutto driftsresultat vil være nødvendig dersom finansutgiftene (renteutgifter og avdrag) er større enn finansinntektene (renteinntekter og utbytte). Begrepet blir relativt lite benyttet.

Netto driftsresultat

Netto driftsresultat er det mest brukte resultatbegrepet i kommunesektoren. Dette resultatet framkommer som en differanse mellom driftsinntekter, driftsutgifter og netto finansutgifter. Resultateffekten av avskrivningene er her eliminert. Om fylkeskommunen har holdt seg innenfor budsjettet er derimot ikke et tema for dette begrepet. Et positivt netto driftsresultat er en forutsetning for å kunne egenfinansiere investeringer (reduere nye lånopptak) og bygge opp disposisjonsfond (etablere buffere).

En svakhet ved netto driftsresultat er at det ikke gir et tilstrekkelig godt bilde av den mer langsiktige utviklingen i fylkeskommunens økonomi. Et lavt vedlikeholds nivå vil for eksempel påvirke driftsresultatet positivt. En annen innvending er at avdrag og ikke avskrivninger inngår i resultatbegrepet, slik at kapitalslitet ikke blir tatt tilstrekkelig hensyn til. Dette er et argument for at fylkeskommunene bør ha et netto driftsresultat som tilsvarer minst fire prosent av driftsinntektene. Et annet forhold er at avsetninger til bundne fond (øremerkete formål) vil bidra til positive netto driftsresultat i det året pengene settes av i regnskapet, men vil svekke resultatet tilsvarende når midlene skal brukes i driften et senere år. Endringer i pensjonspremieavvik og dekning av tidligere års underskudd vil også påvirke driftsresultatet, uten at disse forholdene bidrar til å gi et bilde på den reelle økonomiske situasjonen i det aktuelle regnskapsåret.

Alternative resultatbegrep

Flere alternative resultatbegreper er lansert, både i enkeltkommuner og i mer sentrale fora. Hensikten er å få et bedre bilde på den mer langsiktige utviklingen i økonomien. Kommunal Rapport benytter begrepet korrigert netto driftsresultat som eliminerer oppbygging av nye premieavvik (kunstig inntekt) og bruk av/avsetning til bundne fond (i all hovedsak selvkostfinansierte tjenester).

Andre sentrale begreper

Rammeområder

Begrepet rammeområder blir brukt i kommunelovens regler om årsbudsjett og økonomiplan. Budsjettet blir delt inn i flere rammeområder, og det er bare fylkestinget som kan flytte budsjettmidler mellom disse. I Telemark fylkeskommune er budsjettet delt inn i rammeområder for tjenesteområder og to felles rammeområder:

Rammeområde 1: Politisk styring og administrasjon og fellestjenester.

Rammeområde 2: Videregående opplæring

Rammeområde 3: Tannhelsetjenesten

Rammeområde 4: Regional utvikling

Rammeområde 5: Areal og transport

Rammeområde 6: Kultur *

Rammeområde 8: Pensjon og lønnsavsetning

Rammeområde 9: Felles (1A)

* Rammeområder 4 - Regional utvikling vil fra og med 1.1.2107 deles i to rammeområder; regional utvikling og kultur.

Rammeområdene blir også omtalt som hovedansvar.

Ansvar

Et ansvar er en avgrenset del av et rammeområde, gjerne en driftsenhet eller et team. Et ansvar har eget budsjett, med egen budsjettansvarlig leder. Fylkesrådmannen kan flytte budsjettmidler mellom ansvar innenfor et rammeområde.

SPK og KLP

Det er to pensjonskasser i Telemark fylkeskommune; SPK-Statens pensjonskasse og KLP-Kommunal landspensjonskasse. Pensjonsutgiftene til lærerene ligger under SPK.

Premieavvik

Premieavviket har sin opprinnelse i at det i 2002 ble innført et regelverk som gjør at det blir betalt mer i pensjonspremie enn det som blir belastet i regnskapet som årlig pensjonsutgift. Dette har ført til at det gjennom mange år er betalt inn mer i premie til pensjonsleverandørene enn det som er utgiftsført og belastet regnskapet. Deler av pensjonskostnaden (premieavviket) blir med andre ord skjøvet frem i tid, og kommer først til utgiftsføring i seinere år.

Telemark fylkeskommune

www.telemark.no

Postadresse:

Postboks 2844

3702 Skien

Besøksadresse:

Fylkesbakken 10

3715 Skien

Sentralbord:

35 91 70 00